

Η Κύπρος, το Εθνικό και ο Εθνικισμός - Μία Ελευθεριακή Ανάλυση (Μπροσούρα)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτή η μπροσούρα εκδόθηκε το 1984, από ανώνυμο Κύπριο Αναρχικό και δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στο "ΦΥΛΛΑ ΠΟΡΕΙΑΣ", τεύχος 4, εκδότης Λεωνίδας Χρηστάκης, στην Αθήνα. Γράφτηκε και συζητήθηκε αρχικά με την ομάδα που έβγαλε το περιοδικό [Μαύρες Πινελιές](#).

Το παρών αρχείο PDF αποτελεί αναδημοσίευση της μπροσούρας, από την [Ανοιχτή Συνέλευση Αγώνα Άνω Πόλης](#) στη Σαλονίκη, τον Ιούνιο του 2018.

Αναφορές στις σημειώσεις 10, 11, 31, 32 και 33 δεν εντοπίστηκαν μέσα στο αναδημοσιευμένο κείμενο της μπροσούρας. Οι αναφορές στις συγκεκριμένες σημειώσεις πιο κάτω δακτυλογραφημένο κείμενο έχουν τοποθετηθεί σε σημεία στα οποία θεωρήσαμε πως αναφέρονται οι σημειώσεις.

Περιεχόμενο

ΠΡΟΣΟΧΗ: Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του παρόντος, με τον όρο ν' αναφέρεται η πηγή, που είναι: "ΦΥΛΛΑ ΠΟΡΕΙΑΣ", τεύχος Νο 4, έκδοτης Λεωνίδας Χρηστάκης, Αθήνα 1984.

Εκδίδονται - κατά θέμα - χωρίς την υποχρέωση τακτής ημερομηνίας. Υπεύθυνος για την έκδοση και την κυκλοφορία τους: Λεωνίδας Χρηστάκης. Ταχυδρομική θυρίδα: Τ.Θ. 21028, 114 10 ΑΘΗΝΑ. Συνδρομές-αρωγές δεν γίνονται δεκτές.

Βιβλιογραφικό σημείωμα

Τα περισσότερα συγγράμματα πριν το '74 πάνω στην κυπριακή ιστορία είναι κλασικά εθνικιστικά κείμενα με βασικό στόχο να πείσουν για την ελληνικότητα της Κύπρου. Είναι ιστορία που ο καθένας προσθέτει και αφαιρεί ό,τι του αρέσει, μια και ο στόχος είναι καταξιωμένος στην κοινωνική φαντασίωση. Όχι ότι αυτές οι ιστορίες είναι τελείως ηλίθιες ή ένας σωρός από ψέματα. Αλλά είναι ακριβώς οι ιστορίες και τα κείμενα, που πρέπει να ψάξεις πίσω απ' τις λέξεις και ανάμεσα στις σιωπές. Υπάρχει βέβαια και η ιστορία του Χιλ (που απ' ό,τι ξέρω δεν είναι μεταφρασμένη ακόμα), που είναι αρκετά ενδιαφέρουσα, αλλά έχει φυσικά και αυτή τις δικές της προκαταλήψεις και το πρόβλημα της ερμηνείας των εγγράφων των ξένων Προξενείων που χρησιμοποιεί πολύ ο Χιλ. Από το '74 και μετά (και στα πλαίσια της κρίσης της ελληνοχριστιανικής φαντασίωσης), αρχίζουν να βγαίνουν διάφορα έργα με ενδιαφέροντα στοιχεία. Γράφονται και αρκετά βιβλία στο εξωτερικό τόσο για τα τελευταία γεγονότα όσο και για την πιο σύγχρονη ιστορία του νησιού. (Χρησιμοποιώ δύο-τρία αποσπάσματα από ένα τέτοιο βιβλίο "Cyprus: A case study", που γράφτηκε από διάφορους μελετητές της κυπριακής πραγματικότητας).

Σκάει το 1980 και η βόμβα της "Ιστορίας" του Γραικού. Ο Κ. Γραικός, ακελικός και από τους πνευματικούς πατέρες της νεοκυπριακής συνείδησης, μαζεύοντας διάφορα στοιχεία και κάνοντας μία

“μαρξιστική” κριτική ανάλυση των κλασικών εθνικιστικών κειμένων, προτείνει μια ιστορική θεμελίωση-δικαίωση της νεοκυπριακής συνείδησης και του κυπριακού κράτους. Το θετικό με το Γραϊκό και αυτούς που τον ακολούθησαν είναι ότι συγκεντρώνει διάφορα στοιχεία και ότι φτιάχνει έναν άλλο πόλο απέναντι στο ελληνοχριστιανικό, που μπορεί να οδηγήσει και στη γέννηση μιας συζήτησης-μελέτης πάνω στην κυπριακή ιστορία. Πέρα από αυτό, η ιστορία του Γραϊκού χρειάζεται τη δική της κριτική ερμηνεία, μιας και εδώ ο στόχος (ιδεολογικό-ιστορική στήριξη του κυπριακού κράτους και του ΑΚΕΛ) καθορίζει την ανάλυση και την παρουσίαση των γεγονότων.

Αυτό το κείμενο αποτελεί μια προσπάθεια παρεμβολής πέρα απ’ τους δύο πόλους (ελληνοχριστιανικό - νεοκυπριακό). Τα στοιχεία, που στηρίζουν την ιστορική μου ανάλυση, βγαίνουν εν μέρει από μια κριτική ανάλυση όσων παραθέτουν οι παραπάνω ιδεολόγοι ή ιστορικοί. Και όλα αυτά τα αναφέρω αν έχει κανείς όρεξη να κοιτάξει τις πηγές, αλλά και για να μη δημιουργηθεί καμιά αυταπάτη ότι η παρακάτω ανάλυση βασίζεται σε μια ιστορία που έχει γραφτεί ολοκληρωμένα. Η κυπριακή ιστορία σαν γεγονότα, ντοκουμέντα και στοιχεία μόλις τώρα ανακαλύπτεται και γράφεται. Αυτά, για να διατηρεί όποιος διαβάσει αυτό το κείμενο ή οτιδήποτε άλλο πάνω στην Κύπρο, τις αμφιβολίες και τις επιφυλάξεις του.

Και μια τελευταία σημείωση: διάφορα θέματα (λόγου χάρη εκπαίδευση, κράτος κ.λ.π.) εμφανίζονται σε διάφορες αναλύσεις - δεν πρόκειται για επανάληψη. Αντίθετα, πρόκειται για μια προσπάθεια να βγουν οι διαστάσεις ενός φαινομένου στην ολότητα του και να κοιταχτούν οι αλληλεπιδράσεις διαφόρων δομών.

Δεν αφιερώνεται στο Μακάριο ή στους ήρωες της ΕΟΚΑ

Αυτό το κείμενο γράφτηκε με βασικό στόχο (και ελπίδα) να προκαλέσει κάποιο διάλογο μέσα από διαφωνίες και ανταλλαγές απόψεων. Απ’ αυτήν την άποψη αποτελεί μία προσωπική προσπάθεια συγκρότησης κάποιας αντίκρουσης και κριτικής πάνω στην κυπριακή πραγματικότητα. Στα πλαίσια μιας ελευθεριακής ανάλυσης, που βάζει σαν κύριες κοινωνικές αντιφάσεις την ταξική δόμηση, την πατριαρχία και το κράτος, γίνεται μια προσπάθεια συγκρότησης μιας εναλλακτικής αντίκρουσης της ιστορικής και σύγχρονης κυπριακής πραγματικότητας. Το κεντράρισμα πάνω στον εθνικισμό γίνεται γιατί αυτή η ιδεολογία είχε και έχει μια καθοριστική επίδραση στη Κύπρο, και όπως προσπαθώ να δείξω στο πρώτο κομμάτι έπαιξε και παίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη διάφορων ομάδων και ατόμων στο χώρο της μη θεσμοποιημένης αριστεράς. Και ως ένα σημείο, σε αυτόν το χώρο απευθύνεται το κείμενο, γι’ αυτό άλλωστε υπάρχουν και αρκετές αναφορές στους τροτσκιστές και στους μαρξιστοενωτικούς. Όχι γιατί έπαιξαν ή παίζουν κάποιον καθοριστικό ρόλο στην κυπριακή πραγματικότητα, αλλά γιατί αποτελούν τις μόνες αντικρύσεις που έχει προσφέρει ή έχουν προσφερθεί σ’ αυτόν το “χώρο”. Τώρα, για να λέμε και την αλήθεια, απ’ τους καθαρόαιμους τροτσκιστές ή μαρξιστοενωτικούς δεν περιμένω και καμιά ουσιαστική ανταπόκριση, μιας και δε δείχνουν έτοιμοι για οτιδήποτε άλλο εκτός από “ψηστήρι”.

Η ελπίδα για ανταπόκριση πηγαίνει πιο πολύ σε άτομα που τοποθετούνται στον ελευθεριακό χώρο ή ανένταχτους και περιπλανώμενους. Πέρα από την ελπίδα για κάποια συζήτηση, το κείμενο δεν προσφέρεται σαν θέσεις ή τελειωτικά συμπεράσματα καμιάς ομάδας ή ατόμου. Αυτό είναι ψάξιμο, δεν είναι ούτε ιστορικό εγχειρίδιο ούτε στατικές πολιτικές θέσεις. Η μόνη χρήσιμη πολιτική λειτουργία που μπορεί να έχει αυτό το κείμενο είναι να ξεπερασθεί.

Από άποψη μεθοδολογίας, ίσως να δημιουργηθεί η εντύπωση με το διάβασμα αυτού του κειμένου, ότι εισηγούμαι μία κριτική ανάλυση, βάση της οποίας είναι οι δομικές δυναμικές των σχέσεων εξουσίας, με ελάχιστη επίδραση από τους εξουσιασμένους είτε σαν ομάδες είτε σαν άτομα. Και είναι πιθανό αυτό, απ’ την ίδια τη φύση του κειμένου-κριτική της ιδεολογικής ηγεμονίας του εθνικισμού και των διαδικασιών που προάγει. Σ’ αυτό το πλαίσιο, το βάρος πέφτει ασύμμετρα στις δομικές αλλαγές. Η

αντίληψή μου, που είναι φανερή σε διάφορα κομμάτια του κειμένου, είναι ότι οι δομικές αλλαγές είναι αποτελέσματα της διαλεκτικής μεταξύ των αυτόνομων δυναμικών των δομών εξουσίας και των εξουσιαζόμενων. Με άλλα λόγια, η σημερινή εξέλιξη είναι αποτέλεσμα της επικράτησης της εξουσίας, στο βαθμό που αυτή η εξέλιξη καθορίστηκε από την ανάγκη εξαφάνισης ή αφομοίωσης της κοινωνικής σύγκρουσης. Η δυναμική των δομών αλλοιώνεται από την παρέμβαση των ανθρώπων και μία ανάλυση της σημερινής πραγματικότητας στο σύνολό της (και όχι μόνο του εθνικισμού) πρέπει να κοιτάξει τις λανθάνουσες αντιφάσεις στις δομές, σαν αποτέλεσμα προηγούμενων κοινωνικών συγκρούσεων που νικήθηκαν. Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να τονισθεί σ' αυτά τα πλαίσια, είναι ότι η ήττα ή η αφομοίωση της κοινωνικής σύγκρουσης σε διάφορες ιστορικές περιόδους δεν είναι αναπόφευκτη. Δηλαδή, η ιστορική πορεία θα μπορούσε να ήταν διαφορετική αν οι εξουσιασμένοι κέρδιζαν στην κοινωνική σύγκρουση. Είναι γι' αυτό που ονομάζω τις δομικές αλλαγές "ήττα της κοινωνικής σύγκρουσης" - σ' αντίθεση με τους μαρξιστές, δε νομίζω ότι ο καπιταλιστικός ή ο κρατικό-σοσιαλιστικός εκμοντερνισμός είναι ο αναπόφευκτος δρόμος κοινωνικής εξέλιξης.

Χρειάζεται και μια ιδιαίτερη σημείωση για το ρόλο του ατόμου σ' αυτές τις διαδικασίες -αν όχι για τίποτα άλλο, γιατί η τάση αποφυγής ευθυνών του καθένα σαν ατόμου δίνει και παίρνει στην Κύπρο. Η θυματοποίηση και η ταυτόχρονη αθωποίηση της ελληνοκυπριακής κοινότητας μετά το '74 είναι χαρακτηριστική αυτής της αστείας, όσο και σαχλής, τάσης για αποφυγή ευθυνών. Φταίνε οι ιμπεριαλιστές, οι Τούρκοι, η ΕΟΚΑ Β', όλος ο κόσμος εκτός από τον "καημένο", "καθώς πρέπει" Κύπριο νοικοκυραίο. Στην ουσία, πλάι σ' όλους αυτούς, ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης το 'χουν οι Ελληνοκύπριοι σαν άτομα. Για 14 χρόνια κάθονταν στ' αυγά τους ή έτρεχαν σαν πρόβατα στα συλλαλητήρια, και στο πραξικόπημα τη βόλεψαν οι περισσότεροι στα σπίτια τους και ας "ήξεραν τι θα γινόταν μετά". Η ευθύνη είναι άμεση και ο μόνος τρόπος να την αποφύγεις είναι να την φορτώσεις στους άλλους ή στη "θεία μοίρα".

Και μερικές προκαταβολικές διευκρινήσεις για την ορολογία και την απασχόληση με διάφορα θέματα:

Απ' τη φύση του θέματος, αλλά και λόγω του αλλοτριωτικού διαχωρισμού της γνώσης, υπήρχε ένα συνεχές πρόβλημα απ' την αρχή, να μην καταντήσει το κείμενο εξάσκηση διανοουμενίστικης αυτοϊκανοποίησης. Έκανα μία προσπάθεια πιο εκτεταμένης διατύπωσης διαφόρων θεμάτων σε μερικά σημεία, για να αποφύγω κλισέ εκφράσεις που θέλουν λεξικό να τις καταλάβεις. Σε ένα άλλο επίπεδο, προσπάθησα να αποφύγω την αντικατάσταση γνωστών όρων (λ.χ. νεοαποικισμός, εθνικό κλπ.) αν και η αντίληψή μου για κάποιο θέμα είναι ίσως ελαφρά διαφορετική ή ακόμα και συχνά αντίθετη απ' τη συνηθισμένη χρήση. Ο όρος "εθνικό" είναι ένα παράδειγμα. Αν και αμφισβητώ τον ίδιο τον όρο "έθνος", χρησιμοποιώ την έκφραση "εθνικό", για να εκφράσω γενικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει ένα σύνολο ανθρώπων. Πιο πέρα, η διατύπωση εκφράσεων όπως Κύπριοι, Έλληνες, Τούρκοι κλπ. γίνεται με την καθημερινή έννοια του όρου, άνθρωποι που κατοικούν σε ένα εύκολα ξεχωριστά γεωγραφικό χώρο (λ.χ. Κύπριοι) ή που κατοικούν στα σύνορα που αστυνομεύει το ομώνυμο κράτος. Αν και κάποιος θα μπορούσε (και ως ένα σημείο σωστά νομίζω) να με κατηγορήσει ότι αναπαράγω την αλλοτρίωση στη γλώσσα μ' αυτό το τρόπο, εντούτοις, νομίζω ότι σ' αυτό το στάδιο υπάρχουν σημαντικά πράγματα που πρέπει να συζητηθούν παρά να κολλάμε στις ορολογίες.

Και μία τελευταία σημείωση για την επιλογή θεμάτων:

1. Αν και έχει σποραδικές αναφορές στους Τουρκοκύπριους και τους Τούρκους, το κείμενο όταν ασχολείται με τον εθνικισμό, αναφέρεται βασικά στην ελληνοκυπριακή παραλλαγή. Πέρα από τους προς τα έξω υστερισμούς του τουρκοκεντρικού εθνικισμού, πολύ λίγα ξέρουμε για τις διαδικασίες που προώθησε μέσα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, στην Τουρκία και τις ομάδες εξουσίας που τον προώθησαν και τον προωθούν.

2. Υπάρχουν ορισμένα θέματα, που αν και είναι εξαιρετικά σημαντικά (λ.χ. η πολιτική του "διαίρει και

βασίλειου” των Άγγλων τη δεκαετία του ‘50, οι αναμίξεις των Αμερικάνων και οι χρηματοδοτήσεις της CIA κλπ.) δεν πολυαναφέρονται. Και ο λόγος είναι απλός. Αυτά τα θέματα έχουν αναλυθεί τόσο πολύ (κάθε χρόνο βγαίνει και κάποιο βιβλίο ή ένας σωρός άρθρων γι’ αυτά), που θα ‘ταν ανούσια η επανάληψη. Επαναλαμβάνω πάντως ότι αυτά είναι δεδομένα σ’ αυτήν την ανάλυση.

3. Διάφορα θέματα (λ.χ εκπαίδευση, κράτος κλπ.) εμφανίζονται σε διάφορες αναλύσεις, δεν πρόκειται για επανάληψη. Αντίθετα, πρόκειται για μια προσπάθεια να βγουν οι διαστάσεις ενός φαινομένου στην ολότητά τους και να κοιταχτούν οι αλληλεπιδράσεις διαφόρων δομών.

Αν και η ευθύνη για τις τελικές απόψεις είναι φυσικά δική μου, ωστόσο, στη διαμόρφωση των ιδεών και στο γράψιμο, με βοήθησαν πάρα πολύ 4-5 παιδιά που για διάφορους λόγους ίσως να μην ήθελαν τα ονόματά τους εδώ.

Και μία τελευταία σημείωση για τους Κύπριους μαρξιστοενωτικούς: το γεγονός ότι οι απόψεις μας διαφέρουν διαμετρικά και το ότι στο κείμενο υπάρχει μία (έντονη ή μη) κριτική των αντιλήψεων τους, θα ‘ταν τελείως λάθος να παρεξηγηθεί αυτή η κριτική πολιτικών θέσεων σαν κριτική ήθους και συνέπειας αυτών των ανθρώπων.

χρήσιμοι όροι

ΑΚΕΛ - Ανορθωτικό Κόμμα εργαζόμενου λαού, το Κομμουνιστικό Κόμμα.

ΕΔΕΚ - Σοσιαλιστικό Κόμμα του Βάσου Λυσσαρίδη.

ΔΗΣΥ - Δημοκρατικός Συναγερμός με αρχηγό τον Κληρίδη και Κόμμα που καλύπτει το χώρο των παλιών Ενωτικών.

ΔΗΚΟ - Δημοκρατικό Κόμμα, του προέδρου Κυπριανού και για την ώρα το “Κόμμα του κράτους”.

TMT - Τρομοκρατική Τουρκοκυπριακή Εθνικιστική Οργάνωση.

ΕΟΚΑ - “Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών”, αγώνας ‘55-‘59.

Οι όροι “νέο-Κύπριοι” και “νέο-Ελλήνο-Κύπριοι” χρησιμοποιούνται με την ίδια έννοια, μιας και η μαζική έκφραση της ταύτισης με το κυπριακό κράτος εκφράζεται στο επίπεδο του ελληνοκυπριακού κράτους και συνείδησης

σύντομο ιστορικό περίγραμμα

~ Η αναφορά στα γεγονότα γίνεται σε σχέση με την ανάλυση που ακολουθεί ~

1571 Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν την Κύπρο από τους Λατίνους. Στα πρώτα χρόνια, προσπαθώντας να κερδίσουν προσβάσεις στο νησί, φέρονται ευνοϊκά στους ορθόδοξους. Η διοίκησή τους στη συνέχεια εξαρτάται από τους εκάστοτε κυβερνήτες και τις διάφορες φάσεις που περνά η οθωμανική αυτοκρατορία. Γίνονται διάφορες φιλολατινικές εξεγέρσεις στην αρχή, που λιγοστεύουν με το πέρασμα του χρόνου.

1660 Η εκκλησία γίνεται συν-διοικητής, αν όχι ουσιαστικός διοικητής της Κύπρου, με την

παραχώρηση ειδικών προνομίων από το Σουλτάνο. Γίνονται τοπικές εξεγέρσεις από μέλη και των δύο κοινοτήτων.

1765 Κοινή μαζική εξέγερση ορθόδοξων και μουσουλμάνων κάτω από την ηγεσία του Χαλήλ Αγά (διοικητή της Κερύνειας) ενάντια στην οικονομική εξαθλίωση και τους νέους φόρους που επιβάλλονται. Η εξέγερση συντρίβεται με στρατεύματα που στέλνονται απ' έξω. Πρέπει να σημειωθεί, ότι σ' αυτήν τη ν περίοδο οι μουσουλμάνοι δείχνουν πιο έντονες τάσεις εξέγερσης, ίσως γιατί υπάρχει έντονη ταξική κινητικότητα προς τα κάτω στην κοινότητά τους.

1804 Νέα εξέγερση που αρχίζει σαν κοινή ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα. Η παρεμβολή της εκκλησίας, που μεσολαβεί να έρθουν στρατεύματα να την καταστείλουν, δημιουργεί διακοινοτικούς ανταγωνισμούς και επεισόδια.

1821 Ελληνική επανάσταση και καθάρισμα λογαριασμών ανάμεσα στις ελίτ. Απαγχονίζεται ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός.

1833 Τρεις εξεγέρσεις (του Θησέα, Καλογήρου Ιωαννικίου και Γκιαούρ Ιμάμη) που ξεκινούν από τη λαϊκή δυσφορία για την οικονομική κατάσταση. Γίνονται προσπάθειες συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων "ηγετών". Ο Γκιαούρ Ιμάμ καταλαμβάνει την Πάφο για 4 μήνες. Ακολουθεί καταστολή με στρατεύματα που έρχονται απ' έξω. Ο Ιωαννίκιος και ο Γκιαούρ Ιμάμ εκτελούνται. Ο Θησέας ξεφεύγει μέσω των ξένων προξενείων.

1878 Η Κύπρος παραχωρείται στην Αγγλία. Οι Άγγλοι αναδιαρθρώνουν τη διοίκηση του νησιού σε πολιτική βάση και θέτουν σιγά σιγά τα θεμέλια του σύγχρονου κράτους. Στο ίδιο διάστημα παρατηρείται και μια αλματώδης άνοδος της εκπαίδευσης. Εν τω μεταξύ, αρχίζουν τα πρώτα διαβήματα από κύκλους διανοούμενων αστών και της εκκλησίας για την Ένωση. Η τουρκοκυπριακή ελίτ ζητά επιστροφή στην Τουρκία.

1900-1910 Εκκλησιαστική κρίση με πολύπλευρες προεκτάσεις. Αδιάλλακτοι εθνικιστές εναντίον μετριοπαθών, αστοί εναντίον τσιφλικάδων, μητροπόλεις εναντίον αρχιεπισκοπής κλπ.

1912 Διακοινοτικά επεισόδια σε διάφορα χωριά και πόλεις την εποχή των βαλκανικών πολέμων. Αν και τα επεισόδια δεν ήταν μαζικά, εντούτοις, δείχνουν ότι ο εθνικισμός αρχίζει να ριζώνει και να διαχωρίζει. Γίνονται οι πρώτες (έστω και μικρές) μετακινήσεις κατοίκων σε 2-3 χωριά.

1914 Η Αγγλία προσαρτά την Κύπρο (μέχρι τότε η Κύπρος ανήκε θεωρητικά στην Τουρκία και η Αγγλία διοικούσε με ειδική συμφωνία) και προτείνει στην Ελλάδα την Ένωση για να μπει η τελευταία στον πόλεμο. Η Ελλάδα με φιλογερμανική κυβέρνηση αρνείται.

1926 Συντριπτική ήττα των αδιάλλακτων εθνικιστών στις εκλογές. Δημιουργία του **ΚΚΚ (Κομμουνιστικού Κόμματος)** από διανοούμενους και εργάτες. Αν και άγρια κυνηγημένο, το κόμμα αποκτά κάποια επιρροή σε μερικές περιοχές.

1931 Τα Οκτωβριανά. Λαϊκή εξέγερση με αφορμή τους νέους φόρους. Η εξέγερση αποκτά γρήγορα ενωτικό χαρακτήρα. Οι Άγγλοι απαντούν με καταστολή.

1931-1940 Οι Άγγλοι επιβάλλουν δικτατορία και προχωρούν στην ουσιαστική συγκρότηση της υποδοχής του κυπριακού κράτους. Είναι στα πλαίσια της γραφειοκρατίας, η οποία δημιουργείται αυτήν την περίοδο, που συγκλίνουν και τα συμφέροντα διαφόρων ελίτ (αστών, τσιφλικάδων κλπ). Η καταπίεση του ελληνικού-ενωτικού εθνικισμού τον κάνει αντί-αποικιακό σύμβολο.

1941 Οι Άγγλοι χαλαρώνουν τη δικτατορία. Ιδρύεται το ΑΚΕΛ από παράνομους πυρήνες του ΚΚΚ,

φιλελεύθερους πολιτικούς και λαϊκά στοιχεία. Το ΑΚΕΛ εμφανίζεται σαν διακοινοτικό κόμμα (παρόλο που κι αυτό έχει σαν σκοπό την Ένωση). Αρχικά μοιάζει μ' ένα πλατύ λαϊκό κίνημα ενάντια στην αποικιοκρατία, τη παλιερική γραφειοκρατία (τους "διορισμένους") και την κοινωνική ανισότητα. Ο εκφυλισμός γίνεται σταδιακά, αλλά γρήγορα στα επόμενα χρόνια.

1943-1947 Περίοδος έντονης κινητοποίησης του ΑΚΕΛ και θεαματικής ανόδου. Συντρίβει τη δεξιά στις δημοτικές εκλογές και εκλέγει το Λεόντιο, αρχιεπίσκοπο, με μεγάλη πλειοψηφία.

1947 Ο Λεόντιος πεθαίνει σύντομα μετά την εκλογή του. Ο νέος υποψήφιος του ΑΚΕΛ χάνει τις εκλογές μέσα σ' ένα κλίμα αυξανόμενης πόλωσης και μαζικής νοθείας. Οι Άγγλοι προτείνουν σύνταγμα αυτοκυβέρνησης. Το ΑΚΕΛ προσπαθεί να πετύχει αποχή και καλεί τους δεξιούς ηγέτες να παραιτηθούν από τα κυβερνητικά πόστα. Η δεξιά φυσικά αρνείται και το ΑΚΕΛ λαμβάνει μέρος στις συνομιλίες που αποτυγχάνουν. Έτσι, το ΑΚΕΛ έχει ήδη μια διπλή ήττα. Αποτυγχάνει να αποκτήσει πρόσβαση και στα 2 κέντρα εξουσίας της Κύπρου (την εκκλησία και το κράτος). Αν και το ΑΚΕΛ ακολουθούσε και τότε μια τακτική εθνικής "λαϊκό-μετωπικής ενότητας", από το '47 και μετά βάζει αυτήν τη γραμμή πάνω απ όλα και ακολουθεί τις επιλογές των κέντρων εξουσίας, ψάχνοντας για την κατάλληλη ευκαιρία να καταξιωθεί στα μάτια τους και να αποκτήσει πρόσβαση σ' αυτά.

1948 Περίοδος έντονων απεργιών. Άγγλοι, εκκλησία και δεξιά κινητοποιούνται εναντίον του τελευταίου μαζικού σκιρτήματος ταξικής σύγκρουσης. Πολλές απεργίες είναι διακοινοτικές. Παρά τα μικρά υλικά κέρδη, η ήττα είναι αποφασιστική. Η ήττα στο εργοστάσιο και στο δρόμο σιγουρεύει την επιβολή της ηγεσίας του ΑΚΕΛ πάνω σε μεγάλα λαϊκά στρώματα. Οι πολιτικές επιλογές του κόμματος γίνονται η μόνη ελπίδα γι' αυτά τα στρώματα που θέλουν να βγουν απ' τη μιζέρια και την ήττα. Τον ίδιο χρόνο και κάτω απ' την επίδραση του εμφυλίου στην Ελλάδα, δημιουργείται στην Κύπρο μια τρομακτική πόλωση αριστεράς και δεξιάς, που τα αποτελέσματά της είναι ακόμα φανερά. Δημιουργούνται ποδοσφαιρικοί σύλλογοι κλπ. Ενώ η ρήξη Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων μόλις και διακρίνεται, η ρήξη αριστεράς-δεξιάς ξεσπά απότομα και σπάζει την ελληνοκυπριακή κοινότητα στα δύο. Το μίσος ανάμεσα σε αριστερούς και δεξιούς ήταν για πολλά χρόνια πολύ πιο έντονο απ' ότι αυτό Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων.

1949 Νέα ηγεσία του ΑΚΕΛ. Επισημοποιείται το σύνθημα: ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΜΟΝΟ ΕΝΩΣΗ με οποιαδήποτε ελληνική κυβέρνηση. Η νέα ηγεσία του ΑΚΕΛ είναι η ίδια που υπάρχει σήμερα και που δε θέλει φυσικά ν' ακούσει για Ένωση.

1950 Δημοψήφισμα για την Ένωση. 97% των Ελληνοκυπρίων ψήφισαν υπέρ της Ένωσης. Ενώ οι υπογραφές δίνονταν στη δημοσιότητα, 15.000 Τουρκοκύπριοι διαδήλωναν εναντίον της Ένωσης στη Λευκωσία.

1955 Αρχίζει ο αγώνας της ΕΟΚΑ. Ο αγώνας περνά από διάφορες φάσεις. Εξορίζεται ο Μακάριος, στην πόλη Μαχέ των Σεϊχελών νήσων, που βρίσκονταν κάτω απ' την Αγγλική αποικιοκρατία. Γίνονται αλλεπάλληλες ανακωχές. Σκοτώνονται ηρωικά (και κάτω από παράξενες συνθήκες προδοσίας) μερικά από τα πιο φιλελεύθερα στελέχη της ΕΟΚΑ. Αυξεντίου, Μάτσης κλπ.

1958 Ο Γρίβας και η Τρομοκρατική Τουρκοκυπριακή Εθνικιστική Οργάνωση αρχίζουν δολοφονίες αριστερών και μετά γίνονται εκτεταμένες διακοινοτικές ταραχές με πρωτοφανείς, για τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων, σφαγές. Οι Άγγλοι υποθάλπτουν τη διαίρεση κατά το γνωστό "διαίρει και βασίλευε".

1959-1960 Υπογράφονται οι συμφωνίες της Ζυρίχης-Λονδίνου και ανακηρύσσεται το κυπριακό κράτος. Κατά τη διάρκεια της υπογραφής, οι Άγγλοι, για να πιέσουν το Μακάριο, του αποκάλυψαν ότι ήξεραν που κρυβόταν ο Γρίβας στην Κύπρο.

1963-1964 Το Σύνταγμα δε λειτουργεί ομαλά, ενώ οι εθνικιστές και των δύο κοινοτήτων φτιάχνουν ομάδες κρούσης. Ο Μακάριος προσπαθεί να αναθεωρήσει το Σύνταγμα. Οι Τουρκοκύπριοι αρνούνται. Στο τέλος του '63 ξεσπούν συγκρούσεις στη Λευκωσία. Γίνονται εκτεταμένες σφαγές αμάχων. Ο μετά-πρόεδρος του πραξικοπήματος Σαμψών, πρωτοστατεί στις σφαγές Τουρκοκυπρίων στην Ομορφίτα. Απειλείται επέμβαση της Τουρκίας και οι συγκρούσεις ξεσπούν κατά διαστήματα. (Αύγουστος '64, συγκρούσεις στην Τηλλυρία). Το τέλος του '64 βρίσκει τους Τουρκοκυπρίους κλεισμένους σε γκέτο, ενώ η ελίτ τους αποχωρεί από την κυβέρνηση.

1967 Νέες συγκρούσεις υποκινούμενες από το Γρίβα, στην Κοφίνου και τον Άγιο Θόδωρο. Υπάρχουν και πάλι κατηγορίες από τους Τουρκοκυπρίους για βιαιοπραγίες εναντίον αμάχων. Εν τω μεταξύ ο Μακάριος αρχίζει να προωθεί τις θεωρίες του "εφικτού". Η Ένωση είναι ο σκοπός, αλλά το πρακτικό αυτήν τη στιγμή είναι η ανεξαρτησία.

1968 Αρχίζουν οι πρώτες κινήσεις εναντίον του Μακάριου από ακροδεξιούς-ενωτικούς.

1971 Συγκροτείται η ΕΟΚΑ Β' από το Γρίβα και αρχίζει ένας κλεφτοπόλεμος με βόμβες, δολοφονίες, απαγωγές, αντίστροφες βιαιότητες του κράτους και αντίστροφες βιαιότητες εναντίον μελών ή οπαδών της ΕΟΚΑ Β'. Η υποστήριξη της ΕΟΚΑ Β' από τη χούντα είναι γνωστή και ο φατριασμός της Αθήνας λειτουργούσε και στην Κύπρο. Απ' ό,τι φαίνεται και από τα δημοσιευμένα έγγραφα της CIA, υπήρχε και μία αμερικάνικη χρηματοδότηση των αντικυπριακών δραστηριοτήτων.

1974 Πραξικόπημα-Εισβολή. Κατάληψη της Β. Κύπρου από τον τούρκικο στρατό. Ο πόλεμος διαρκεί πολύ λίγο. Μαζική φυγή Ελληνοκυπρίων στο νότο.

1977 Θάνατος του Μακάριου.

Η κρίση συνεχίζεται.

Το κείμενο είναι χωρισμένο σε 4 κομμάτια:

α) Το πρώτο είναι μια προσπάθεια πρώτης προσέγγισης και ξεκαθαρίσματος, αναλύοντας τη λειτουργία του εθνικού, εθνικισμού πάνω στη γενική, ανάπτυξη και στήλωμα της ελληνοκυπριακής ακροαριστεράς. Είναι ως ένα σημείο και η προσωπική πορεία που οδηγεί σ' αυτό το κείμενο.

β) Το δεύτερο κομμάτι είναι μία εισήγηση πάνω στις πραγματικές διαστάσεις αυτού του φαινομένου που θα μπορούσε να ονομαστεί εθνικό.

γ) Το τρίτο, που είναι ίσως και το μεγαλύτερο, αποτελεί μία κριτική ανάλυση του ελληνοχριστιανισμού (και μ' αυτό εννοώ όλη την ιδεολογική φανφάρα της ελληνικότητας, είτε λέγεται έτσι είτε πιο εκλεπτυσμένα) σαν ιδεολογία της ιστορικής προσέγγισης στα κυπριακά δεδομένα και σαν ιδεολογικό κάλυμμα διάφορων διαδικασιών αναδόμησης των εξουσιαστικών δομών (ταξική δομή - πατριαρχική πολιτική - κρατική συγκεντροποίησης). Αυτό το κείμενο αποτελεί ταυτόχρονα και μια προσπάθεια ανάλυσης των ιστορικών εξελίξεων των τελευταίων δεκαετιών.

δ) Το τελευταίο κομμάτι είναι κριτική ανάλυση της ελληνοκυπριακής συνείδησης.

1. Το “εθνικό”, η ακροαριστερά και ο “χώρος”

Το “εθνικό” (που στη συγκεκριμένη περίπτωση εκφράζει την κατοχή της Β. Κύπρου από τον στρατό του τούρκικου κράτους και τις “πλεκτάνες των ιμπεριαλιστών” εναντίον μας) υπήρξε ένας βασικός πόλος αναφοράς της κυπριακής ακροαριστεράς, που πρόβαλλε δειλά δειλά μετά το ‘74 και που για μερικά κομμάτια της εξακολουθεί φυσικά να είναι το ΠΡΟΒΛΗΜΑ.

Σε μία πρώτη φάση, αμέσως μετά το ‘74 και μέσα σε μία κατάσταση που μύριζε γενικό αναβρασμό, ρίχτηκε το σύνθημα της “στράτευσης” της κοινωνίας, για μία “λαϊκή άμυνα” κλπ. Μιλώντας κάποιος για ακροαριστερό χώρο αυτήν την εποχή είναι λίγο παρατραβηγμένο φυσικά. Είχαν όμως αρχίσει οι πρώτες διαδικασίες ανάμεσα σε διάφορα άτομα και ομάδες, τόσο στο χώρο της ΕΔΕΚ, που εξέφρασε έντονα αυτά τα ρεύματα εκείνη την εποχή, όσο και ανάμεσα σε ακελικούς και ενωτικούς. Είναι επίσης και η περίοδος των προσπαθειών για συγκρότηση του ΚΚΚ.

Η ΕΔΕΚ, που είχε και την παράδοση της “αντίστασης” στο πραξικόπημα, εξέφρασε για ένα διάστημα αυτή τη διάθεση-άρνηση κάθε συμβιβασμού με δειλές προτάσεις για κρατικά σοσιαλιστικά μέτρα, απέναντι στην πολιτική της κοινωνικής ειρήνης και του κατευνασμού που υιοθετούσε το ΑΚΕΛ και το κράτος.

Οι αντιφάσεις της ιδεολογίας της στράτευσης σαν πανάκεια για όλα τα προβλήματα (εξωτερικά και εσωτερικά) δεν άργησαν να φανούν. Οι αστοί, ο Μακάριος, το κράτος, το ΑΚΕΛ, χρησιμοποίησαν την ίδια λογική, αλλά για ακριβώς αντίθετους στόχους. Οι εργάτες δέχτηκαν όχι μόνο το πάγωμα, αλλά και τη μείωση των μισθών, οι πρόσφυγες εξευμενίστηκαν, ολόκληρη η κοινωνία άρχισε να παίρνει ξανά το δρόμο της προβατοποίησης μέσα στα πλαίσια της “εθνικής ενότητας” για τον Μακροχρόνιο.

Τελικά, το επιχείρημα των προαγωγών του θεάματος και της κοινωνικής ειρήνης ήταν ταυτόσημο με αυτό που υιοθετούσαν οι “υπονομευτές”. Ναι, χρειαζόμαστε “στράτευση”, αλλά στράτευση χωρίς “εθνική ενότητα” δεν νοείται και φυσικά “εθνική ενότητα” και “κοινωνική σύγκρουση” είναι αλληλοαποκλειόμενες καταστάσεις.

Οι αντιφάσεις της ΕΔΕΚ(1) μόλις υποχρεώθηκε να πάρει κάποια “υπεύθυνη” θέση ήταν ενδεικτικές της κατάστασης. Σ’ αυτά τα πλαίσια (και με την ταυτόχρονη πτώση κάποιας “αγωνιστικής” διάθεσης που υπήρχε ανάμεσα στη νεολαία), η απογοήτευση, αλλά και η συνειδητοποίηση, ότι ένα μεγάλο μέρος όλης εκείνης της ιδεολογίας της “στράτευσης” ήταν καθορισμένο από την άρχουσα ιδεολογία, οδήγησε διάφορα άτομα στην απόρριψη του όλου θέματος. Ιδιαίτερα, η συνειδητοποίηση της προσωπικής μας μιζέριας (σεξουαλικής, ψυχολογικής κλπ) οδήγησε σε μια άρνηση που κουβαλούσε μέσα της ένα αίτημα για ζωή που φαινόταν τελείως άσχετο με την πολιτική σχιζοφρένεια των πολιτικάντηδων. Βέβαια αυτή η εξέλιξη δεν ήταν γενική. Μέσα στην ΕΔΕΝ συνεχίστηκε για ένα διάστημα μία “μάχη οπισθοφυλακής”, μέχρι που το κόμμα άφησε στη μπάντα κάθε πρόσχημα και πέταξε μαζικά έξω τους τροτσκιστές, “εισοδιστές” και τους άλλους αριστερίζοντες. Η “**Αριστερή πτέρυγα**” ακολούθησε τη δικιά της διαλυτική πορεία μετά, για να μείνουν τελικά οι “καθαρόαιμοι” να εκδίδουν τη “Σοσιαλιστική Έκφραση”. Η “στράτευση” εξακολουθεί να παίζει ένα βασικό ρόλο σ’ αυτήν την ομάδα, μόνο που έχει φορτισθεί τώρα με μία πιο ξεκάθαρη “ταξική” και ταυτόχρονα “διεθνιστική” συνιστώσα. Το θέμα γι’ αυτούς είναι να ενωθούν με τους Τουρκοκύπριους εργάτες και να τα βάζουν όλοι μαζί ενωμένοι, με τους αστούς και τους κατακτητές.

Μέσα στη θεαματική πόλωση “αριστεράς-δεξιάς”, οι εκφραστές τροτσκιστές έχουν ταχθεί με τη δήθεν αριστερά (ΑΚΕΛ - ΕΔΕΚ) και βάλθηκαν να την “ξαναεπαναστατικοποιήσουν” με τον εισοδισμό τους και τις κομματικές ενότητες(2).

Από μία άλλη σκοπιά, διάφορα άτομα περνώντας από την προσπάθεια για [ανασύσταση του ΚΚΚ](#) ή άλλες μαρξιστο-λενινιστικές ομαδούλες ή κουβαλώνοντας μια ενωτική παράδοση ή ανακαλύπτοντας το φως της αλήθειας στον Ψυρρούκη, πετάχτηκαν στο άλλο άκρο, άρχισαν να ψάχνουν για το επαναστατικό υποκείμενο ανάμεσα στους ακροδεξιούς ενωτικούς(3). Αυτός ο χώρος παρουσίασε σε κάποια φάση μια ενδιαφέρουσα παρέμβαση, καθώς συγκέντρωνε ανθρώπους αριστερούς (αλλά όχι ακελικούς) και πρώην ακροδεξιούς, προβάλλοντας έτσι σαν προσπάθεια να σπάσει όλη η θεαματική πόλωση αριστεράς-δεξιάς. Ωστόσο, ήταν ένα παιχνίδι που παιζόταν πάνω στα ιδεολογικά σοφίσματα της πόλωσης ΑΚΕΛ - Ένωση. Το ΑΚΕΛ κάποτε υποστήριζε την Ένωση, λ.χ. που σημαίνει ότι η Ένωση είναι αίτημα του λαϊκού κινήματος (άρα επαναστατικό) και ότι το λαϊκό κίνημα ήταν τότε επαναστατικό. Σ' αυτά τα πλαίσια το εθνικό είχε την κύρια θέση, αλλά είχε ταυτόχρονα και νέες διαστάσεις. Αυτοί οι μαρξιστές έβαλαν σαν εθνικό το πρόβλημα της Ένωσης και έκαναν διάφορες προσπάθειες να το δέσουν με την κατοχή και τους "ιμπεριαλιστές". Σε μία πρώτη φάση υποστήριζαν, λ.χ. ότι το πραξικόπημα και η εισβολή δε θα γίνονταν αν είχε γίνει η Ένωση. Σε μία πιο νέα φάση πετάχτηκε η άποψη του "ότι έγινε, έγινε", αλλά επειδή η "τούρκικη αστική τάξη" είναι επιθετική, ο μόνος τρόπος για να σωθούμε είναι η Ένωση (ας είναι και διπλή).

Αυτό που είναι εκπληκτικό σ' αυτήν την κατάσταση είναι η εντύπωση ότι έχει ανακαλυφθεί κάτι φοβερά νέο. Ουσιαστικά, εκτός από τη μαρξιστική σάλτσα που στολίζει τα επιχειρήματα, η ουσία είναι η ίδια με ότι έχουμε όλοι ακούσει χιλιάδες φορές στα σχολεία της ελληνοχριστιανικής (παρα)μόρφωσης. Όσο για τη διπλή Ένωση που πάει να γίνει και επαναστατική λύση για μερικούς, την είχε προτείνει το τούρκικο κράτος από τη δεκαετία του '50 και οι Αμερικάνοι από το '63.

Το φαινόμενο έχει την αστεία του πλευρά, ιδιαίτερα όταν οι τροτσκιστές ή οι μαρξιστο-ενωτικοί παραπονιούνται ότι ο "κυπριακός λαός" έχει χάσει την ιστορική του μνήμη. Υπάρχει, ωστόσο, και μια σοβαρή - και θλιβερή - πλευρά. Η ακροαριστερά, που γεννήθηκε και προσπαθεί ακόμα να επιβιώσει με το εθνικό σαν το ΠΡΟΒΛΗΜΑ, έχει βολευτεί κάτω από τον ήλιο της κυπριακής ιδεολογίας και της φαντασιακής πόλωσης αριστεράς-δεξιάς. Η αρτηριοσκλήρωση, η κινδυνολογία και η εθνική, κοινωνική, ταξική κλπ ενότητα έφτιαξαν δύο ακόμα μαγαζιά αυτής της ιδεολογίας.

Η ομάδα που βγάζει [το περιοδικό](#)(4), που έτσι κι αλλιώς ανήκει στον ελευθεριακό χώρο - όχι στον αριστερίστικο, έχοντας πάρει μια ξεκάθαρη, αρνητική θέση πάνω στην αναγωγή του εθνικού σαν βασικότερο πρόβλημα της ύπαρξης μας, βρέθηκε σε ένα αδιέξοδο, όταν πρόπερσι άρχισε μια προσπάθεια ανάλυσης της κυπριακής πραγματικότητας. Δεδομένης της έλλειψης πολλών ελευθεριακών αναλύσεων σε βάθος για τέτοιες καταστάσεις και την παντελή έλλειψη οποιουδήποτε στοιχείου στην Κύπρο για να στηριχτούμε, η αναζήτηση πολλές φορές μετατρεπόταν σε πελαγοδρομία.

Αυτό το κείμενο - που μπορεί κάλλιστα να είναι μια ακόμα πελαγοδρομία - βγήκε μέσα από τις περσινές συζητήσεις σε μια πρώτη προσπάθεια κάποιου είδους ανάλυσης. Ταυτόχρονα, εκφράζει και μία προσωπική μου άποψη στη διαφωνία, που εκφράστηκε μέσα στην ομάδα, κατά πόσο αξίζει να ασχοληθεί κανένας με τον εθνικισμό και το εθνικό.

Καταρχήν, χρειάζεται κάποιο ξεκαθάρισμα όρων. Το "εθνικό" εκφράζει ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει ένα σύνολο ανθρώπων (λαός, έθνος κλπ) ανεξάρτητα από τους εσωτερικούς διαχωρισμούς (κοινοτικούς, ταξικούς) και τις σχέσεις εξουσίας αυτού του συνόλου (ταξικές, πατριαρχικές, κρατικές). Το πρόβλημα προέρχεται συνήθως από εξωτερική επέμβαση, εξάρτηση, εκμετάλλευση κλπ. Έτσι, λ.χ. η εισβολή του τούρκικου κράτους το '74 έπληξε πρόσφυγες σε σύνολο, ανεξάρτητα από τις εξουσιαστικές σχέσεις που τους καθόριζαν πριν (η αναδημιουργία των ίδιων σχέσεων είναι μια άλλη ιστορία).

Ο εθνικισμός σε οποιαδήποτε μορφή προβάλλει αυτό το πρόβλημα σαν κύριο και καθοριστικό της

όλης κοινωνικής ζωής. Ο εθνικισμός απαντά στο εθνικό πρόβλημα στο επίπεδο που τίθεται το πρόβλημα. Αγνοώντας τους εσωτερικούς διαχωρισμούς και εξουσιαστικές σχέσεις, προσπαθεί να προβάλει μια αντίσταση απέναντι σ' ένα άγνωστο, απειλητικό Άλλο. Μ' αυτήν την έννοια, ο εθνικισμός αναπαράγει, προωθεί και θεσμοποιεί σε νέα πλαίσια τις ήδη υπάρχουσες εξουσιαστικές σχέσεις.

Ο εθνικισμός λειτουργεί σαν ιδεολογία του status quo στο εσωτερικό της κοινωνίας. Σ' αυτό οφείλεται, ως ένα βαθμό, και η συχνή ανακάλυψη και προβολή ενός Άλλου και στο εσωτερικό(5), π.χ. προδότες, συνωμότες κλπ. Είναι μια πρακτική μέθοδος να ξεφορτώνεται το κράτος κάθε ενοχλητικό, ενώ ταυτόχρονα εντείνεται η πίεση πάνω στην κοινωνία για ενοποίηση -ομογενοποίηση, αναστέλλοντας τις κοινωνικές συγκρούσεις και ισοπεδώνοντας τις διαφορές.

Ωστόσο η εξίσωση "ο εθνικισμός" είναι μαλακία, υπεραπλουστεύει την κατάσταση και αποφεύγει το πρόβλημα. Γιατί πέρα από το γεγονός, ότι ο εθνικισμός προβάλλει έστω σαν μια αλλοτριωμένη απάντηση σε ένα παρόλα αυτά υπαρκτό πρόβλημα, υπάρχει και το γεγονός, ότι οι άνθρωποι παίρνουν σοβαρά το θέμα και το πιστεύουν. Η απήχηση του εθνικισμού σαν ιδεολογία εκφράζει ως ένα σημείο τη σημασία των προβλημάτων, που τείνει να αντιμετωπίσει. Ταυτόχρονα όμως, αυτή η απήχηση είναι δεμένη στις σχέσεις εξουσίας, που διαπερνούν την κοινωνία και που αναπαράγονται με τον εθνικισμό.

Σ' αυτά τα πλαίσια, ο διαχωρισμός "εθνικού"-εθνικισμού είναι σημαντικός. Γιατί το εθνικό πρέπει να ιδωθεί στις πραγματικές του διαστάσεις σαν πρόβλημα υπαρκτό, ενώ ο εθνικισμός σαν ιδεολογία χρειάζεται να αναλυθεί και να κριτικαριστεί για να μπορέσει να αρθρωθεί ένας εναλλακτικός λόγος.

Για να μην μπερδεύουμε όμως τα πράγματα, αυτό που ουσιαστικά λέω, είναι ότι το "εθνικό" είναι ένα πρόβλημα που μας επιβλήθηκε από διάφορες δομές εξουσίας (εσωτερικές και εξωτερικές). Ο εθνικισμός είναι η ιδεολογία που θεσμοποιεί εσωτερικά το πρόβλημα, προβάλλοντας το διαστρεβλωμένα μέσα από τις δομές εξουσίας που υπάρχουν. Αν υπάρχει μία άμεση ανάγκη, είναι η αποθεαματικοποίηση του εθνικού και η κριτική του εθνικισμού, έτσι ώστε να δούμε τις πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος και πόσο μας αφορούν.

Ο εθνικισμός είναι μια ιδεολογία που νομιμοποιεί το status quo, αλλά για να την καταλάβεις, πρέπει να προσπαθήσεις να την αναλύσεις και όχι να την εξορκίσεις. Η κριτική της ιδεολογίας, όσο εξονυχιστική και αν χρειαστεί να είναι, πρέπει κάποτε να βρει την πραγματικότητα και θα χρειαστεί να προτείνει εναλλακτικές λύσεις. Αυτό φυσικά, δε σημαίνει ότι θα τρέξουμε αμέσως με τις μαγικές συνταγές, μπαίνοντας στο ρυθμό της εξουσίας, "αν είμαστε εμείς θα κάνουμε αυτό" ή "αυτό πρέπει να γίνει". Αντίθετα, ίσως χρειαστεί μια κριτική αναδημιουργίας (και στην Κύπρο τελικά αυτό χρειάζεται). Μια κριτική και μια δραστηριότητα πάνω σε συγκεκριμένα θέματα που θα επιτρέψει τη δημιουργία ενός αυτόνομου χώρου και λόγου. Αλλά μία κριτική, που θα ξέρει ότι όσο ο λόγος της και η αντεξουσία της δε θα μπορεί να αντιμετωπίσει αυτά της θεσμοποιημένης εκούσιας σε όλα τα επίπεδα, θα 'ναι λίγο-πολύ αιχμάλωτη στη δύναμη του κράτους και των άλλων μηχανισμών σε περιόδους κρίσης. Σε έναν πόλεμο, η λύση θα είναι η φυγή ή ο αγώνας κάτω από το κράτος για το κράτος. Και για έναν πρόσφυγα το δίλημμα θα παίζεται μεταξύ του ποιοι θα γυρίσουν και πόσο ισχυρό θα είναι το κεντρικό κράτος.

2. διαστάσεις ενός προβλήματος που μπορεί να ονομαστεί εθνικό

Μιλώντας σήμερα για το Κυπριακό -ή το εθνικό, υπάρχει συχνά μία αίσθηση "αυτονόητου" στη

συζήτηση. Και όμως, αυτό το “αυτονόητο” δεν είναι καθόλου προφανές αν κοιτάξει κανείς το τι εξέφρασε το “εθνικό” για διάφορες ομάδες ανθρώπων τις τελευταίες δεκαετίες σ’ αυτό το χώρο.

Για την ελληνοκυπριακή ακροδεξιά λ.χ., όχι μόνο το αίτημα για Ένωση, αλλά και ένα έντονο αντι-κομμουνισμό και αντιτουρκισμό, για τους ακελικούς κάποτε εξέφραζε αντιαποικιακό αγώνα με προέκταση την Ένωση, ενώ μετά την ανεξαρτησία το πρόβλημα μετακινήθηκε στην ανάγκη προστασίας του κυπριακού κράτους. Από την άλλη, για την τουρκοκυπριακή ακροδεξιά το πρόβλημα εκφραζόταν περισσότερο σαν αγώνας εναντίον των “Ελλήνων και των κομμουνιστών” και φυσικά ανάμεσα αυτά τα άκρα υπήρχαν και ένα σωρό άλλες αντιμετώπισεις (ο κίνδυνος του ελληνικού ή τουρκικού κράτους αναλόγως της κοινότητας ή παράταξης που ανήκε ο καθένας, ο ιμπεριαλισμός κλπ).

Αυτό το μωσαϊκό αντιμετώπισεων του εθνικού είναι χαρακτηριστικό τόσο της πολυπλοκότητας του θέματος όσο και της ιδεολογικής φόρτισης του εθνικισμού, που κομματιάζοντας την πραγματικότητα και τα προβλήματά της και προβάλλοντας τα διαχωρισμένα της αποσπάσματα στο φανταστικό επίπεδο, έθεσε και θέτει τις βάσεις της κυπριακής ιδεολογικής ηγεμονίας.

Θα ασχοληθούμε παρακάτω με την ιδεολογική (και δομική) λειτουργία του εθνικισμού. Για την ώρα, θα προσπαθήσουμε μία σύντομη ανάλυση του “εθνικού” σ’ αυτό το γεωγραφικό χώρο, προσπαθώντας να δούμε τις πραγματικές του διαστάσεις. Σε αυτά τα πλαίσια, η ανάλυση δεν περιορίζεται μόνο στα “κοινοτικά ή εθνικά” - όρος που έτσι κι αλλιώς τον θεωρώ αρκετά αμφισβητήσιμο, όπως φαίνεται και αλλού σ’ αυτό το κείμενο, όταν η ερμηνεία του ταυτίζει μεγάλες ομάδες ανθρώπων με τα έθνη και κράτη που τους αστυνομεύουν - όρια.

Το εθνικό (ή το Κυπριακό) εκφράζει (για τους σκοπούς της παρακάτω ανάλυσης) τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες των ανθρώπων που κατοικούν στο νησί Κύπρος από “εξωτερικές δυνάμεις”. Φαινομενικά, ορισμένοι “εξωτερικοί κίνδυνοι” φαίνονται να ευνοούν μερικές κοινότητες ή πολιτικές παρατάξεις (λ.χ. η Ένωση ή η τουρκική εισβολή), ακόμα και ολόκληρο (λ.χ. ο τουρισμός). Ωστόσο, με τη διεθνή θεσμοποίηση των εθνών-κρατών σαν τοπικών μηχανισμών δόμησης της κοινωνικής εξουσίας και του ιμπεριαλισμού-νεοαποικισμού σα διεθνούς μηχανισμού δόμησης, τα σχετικά βραχυπρόθεσμα οφέλη μιας κοινότητας από κρατική ή ιμπεριαλιστική επέμβαση αποκτούν σταδιακά μια αρνητική γεύση μπροστά στην ισοπέδωση και την εκμετάλλευση των “πρώην προστατών”. Τα βραχυπρόθεσμα κέρδη γίνονται σταδιακά μακροπρόθεσμες πληγές. Η εμπειρία των Ελληνοκυπρίων πριν το πραξικόπημα και των Τουρκοκυπρίων μετά την εισβολή είναι χαρακτηριστική σ’ αυτόν τον τομέα. Σ’ αυτά τα πλαίσια θα κοιτάξουμε το “εθνικό” σε 3 διαφορετικά επίπεδα.

1) Το πρόβλημα του στρατηγικού - γεωγραφικού χώρου της Μ. Ανατολής.

2) Τη νέο-αποικιακή εξάρτηση.

3) Τον ιμπεριαλισμό των κρατών Ελλάδας - Τουρκίας στον κυπριακό χώρο και τον μεταξύ τους ανταγωνισμό.

1. ο στρατηγικός χώρος (Μ. Ανατολή), οι επεμβάσεις και η ειρήνη

Αυτό φαίνεται ένα θέμα λυμένο και υπερεξαντλημένο πριν καν ξεκινήσουμε. Η Κύπρος στο μεσανατολικό χώρο, τα πετρέλαια, η αραβο-ισραηλινή διένεξη, οι αμερικάνικες δολοπλοκίες και τα ρέστα. Παρόλο που αυτή η ανάλυση έχει αρκετές αλήθειες, εντούτοις έχει εσκεμμένα περιορισμένο οπτικό πεδίο (που ενισχύεται βασικά από τη δακρύβρεχτη αλληλεγγύη μας με τα αραβικά κράτη και το σωβινισμό τους και στην αθωωποίηση του ρώσικου ιμπεριαλισμού για ότι γίνεται στην περιοχή). Το ψητό φυσικά για τους Ρώσους και τους Αμερικάνους είναι τα πετρέλαια και ο πολιτικός έλεγχος

της περιοχής. Σ' αυτά τα πλαίσια, ο ρόλος της Κύπρου παραμένει αυτός που ήταν από τότε που πήραν το νησί οι Άγγλοι, ένας ακραίος "σταθμός χωροφυλακής", που να βοηθά όποιον το κατέχει να αστυνομεύει τις εξαρτήσεις του και να εμποδίζει την είσοδο των αντιπάλων στην περιοχή. Ο καθοριστικός ρόλος που έπαιξε αυτή η γεωγραφική θέση στη σύγχρονη ιστορία του νησιού (από άποψη ξένων επεμβάσεων ή έμμεσων) είναι αρκετά φανερός. Οι αγγλικές βάσεις και τα αμερικανικά ραντάρ είναι χαρακτηριστικά αυτών των εξελίξεων. Η Κύπρος για την ώρα είναι σταθμός χωροφυλακής του δυτικού ιμπεριαλισμού.

Ωστόσο, εδώ πρέπει να αρχίσουμε να ξεκαθαρίζουμε τα πράγματα, γιατί κάπου εδώ τελειώνει και η ομοιότητα ανάλυσης με εκείνη την προβληματική (τόσο προσφιλή στους αριστερούς "αντί-ιμπεριαλιστές" μας), που βλέποντας το πιο πάνω, τραβά τη γραμμή αντιπαράθεσης της με τον "αμερικάνικο και σιωνιστικό ιμπεριαλισμό" και μας τοποθετεί στο πλευρό του "αραβικού αντιιμπεριαλισμού" κλπ.

Βλέποντας την τύχη των Παλαιστινίων (που για 30 χρόνια σφάζονται από το Ισραήλ και τα αραβικά κράτη), τη φασιστική δομή και ιδεολογία των αραβικών κρατών, τον αυξανόμενο επεκτατισμό του Ισραήλ (και φυσικά όχι μόνον αυτού) και την ένταση του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων, μια αίσθηση ότι το πρόβλημα δεν μπαίνει στα τόσο άνετα και αγαπημένα κλισέ του "καλού-κακού", που βόλεψαν και βολεύουν την αριστερά.

Το πρόβλημα δεν είναι απλά η "ιμπεριαλιστική επέμβαση των δυτικών", αλλά το όλο παιχνίδι του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων. Πιο πέρα, τα ίδια τα κράτη της περιοχής έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν ένα σχετικά αυτόνομο ιμπεριαλισμό (μέσα στα πλαίσια της αυξανόμενης οικονομικής τους δύναμης), που κάνει την κατάσταση στην περιοχή ακόμα πιο εκρηκτική και ταυτόχρονα φυσικά, οδηγεί σε μια αυξανόμενη καταπίεση στο εσωτερικό τους, δείχνοντας σ' αυτή τη διαδικασία και το πραγματικό πρόσωπο του εθνικισμού σ' αυτήν την περιοχή.

Σε μία πρώτη αντίκρουση του θέματος υπάρχει μία ανάγκη ανάληψης ευθυνών. Γιατί όταν 30-40 το πολύ μίλια από το σπίτι σου υπάρχουν βόμβες, που μπορούν να τινάξουν ολόκληρη την περιοχή στον αέρα, ή ραντάρ, που καθοδηγούν τη μια παράταξη σ' αυτά τα σφαγεία που λέγονται πόλεμοι στη Μ. Ανατολή, έχεις τέλος πάντων μια ευθύνη για την ανοχή σου. Ακόμα, όταν πουλάς υποκριτική συμπαράσταση (όπως κάνει το κυπριακό κράτος), που στην πράξη εκφράζεται με την ηρωοποίηση του κάθε δικτάτορα των αραβικών κρατών και του σοβιετικού ιμπεριαλισμού, στην ουσία αποφεύγεις το πρόβλημα και την ευθύνη σου.

Αυτή η αντίκρουση (να ανέχεσαι πρακτικά χρησιμοποίηση του χώρου σου από τον έναν αντίπαλο και να σκίζεις τον κώλο υπέρ του άλλου), τόσο χαρακτηριστική της κυπριακής ιδεολογίας, βολεύει ως ένα σημείο τις ενοχές, ενώ ταυτόχρονα βλέποντας τον κόσμο σε στυλ άσπρο-μαύρο, αποφεύγει οποιοδήποτε προβληματισμό(6).

Πέρα ωστόσο από την ηθική ευθύνη και τις ιδεολογικές ανάγκες που εξυπηρετεί η αποφυγή προβληματισμού για ό,τι γίνεται στη Μ. Ανατολή, υπάρχει και μια άλλη διάσταση του θέματος. Για τα στρατηγικά συμφέροντα των υπερδυνάμεων ανήκουμε στο μεσανατολικό χώρο και κατά συνέπεια οι εξελίξεις σ' αυτό το χώρο μας καθορίζουν άμεσα. Έχει ήδη αναφερθεί ότι το ενδιαμέσο της δύσης για την Κύπρο πηγάζει σ' ένα μεγάλη βαθμό απ' τη γεωγραφική της θέση. Σ' αυτά τα πλαίσια, η Κύπρος θα εξακολουθεί να αποτελεί στόχο άμεσων ή έμμεσων επεμβάσεων των υπερδυνάμεων ανάλογα με τις εξελίξεις στη Μ. Ανατολή. Για την ώρα, το ΑΚΕΛ και ο ΔΗ.ΣΥ εκφράζουν μια ισορροπία στις έμμεσες επεμβάσεις. Η κατάλυση ακόμα και ενός στοιχειώδους "πολιτικού διαλόγου" (έστω και στα πλαίσια μιας αστικής δημοκρατίας) ή ακόμα και ο καθορισμός της θέσης τους πάνω στο Κυπριακό ανάλογα με τα συμφέροντα των πατρónων τους είναι μια χαρακτηριστική πλευρά των αποτελεσμάτων αυτών των επεμβάσεων.

Αυτές ωστόσο οι επεμβάσεις εκφράζουν μόνο μία πτυχή του προβλήματος, πιο πέρα υπάρχει ένα βασικό ζήτημα φυσικής επιβίωσης. Ο υπερεξοπλισμός των κρατών της περιοχής, τα ζωτικά συμφέροντα των υπερδυνάμεων και η εύφλεκτη κατάσταση που επικρατεί δημιουργούν σοβαρούς κινδύνους γενικευμένου πολέμου. Ο οποιοσδήποτε δικτάτορας μπορεί να κηρύξει ακόμα πιο ηλίθιους πολέμους απ' αυτόν μεταξύ Ιράκ - Ιράν. Και σ' ένα γενικευμένο πόλεμο η Κύπρος σαν θύλακας του ενός συνασπισμού μπορεί να γίνει πεδίο μάχης για τους πυραύλους των υπερδυνάμεων και των τσιρακιών τους. Και σ' αυτά τα πλαίσια, είναι ανατριχιαστικό να σκέφτεται κανείς ότι το 65%(7) - το λιγότερο - των Κυπρίων ψηφίζουν κόμματα παραρτήματα που αν ήταν στην εξουσία μόνα τους θα γέμιζαν αυτόν τον τόπο πυραύλους των πατρónων τους.

Υπάρχει σ' αυτά τα πλαίσια μια άμεση ανάγκη για ένα αυτόνομο κίνημα ειρήνης, που να αντιπαραθέτει τόσο στους δύο ιμπεριαλισμούς όσο και στον εθνικισμό - ιμπεριαλισμό των κρατών της περιοχής. Ο κίνδυνος του πολέμου έχει γίνει τόσο πραγματικός και η τεχνολογία του τόσο επικίνδυνη, ώστε το πρόβλημα της ειρήνης να μπαίνει σα βασικό πρόβλημα "φυσικής επιβίωσης" για τους λαούς της περιοχής -και απ' αυτήν την άποψη μπορεί να το τοποθετώ σ' αυτήν την κατηγορία προβλημάτων που ονομάζω "εθνικά".

2. μορφές "νεοαποικιακής" εξάρτησης

Η αυξανόμενη γραφειοκρατικοποίηση των επαγγελματιών, η ξένη οικονομική βοήθεια σαν μόνιμο στήριγμα της οικονομίας (με αντάλλαγμα το περιφερόμενο μας κλαψούρισμα)(8) και η τουριστικοποίηση των πάντων φτιάχνουν αλληλένδετα μιαν άλλη μορφή εξάρτησης τη νέο-αποικιακή.

Πριν προχωρήσουμε ωστόσο είναι ανάγκη να ξεκαθαρίσουμε ένα πράγμα, γιατί υπάρχει μια κριτική (αρκετά προσφιλή στον ακροαριστερό χώρο), που στο αντικαταναλωτικό της μένος σου δίνει ώρες ώρες την εντύπωση ότι θα προτιμούσε τους ανθρώπους πεινασμένους, παρά χαζούς καταναλωτές.

Για μένα τουλάχιστον, το γεγονός ότι το βιοτικό επίπεδο ανέβηκε κατακόρυφα, το ότι ο κόσμος δεν παγώνει στα τσαντίρια, είναι και ευχάριστο και θετικό.

Ωστόσο αυτή η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και ο συνακόλουθος καταναλωτισμός έγιναν όχι μόνο αυτοσκοπός και μηχανισμός αναπαραγωγής του θεάματος, αλλά και εξαφάνισαν κάθε ίχνος οικονομικής αυτάρκειας και αυτονομίας.

Με τον πόλεμο στο Λίβανο αρχίζουμε σιγά σιγά να γινόμαστε κέντρο "υπερακτιαίων επιχειρήσεων" (ήδη η κυβέρνηση ανακοίνωσε το περασμένο καλοκαίρι, ότι αυτός είναι ένας από τους στόχους της μετά την παραχώρηση άδειας λειτουργίας σε 4 διεθνείς τράπεζες σε δύο μήνες). Η ήδη υπερδιογκούμενη γραφειοκρατία μας αποκτά μια νέα ώθηση, καθώς γραφεία ευρωπαϊκών οίκων ξεπηδούν από παντού. Τα επακόλουθα αυτής της εξέλιξης άρχισαν ήδη να φαίνονται στο εσωτερικό, μια αρτηριοσκλήρωση κάθε σκέψης, μια ένταση της προβατοποίησης στα πλαίσια του βολέματος.

Στο διεθνές πεδίο η εξέλιξη είναι πιο υπόγεια και πιο μακροχρόνια. Χάνοντας κάθε παραγωγική ικανότητα, αυτό το νησί εξαρτάται πλήρως από το διεθνές κεφάλαιο για την οικονομική του ευημερία. Είναι μια μορφή εξάρτησης που δε χρειάζεται την "πολιτική των κανονιοφόρων" για να πείσει για τις θελήσεις της. Ο οικονομικός εκβιασμός θα δουλέψει το ίδιο αποτελεσματικά.

Και αν ο οικονομικός ανταγωνισμός ευρωπαϊκών και αμερικάνικων κεφαλαίων αποκτήσει μια ένταση στην περιοχή, θα είμαστε από τα πιθανά κέντρα μιας σύγκρουσης. Και στο βαθμό που αυτά τα διεθνή συμφέροντα δεν εξυπηρετούν μόνο τις γραφειοκρατίες των κομμάτων-εξαρτημάτων τους, αλλά και οικονομικές ελίτ, δημιουργούν εξωτερικές πιέσεις και εκβιασμούς, αλλά και εσωτερικές εντάσεις (το

ΔΗ.ΚΟ και ο ΔΗ.ΣΥ φαίνονται σ' ένα ορισμένο βαθμό προδιαγραφμένα σχήματα αυτών των συγκρούσεων). Και βέβαια, κανένας δε θα πρέπει να υποτιμά τα σοβιετικά οικονομικά συμφέροντα, που εκφράζονται σε ένα δίκτυο ιδιωτικών και κρατικών επιχειρήσεων και συναλλαγών, και φυσικά το κεντρικό ρόλο του ΑΚΕΛ σα μεσάζοντα. Η οικονομική βοήθεια(9), που μας έστησε σε μεγάλο βαθμό στα πόδια μας, μετά το '74, έχει ένα διφορούμενο χαρακτήρα. Ήταν χρήσιμη βραχυπρόθεσμα, αλλά το γεγονός ότι αυτή η οικονομία έχει μάθει να ζει μ' αυτές τις ενέσεις τόνωσης, μακροπρόθεσμα δημιουργεί τέτοια προβλήματα εξάρτησης, που οι επιλογές μας σαν κοινωνία να περιορίζονται στο επίπεδο του πόσα βήματα θα κάνουμε πάνω στο τεντωμένο σκοινί των διάφορων (και συχνά αντίπαλων μεταξύ τους) ευεργετών μας. Ο τουρισμός είναι μια τρίτη πτυχή, πτυχή αυτού του προβλήματος, που ενώ μας βοήθησε οικονομικά, έφτιαξε ταυτόχρονα ένα δίκτυο εξάρτησης και δεσίματος από τα διάφορα μητροπολιτικά κέντρα.

Με τον τουρισμό φυσικά, διάφορα εσωτερικά προβλήματα αρχίζουν να φαίνονται από τώρα με την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, τις περιφραγμένες παραλίες κλπ.

Η ιδιαιτερότητα του τουρισμού βρίσκεται ίσως στο γεγονός, ότι το ξεπούλημα αυτού του χώρου γίνεται μέρα μεσημέρι μπροστά στα μάτια μας. (Βέβαια ο τουρισμός έχει και μια τεράστια κοινωνική επίδραση σα μοχλός πίεσης για εκμοντερνισμό. Η ανάλυση ωστόσο αυτής της πτυχής και γενικά του τουρισμού και της ιδεολογικής του λειτουργίας θα χρειαζόταν μια ξέχωρη ανάλυση-συζήτηση). Σ' αυτό το σύμπλεγμα προβλημάτων, που αυξάνουν την εξάρτηση και ταυτόχρονα βιάζουν τον εσωτερικό κοινωνικό και φυσικό χώρο, δεν υπάρχει καμιά εναλλακτική πρόταση - εκτός από έναν ηλίθιο αντιτουρισμό, λες και φταίνε οι τουρίστες για τη μαλακία μας. Για να μη μιλήσει κανένας για τις φαντασιώσεις των μαρξιστο-ενωτικών που βλέπουν τη ρίζα του κακού - που αλλού - στη μη πραγματοποίηση της Ένωσης. Βλέπετε το ελληνικό κράτος θα είχε ενδιασμούς να μας κάνει νησί-θέρετρο (όπως κάνει τώρα το κυπριακό).

3. Ελλάδα - Τουρκία - Κύπρος

Το ελληνικό κράτος (όπως και τα άλλα που δημιουργήθηκαν στην περιοχή με τη σταδιακή αποσύνθεση της οθωμανικής αυτοκρατορίας) στο μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης ιστορίας του, χαρακτηριζόταν από μια έντονη τάση γεωγραφικού επεκτατισμού. Βέβαια, αυτός ο επεκτατισμός είχε πάντα την κάλυψη της "απελευθέρωσης των προγονικών εδαφών" και η Κύπρος φυσικά δεν ήταν εξαίρεση. Ο κρατικός επεκτατισμός (που αποτελεί ταυτόχρονα εξάπλωση και διαδικασία συγκεντροποίησης της δομής του κράτους) συμβαδίζει σ' αυτά τα πλαίσια με μια προσπάθεια πολιτιστικής ισοπέδωσης που συντρίβει τις αυτόνομες κουλτούρες διαφόρων κοινοτήτων, εντάσσοντάς τες στην ομογενοποιημένη "εθνική κουλτούρα" των διανοούμενων του κράτους. Πιο κάτω, γίνεται μια ανάλυση των αρνητικών αποτελεσμάτων αυτών των διαδικασιών στο εσωτερικό της κοινότητας και του ρόλου τους στη συγκρότηση της ιδεολογικής ηγεμονίας. Για την ώρα θα εκφράζει έναν "πολιτιστικό ιμπεριαλισμό" του ελληνικού κράτους απέναντι στις κυπριακές κοινότητες.

Πέρα από την ιδεολογική και δομική λειτουργία του επεκτατισμού, υπήρχε και μια οικονομική διάσταση στο ενδιαφέρον για την Κύπρο. Το νησί (σχεδόν στις ακτές της Μ. Ανατολής) άρχισε να αποκτά όλο και πιο μεγάλη σημασία, καθώς το ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο αποκτούσε μια όλο και πιο καθοριστική θέση στην οικονομική ζωή της χώρας. Η Κύπρος θα μπορούσε να ήταν ένα μοναδικό κέντρο διακίνησης και εμπορίου για τα πλοία και τις επιχειρήσεις των εφοπλιστών. Ταυτόχρονα, στην Κύπρο η ανασυγκροτημένη ιδεολογική ηγεμονία κατάφερε για ένα διάστημα (1930-57) να κινητοποιήσει μεγάλες μάζες με την εθνικιστική φαντασίωση. Το ελληνικό, ωστόσο, κράτος, δεμένο από τις εξαρτήσεις του και τις εσωτερικές του πιέσεις, στάθηκε ανίκανο να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες (1914, 1945) και όταν τελικά μισοσύρθηκε απ' αυτούς που είχε μεθύσει με παραμύθια στην Κύπρο, το μόνο που μπόρεσε να κάνει, ήταν να τα μπαλώσει όπως όπως στη Ζυρίχη. Η είσοδος της

Τουρκίας στην κυπριακή διαμάχη κατά τη δεκαετία του '50, άρχισε να περιπλέκει το πρόβλημα, δημιουργώντας σταδιακά ένταση ανάμεσα στα δύο κράτη, ένταση που πήρε νέες διαστάσεις μετά το '74 και επεκτάθηκε και πέρα από το Κυπριακό, στο Αιγαίο κλπ. Στα πλαίσια της εξέλιξης των δομών και της ιδεολογίας των δύο κρατών, το κυπριακό απέκτησε κατά καιρούς μία ιδιαίτερη λειτουργία (είτε σα χώρος επέκτασης είτε σα χώρος ιδεολογικής εκφόρτισης και καλλιέργειας μίσους απέναντι στο αντικειμενοποιημένο Άλλο, τον εχθρό της φυλής).

Σ' αυτά τα πλαίσια, το εθνικό εκφράζεται σε τέσσερα (τουλάχιστον) επίπεδα:

α) Από τη μία, υπάρχει σαν πρόβλημα επεκτατισμού και κρατικής προσάρτησης. Με αυτό το πρόβλημα ωστόσο, δεν εννοώ τον κίνδυνο προσάρτησης του ενός κράτους (κυπριακού) από το άλλο (ελληνικό). Η προοπτική δημιουργίας του έθνους-κράτους είναι εγγενές χαρακτηριστικό του εθνικισμού και σαν τέτοιο δημιουργεί το πρόβλημα της άρνησης της οποιασδήποτε απελευθερωτικής αιχμής του εθνικισμού. Η προοπτική του κράτους αρνείται την αυτοδιάθεση των κοινοτήτων και σαν τέτοιο είναι (για μένα τουλάχιστον) αρνητικό φαινόμενο σε οποιαδήποτε μορφή. Ωστόσο, η προσάρτηση από ένα ήδη μεγάλο και συγκροτημένο κράτος αυξάνει την ισοπέδωση, την εκμετάλλευση και την εξάρτηση από το μητροπολιτικό κέντρο. Το '74 ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της περιόδου εκείνης, που η Κύπρος έμοιαζε με αποικία του "εθνικού κέντρου" της Αθήνας και της Άγκυρας, ανάλογα με την κοινότητα(10).

β) Σ' ένα άλλο επίπεδο, η πολιτιστική ισοπέδωση που προωθεί το μητροπολιτικό κέντρο, όχι μόνο καταστρέφει τις περιφερειακές κουλτούρες, αλλά θέτει και την βάση της ιδεολογίας που υπονομεύει κάθε πολιτιστική εξέλιξη. Η "επαρχία" υπάρχει σα λείψανο του παρελθόντος ή σαν τουριστικό θέρετρο.

γ) Πιο πέρα, η πιθανότητα κρατικής προσάρτησης ή επέμβασης αποτελούσε πάντα ένα κεντρικό πρόβλημα για την κοινότητα που θα υπόκειτο σαν ηττημένη αυτήν την εξέλιξη. Οι Ελληνοκύπριοι ποτέ δεν ασχολήθηκαν με το τι σήμαινε η Ένωση για τους Τουρκοκύπριους. Όταν πήραν μία απάντηση (τουλάχιστον από μία μερίδα αυτής της κοινότητας) τους βγήκε ξινή. Το '74 δημιούργησε μιαν ανάποδη κατάσταση, έτσι που αυτοί κινδυνεύουν τώρα να είναι οι Ελληνοκύπριοι.

δ) Μια άλλη πτυχή - ίσως η πιο άμεσα επικίνδυνη - του προβλήματος είναι η όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων (τόσο για πραγματικές διαφορές όσο και για εσωτερική κατανάλωση). Με τον τρόπο, ωστόσο, που είναι τοποθετημένο τώρα το πρόβλημα, μία σύγκρουση ανάμεσα στα δύο κράτη για οποιοδήποτε (εξωτερικό ή εσωτερικό) λόγο θα μας κάνει σίγουρα το πεδίο μάχης τους.

Και σε μια τέτοια σύγκρουση, πέρα από τη μοίρα της ηττημένης κοινότητας, θα υπάρχει και πάλι πρόβλημα επιβίωσης για όλους. Τελικά, όσοι ζήσουν απ' τις ναπάλμ, θα κάνουν παρέα με τα ερείπια. Μια αρκετά ενδιαφέρουσα πτυχή του Κυπριακού είναι και η αυτόνομη δυναμική που απέκτησε το θέμα (σαν ιδεολογία) ανάμεσα σε πολλούς ανθρώπους στην Ελλάδα. Και φυσικά, το Κυπριακό και η "εθνική" του διάσταση δεν είναι παρά κομμάτια της ιδεολογίας της "εθνικής ολοκλήρωσης", με την οποία νταντεύεται απ' τη γέννα του το ελληνικό κράτος. Το σημαντικό όμως είναι, ότι η αυτοδύναμη προοπτική της ιδεολογίας ανάμεσα στους ελλαδίτες υπήρξε πάντα εύκολος τρόπος πολιτικού καπηλεύματος και εκμετάλλευσης. Έτσι, η ελληνική αριστερά έπαιξε σ' αυτά τα αισθήματα νια να βγει απ' την ήττα της και να παρουσιαστεί βασιλικότερη του βασιλέως στις διακηρύξεις της. Η "άρνηση να δεχτεί τις συμφωνίες της Ζυρίχης" κλπ. είναι ενδεικτικό σε τι πολιτικάντικο επίπεδο παίχτηκε το θέμα.

Η παρεμβολή του Κυπριακού στην ελληνική πολιτική σκηνή ήταν και επιβλαβής και αποπροσανατολιστική. Ήταν το θέμα που χρησιμοποιούσαν ανέκαθεν οι πολιτικοί, είτε για να κριτικάρουν και να πάρουν υποστήριξη χωρίς να θίγουν άλλα "ταμπού" θέματα είτε για να στρέψουν

την προσοχή του κόσμου “πέρα απ’ το Αιγαίο” και τον κίνδυνο απ’ τους “βαρβάρους”.

Η χούντα το είχε παίξει έντονα αυτό το χαρτί και για ένα διάστημα μετά το ‘74 το θέμα φαινόταν να είχε εγκαταλειφθεί απ’ τους πολιτικούς. Αλλά η εκλογή του Παπανδρέου άλλαξε το σκηνικό γρήγορα. Ο νέος πρωθυπουργός ήρθε στην Κύπρο και άρχισε να πουλάει “συμπαράταξη”, “αγώνα” κλπ. Η ιστορία δεν είχε τίποτα νέο - απλώς πήγε να το παίξει κι αυτός όπως άλλοι πριν, προβλέποντας τι τον περίμενε στα χρόνια της διοίκησής του. Το Κυπριακό θα μπορούσε να είναι μία βαλβίδα εκτόνωσης στην ανεργία, την αστυνόμευση, την κρίση κλπ. Τελικά, δεν τα κατάφερε γα την ώρα. Του την έσκασαν οι Κύπριοι κρατιστές, όταν μπλέχτηκε στα πόδια τους. Η κίνηση, ωστόσο, του Παπανδρέου δείχνει, ότι αν και η Τουρκία έχει την πρωτοβουλία στο νησί, η επιστροφή του ελληνικού κράτους στη διαμάχη δεν είναι καθόλου απίθανη. (Το αστείο της υπόθεσης ήταν οι ακατέβατοι ύμνοι που έπεφταν τότε από τους μαρξιστο-ενωτικούς για τον Παπανδρέου και το Χρυσόστομο, λιγάκι πρόωρα βέβαια αλλά που ξέρεις τι γίνεται.)

Αν υπάρχει μία ανάγκη άμεση σ’ αυτά τα πλαίσια, είναι η ανάπτυξη ενός διαλόγου για κατανόηση και ειρήνη, μία γλώσσα ανάμεσα σε ανθρώπους, διαφορετική από αυτήν των 3 κρατών (Ελλάδας, Κύπρου, Τουρκίας).

3. ο ελληνοχριστιανικός - ενωτικός εθνικισμός και η λειτουργία του

1. ιδεολογικές συνισταμένες - ο ελληνισμός σαν φαινόμενο

Η “ελληνοχριστιανική Ιστορία”, που μας σέρβιραν για χρόνια οι διανοούμενοι του κράτους και της “κοινωνικής ειρήνης”, έχει βασιστεί σε δύο κυρίως άξονες.

α) Στην ύπαρξη και στη μοναδικότητα αυτού του φαινομένου που λέγεται “ελληνισμός”.

β) Σε μία αντίληψη της ιστορίας σα μία ευθεία γραμμή, που εκτείνεται απ’ την αρχαιότητα στο παρόν, και της οποίας η αναλλοίωτη ουσία υπήρξε το φαινόμενο “ελληνισμός”. Σ’ αυτά τα πλαίσια, η σχέση των ανθρώπων, που υποτίθετο ότι ενσάρκωναν αυτό το φαινόμενο (τον ελληνισμό) με άλλους λαούς και πολιτιστικές ομάδες, υπήρξε μια εκπληκτικά ασύμμετρη σχέση. Οι μεν Έλληνες “εκπολίτιζαν” ή “απελευθέρωναν”, ενώ όλος ο άλλος κόσμος διέφθιρε ή “κατακτούσε βάρβαρα” αυτό το μεταφυσικό πια φαινόμενο.

Ο ρατσισμός αυτών των αντιλήψεων είναι κάτι περισσότερο από έκδηλος για όσους θέλουν να τον δουν. Κάτι τέτοιες καραμέλες πιπιλούσαν και αυτοί που οργάνωναν τις σφαγές των Τουρκοκυπρίων το ‘63 και το ‘67. Και φυσικά, αυτή η μαλακία δεν είναι ανακάλυψη ούτε μοναδικότητα των ελληνοχριστιανών μας.

Αυτό που είναι, ωστόσο, ιδιαίτερα ενδιαφέρον και που έχει μία καίρια ιδεολογική λειτουργία, είναι η γραμμική σχέση, που προτείνεται ότι υπάρχει ανάμεσα στην αρχαιότητα και στο παρόν. Και αυτό, γιατί εκφράζει μία από τις κύριες συνισταμένες του εθνικισμού - την τάση για ισοπέδωση των πολιτιστικών και άλλων διαφορών τόσο χρονικά όσο και κοινωνικά - και την ταυτόχρονη άρνηση των αντιθέτων συμφερόντων και αντιλήψεων, που χωρίζουν διάφορες ομάδες ανθρώπων στα πλαίσια των εξουσιαστικών δομών, που διέπουν τις σχέσεις τους. Έτσι, για τους ελληνοχριστιανούς διάφορες συγκρούσεις (τοπικές, πολιτιστικές κλπ.), ακόμα και φανερά αλληλοαποκλειόμενες αντιλήψεις, τρόποι ζωής και φιλοσοφικές τάσεις εκφράζουν κομμάτια ενός συνόλου, του ελληνισμού.

Με διάφορους διανοουμενίστικους ακροβατισμούς όλα μπαίνουν στο ίδιο σακί, - μαζί με τους αφορισμούς, φυσικά, για όσους δεν μας βολεύουν ακόμα σήμερα σαν “διεφθαρμένους” κλπ. Η φυσική και αυτονόητη ερώτηση απέναντι σ’ αυτό το κατασκευάσμα είναι απλά: γιατί έτσι; Δηλαδή, γιατί αυτό το σύνολο; Γιατί αυτός ο χώρος, που η μοντέρνα γεωγραφία των κρατών ονομάζει “Ελλάδα” (που στο κάτω κάτω περιλαμβάνει και χώρους, που οι “Έλληνες” της αρχαιότητας τους θεωρούσαν βαρβάρους) και όχι τα Βαλκάνια, η Μ. Ανατολή κλπ.;

Φυσικά, δεν είναι τυχαίο, ότι το βασικό καθοριστικό στοιχείο αυτού του συνόλου είναι το κράτος του.

Η άνοδος του εθνικισμού στο ευρωπαϊκό και μετά στο διεθνές προσκήνιο είναι συνυφασμένη με άνοδο του μοντέρνου κράτους και τον εκμοντερνισμό των άλλων εξουσιαστικών δομών (ταξικές σχέσεις, πατριαρχία κλπ.)

2. οι μαρξιστο-ενωτικοί

Πριν προχωρήσουμε στη συγκεκριμένη περίπτωση της Κύπρου, είναι χρήσιμο να αναφέρουμε και τη μαρξιστο-ενωτική αντίληψη (τουλάχιστον στο θεωρητικό της επίπεδο), που φαίνεται να προτείνει μια πιο εκλεπτυσμένη θεώρηση του θέματος.

“Η εθνογένεση των λαών αρχίζει από τότε που αρχίζει η κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Όμως, τα έθνη αρχίζουν να αποκρυσταλλώνονται σαν ολοκληρωμένη ιστορική κατηγορία στην περίοδο παρακμής του φεουδαλικού μεσαίωνα”.

Προσπερνώντας το γεγονός της θεμελίωσης των απόψεών του πάνω σε σταλινικούς ορισμούς (για το έθνος λ.χ.), και μόνο το γεγονός αυτό (η σταλινική βάση της ανάλυσης) θα έπρεπε να προβληματίσει λίγο και την ίδια την ανάλυση που μυρίζει έναν μπαγιάτικο Μαρξισμό, ο Ψυρρούκης προτείνει βασικά, ότι στην πορεία της εθνογένεσης η αστική τάξη χάνει σταδιακά την ηγεσία του αγώνα και την αναλαμβάνει (ποιος άλλος;) το προλεταριάτο.(11)

Σ’ ότι αφορά τον ελληνικό χώρο και το Κυπριακό ζήτημα, ο Ψυρρούκης βρίσκει, ότι αυτό το θέμα καταντά καίριο ζήτημα για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του ελληνισμού. Όπως τα λέει περιληπτικά και ένας άλλος μαρξιστο-ενωτικός:

“...το Κυπριακό αποτελεί τη συμπύκνωση όλων των αντιθέσεων της Ελληνικής κοινωνίας και του καθεστώτος υποτέλειας και παρακμής...”(12).

Σύμφωνα μ’ αυτήν την θέση, ο αγώνας των Κυπρίων ενάντια στην αποικιοκρατία και τον ιμπεριαλισμό (ενσαρκωμένο απ’ την Αγγλία) γίνεται αγώνας και του ελληνικού λαού για ανεξαρτησία. Η αστική τάξη, που ξεπουλά την Ελλάδα στους ξένους, προδίδει τον αγώνα των Ελληνοκυπρίων. (Χαρακτηριστικές περιπτώσεις για τον Ψυρρούκη είναι η άρνηση της Αγγλικής προσφοράς το ‘14, η καταδίκη των Οκτωβριανών από το Βενιζέλο και η μη συμπερίληψη της Κύπρου στις “εθνικές διαδικασίες” το ‘45.)

Έτσι, η αστική τάξη χάνει την ηγεσία στον αγώνα της εθνογένεσης και πρέπει να τον αναλάβει η εργατική τάξη. Σ’ αυτά τα πλαίσια, η Ένωση δε θα μπορούσε να γίνει έτσι απλά με μια παραχώρηση του νησιού στην Ελλάδα(13). Αντίθετα, το αίτημα της Ένωσης (αίτημα που εκφράζει τη δυναμική της ελληνικής εθνογένεσης και τον αντιιμπεριαλιστικό αγώνα του έθνους) έχει μια εκρηκτική δυναμική, που ανατρέπει τις ισορροπίες και αμφισβητεί την ιμπεριαλιστική-καπιταλιστική εξάρτηση.

Και ο Ψυρρούκης παρατηρεί, ότι στη δεκαετία του ‘50 το Κυπριακό ήταν το θέμα που αμφισβήτησε την εθνικοφροσύνη της δεξιάς και έδωσε νέα ώθηση στο ελληνικό αριστερό κίνημα. Και στην Κύπρο,

στη δεκαετία του '40, το ΑΚΕΛ ήταν στην ηγεσία του αγώνα για την Ένωση. Να λοιπόν, πάντα κατά τον Ψυρρούκη, που η εργατική τάξη αναλαμβάνει σιγά σιγά την ηγεσία στον αγώνα της εθνογένεσης.

Από μια πρώτη άποψη, φαίνεται ότι εδώ έχουμε κάποιους διαχωρισμούς (έστω και ταξικούς) μέσα στην ισοπεδωτική ενότητα του έθνους. Είναι, ωστόσο, απογοητευτικό να δεις ότι αυτό είναι μόνο η επιφάνεια. Ο Ψυρρούκης κάνει τις δικές του ισοπεδώσεις. Ακολουθώντας την μπολσεβίκικη αναλυτική φόρμουλα, ο Ψυρρούκης βλέπει μία εργατοαγροτική συμμαχία με ηγέτη φυσικά το προλεταριάτο (μέσω του κόμματός του). Το πρόβλημα μ' όλα αυτά είναι, ότι ουσιαστικά εκτός από τους κακούς αστούς, όλοι οι άλλοι ανήκουν σ' αυτήν τη φαντασιακή ενότητα, που ονομάζεται ελληνικό έθνος και έχει κοινά συμφέροντα και στόχους και βασικά την ιστορική αναγκαιότητα της εθνικής ολοκλήρωσης.

Και τα αποτελέσματα είναι, ότι ο Ψυρρούκης δεν ξεφεύγει τελικά από τα πλαίσια της κλασικής ιδεολογίας του ελληνισμού. Αγνοεί ή δεν λαμβάνει υπ' όψιν τις διαφοροποιήσεις διάφορων κοινωνικών και πολιτιστικών ομάδων. Υπάρχει και εδώ η μεταφυσική έννοια του ελληνισμού σα μια διαχρονική οντότητα (που εξελίσσεται όμως ιστορικά) και που το σκάλωμα στο Κυπριακό ζήτημα πρέπει να ξεπερασθεί για να ολοκληρωθεί η εθνική αναγκαιότητα. Φυσικά, σ' αυτήν την υπόθεση οι ιδιομορφίες και οι διαθέσεις των ανθρώπων είναι σχετικά αδιάφορες για τον ερμηνευτή και ιδεολόγο της ιστορικής αναγκαιότητας. Άσχετα με το τι νομίζουν ότι θέλουν οι Κύπριοι, το καθήκον και η μοίρα τους είναι ιστορικά καθορισμένα. Ο Ψυρρούκης και διάφοροι μαρξιστο-ενωτικοί λ.χ. επιμένουν μέχρι σήμερα στο σύνθημα του '50 "Αυτοδιάθεση - Ένωση".

Το σύνθημα είναι αστείο και αντιφατικό, γιατί αν είχαν αυτοδιάθεση σήμερα οι Κύπριοι δεν θα διάλεγαν φυσικά Ένωση. Και όμως το σύνθημα διατηρείται μέσα στα πλαίσια της ιδεολογίας της ιστορικής αναγκαιότητας και των "εθνικών πεπρωμένων". Ο μόνος τρόπος να αναγνωριστεί η απόφαση των Κυπρίων σαν σωστή (και σαν αυτοδιάθεση) είναι όταν διαλέξουν Ένωση. Αλλιώς, οι Κύπριοι δεν ξέρουν τι τους γίνεται. Ένας νεώτερος μαρξιστο-ενωτικός μας το λέει πολύ καθαρά:

"...όμως το Κυπριακό είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να το αφήσουμε στα χέρια των νομικών, όπως εξάλλου είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να μείνει στα χέρια των Κυπρίων"(14).

Βέβαια, όταν μιλάμε για τον ελληνισμό και τις ιστορικές του αναγκαιότητες, με το τι λένε οι Κύπριοι θα ασχολούμαστε τώρα;

Ως ένα σημείο, ο Ψυρρούκης πιάνει μία αντίφαση, αλλά παρατραβηγμένα και καθυστερημένα. Το Κυπριακό λειτούργησε σαν καταλύτης εξελίξεων στην Ελλάδα στη δεκαετία του '50. Αυτό που ουσιαστικά έκανε, ήταν να αντιπαραβάλει τον εθνικισμό της δεξιάς, με την εξάρτησή της και να την γελοιοποιήσει. Και αυτό φυσικά έδωσε την ευκαιρία στην αριστερά να βγει από το περιθώριο.

Αλλά βγαίνοντας ξανά προς τα έξω η αριστερά μέσω του εξευτελισμού της εθνοφοροσύνης, δεν κατάφερε να ξεπεράσει και την ιδεολογία της τελευταίας. Η αριστερά βγήκε στην επιφάνεια ποζάροντας σα βασιλικότερη του βασιλέως στον πατριωτισμό της (πατριωτισμός = εκλεπτυσμένος αριστερός όρος για τον εθνικισμό). Το αποτέλεσμα αυτής της ιστορίας ήταν τελικά να μετατοπιστεί απλώς ο "εθνικός εχθρός", αντί να είναι οι Βούλγαροι και να "κλαίει η Ελλάδα" για τη Β. Ηπειρο(15), οι όροι μεταφέρθηκαν στην Αγγλία αρχικά και μετά (μέχρι σήμερα) στη "νατοϊκή Τουρκία" και στη "μαρτυρική Κύπρο" αντίστοιχα. Αυτό δε μετατόπισε απλώς τον εθνικισμό, ουσιαστικά έφτιαξε έναν εθνικισμό όλων των Ελλήνων ξανά.

Και φυσικά, από τότε η Κύπρος έπαιξε αρκετό ρόλο στις ελληνικές εξελίξεις (ιδίως μέχρι το '74). Αριστερά, δεξιά και κέντρο, πολιτικάντηδες και συνταγματάρχες κατάλαβαν γρήγορα ότι η καρδιά του ελληνικού εθνικισμού χτυπούσε στην Κύπρο. Και αποτέλεσε αυτός ο εθνικισμός ένα

χαρακτηριστικό “ιδεολογικό μηχανισμό” του κράτους, που ξαναθεμελίωσε σιγά σιγά το κράτος σαν πόλο αναφοράς “όλων των Ελλήνων” το προοίμιο του κοινωνικού κράτους του ΠΑΣΟΚ (για να χρησιμοποιούμε και τη φρασεολογία της ΡΗΞΗΣ). Τα αποτελέσματα του εθνικισμού για την αριστερά ειδικότερα είναι πολύ φανερά για όποιον θέλει να τα δει. Ο ελληνοκεντρικός σωβινισμός για την κουλτούρα (από τους κνίτικους εξορκισμούς της υποκουλτούρας των νέων σαν “αμερικάνικο τρόπο ζωής”, ως τα γιατροσόφια ελληνικής μουσικής καθαρότητας του Σαββόπουλου, του Θεοδωράκη, του Μαρκόπουλου κλπ.), το “βυθίστε το Χόρα” και ο άκρατος εθνικισμός του ΠΑΣΟΚ απέναντι στην Τουρκία, η εμφάνιση ανάμεσα στους διανοούμενους του μαρξιστο-ορθόδοξου ή νεοορθόδοξου ρεύματος κλπ. Από μια άποψη, η μαρξιστο-ενωτική αντίληψη αυτής της ιστορίας, στο επίπεδο της θεωρίας.

Πέρα από τον Ψυρρούκη, η ομάδα γύρω από το περιοδικό ΡΗΞΗ (που έχει ιδεολογικές ρίζες στην ομάδα του Ψυρρούκη το '53) ήρθε να ξεθάψει το ζήτημα τελευταία. Αν και αναμασώνται τα ίδια περί “εθνικής ολοκλήρωσης”, η πρότασή τους έχει και τις καινοτομίες της. Εγκαταλείπει ουσιαστικά το αίτημα “Αυτοδιάθεση - Ένωση” για το σύνολο της Κύπρου και αρκείται στην “ένωση του κομματιού που απόμεινε” με την Ελλάδα. Διπλή Ένωση δηλαδή. Και ο λόγος είναι, ότι αυτός είναι ο μόνος τρόπος να “σωθεί ο κυπριακός ελληνισμός” από τον αφανισμό (γιατί το τουρκικό κράτος είναι επεκτατικό) και να εξασφαλιστεί η ειρήνη στην περιοχή.

Τώρα, γιατί το τουρκικό κράτος είναι φύσει “επεκτατικό, βάρβαρο, στρατοκρατικό” (εκφράσεις του Ψυρρούκη κλπ.), ενώ το ελληνικό είναι απλώς η ευγενής κατάληξη της εθνογεννητικής διαδικασίας του ελληνισμού, ποτέ δεν μας το εξήγησαν. Όπως ποτέ δεν μας εξήγησαν, πως αυτοί οι “αντί ιμπεριαλιστές” και επαναστάτες εναντίον του “κράτους-κεφαλαίου” αποφάσισαν τώρα να κάνουν αγώνα για την ίδια λύση που πρότειναν οι ιμπεριαλιστές για χρόνια τώρα (διπλή Ένωση) και να ενδιαφερθούν για την “ολοκλήρωση” του κράτους που κατά τα άλλα θέλουν να “ανατρέψουν”. Αν πράγματι η ΡΗΞΗ ενδιαφέρεται για την ειρήνη, θα ‘ταν πιο πρακτικό να τα έβαζε με τον εθνικισμό του Αντρέα. Αντίθετα, προτιμούν να γυρίσουν πίσω να ξαναπιάνουν τον Ψυρρούκη, να μπουν στη λογική του Ελληνισμού και φυσικά να προτείνουν υπεύθυνες και εθνικές θέσεις (και όχι γκρουπουσκουλιάρικες και περιθωριακές όπως λένε). Και φυσικά, όταν προτείνεις υπεύθυνες και εθνικές θέσεις, δεν μπορείς να αγνοείς την ανάγκη στήριξης και ολοκλήρωσης του κράτους σου.

3. η κυπριακή ιστορία από μια άλλη σκοπιά

Γυρνώντας στα κυπριακά δεδομένα, είναι ανάγκη να κοιτάξει κανείς την ιστορία χωρίς τους εθνικιστικούς φακούς, για να δει το μέγεθος της ελληνοχριστιανικής φαντασίωσης (μαζί με τη μαρξιστο-ενωτική της παραλλαγή).

Γιατί, σε τελική ανάλυση, υπάρχει και μια άλλη Ιστορία, που δεν γράφεται, γιατί δεν βολεύει την ιδεολογική ηγεμονία και που πρέπει να ψάξεις πίσω από τις λέξεις και τις αντιφάσεις των “ιστορικών” μας για να τη δεις.

Η Κύπρος κατοικείτο στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της από διάφορες κοινότητες χωρισμένες θρησκευτικά, πολιτιστικά και σε ορισμένες περιπτώσεις ταξικά. Στην πιο πρόσφατη περίοδο έχουμε κοινότητες Μαρωνιτών, Λατίνων, Αρμενίων, Εβραίων, μουσουλμάνων (Τούρκων), ορθόδοξων χριστιανών (Ελλήνων), Λινοβαμβάκων (θρησκευτική ομάδα που πίστευε ταυτόχρονα τον χριστιανισμό και το μωαμεθανισμό). Η άνοδος και η πτώση αυτών των κοινοτήτων εξαρτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την αντιμετώπιση που είχαν από τους εκάστοτε κυβερνήτες.

Στους πρώτους μ.χ. αιώνες λ.χ. η εβραϊκή κοινότητα ήταν αρκετά ισχυρή, ώστε να φθάσει στο σημείο να εξεγερευθεί (115 μ.χ.). Η άνοδος του χριστιανισμού και η καταπίεση οδήγησαν στην περιθωριοποίηση αυτής της κοινότητας. Η άνοδος του χριστιανισμού μετά συνοδεύτηκε από έντονες

κοινοτικές διαμάχες, καθώς το ορθόδοξο ιερατείο σε συνεργασία με το κράτος εξαπέλυσαν έναν έντονο πόλεμο στους “ειδωλολάτρες” και τους αιρετικούς (αυτό για όσους απορούν για το ποιος μαλάκας αποκεφάλισε ή ακρωτηρίασε τα περισσότερα αρχαία αγάλματα). Αυτήν την περίοδο η λέξη “Έλληνας” (προς μεγάλη απογοήτευση των ελληνοχριστιανών μας) ήταν κάτι το αισχρό για την ορθοδοξία μιας και ήταν φορτισμένη με το “ειδωλολατρικό” παρελθόν.

Η Λατινική κοινότητα εμφανίζεται και αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της φραγκοκρατίας(16) με τη βοήθεια του κράτους και σχεδόν εξαφανίζεται με την τουρκοκρατία, καθώς αυτή η κοινότητα γίνεται ο στόχος των επιθέσεων των νέων κυβερνητών, που φτάνουν στο σημείο να υποτάξουν τη λατινική στην ορθόδοξη εκκλησία.

Αυτή η άλλη Ιστορία της Κύπρου είναι φυσικά κάτι που έχει εξορκιστεί από τις επίσημες ή ανεπίσημες ιστορίες των ελληνοχριστιανών μας. Στο βαθμό που ήταν ιστορικά γεγονότα και δεν μπορούσε να τα αγνοήσει κανείς πλήρως, η λύση ήταν εύκολη. Εξέφραζαν μια “ηθική κατάπτωση” στη χειρότερη περίπτωση ή πιο συνηθισμένα ήταν αποτελέσματα της “καταπίεσης των κατακτητών” (βλ. Ιστορία του Ζανέτου). Έχει γούστο δηλαδή να είναι ποτέ δυνατό ένας ορθόδοξος χριστιανός (και μάλιστα Έλληνας) να αλλάξει πίστη ή να γίνει αιρετικός από μόνος του. Αν επιμείνω στο ρατσισμό που εκφράζει ο ελληνοχριστιανισμός (πλάι στην ιδεολογική του λειτουργία), είναι γιατί έχει μπολιάσει τόσο έντονα τη σκέψη μας, ώστε παίρνουμε το έκτρωμα Ιστορίας που μας παρουσιάζει σαν αληθινό. Είναι ανάγκη να περάσουμε πίσω από την ιδεολογία να διαβάσουμε την Ιστορία του ψέματος σαν τέτοια.

Οι σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες κοινότητες ήταν για μεγάλα χρονικά διαστήματα από ότι φαίνεται αρκετά ανταγωνιστικές και σ’ αυτό συνέτεινε σίγουρα ο έντονος θρησκευτικός χαρακτήρας, αλλά και οι διάφορες δομές εξουσίας που καθόριζαν τις σχέσεις τους (ταξικές, ποιον ευνοούσε ο κρατικός μηχανισμός κλπ).

Η οθωμανική περίοδος αρχίζει με τα ίδια δεδομένα και η μουσουλμανική κοινότητα αναπτύσσεται έχοντας τα δεκανίκια της εξουσίας.

Ταυτόχρονα όμως, και η ορθόδοξη κοινότητα βγαίνει κερδισμένη από την αλλαγή κυβερνήτη. Το θρησκευτικό (και βασικά πολιτικό) μένος των Οθωμανών στρέφεται εναντίον των Λατίνων, ενώ η ορθόδοξη εκκλησία ξαναποκτά τα δικαιώματα και αναλαμβάνει μάλιστα ένα ρυθμιστικό ρόλο στη διοίκηση σαν ηγέτης του ορθόδοξου “μιλλέτ”.

Η εξουσία της εκκλησίας αυξάνεται σταδιακά και μετά τις μεταρρυθμίσεις. του 1660 η εξουσία της ανεβαίνει κατακόρυφα. Έτσι, ο Turner, ένας τέως διπλωμάτης που επισκέφθηκε την Κύπρο το 1815 παρατηρεί: “Η Κύπρος παρόλο που θεωρητικά υπάγεται στην εξουσία ενός Μπέη διορισμένου από τον Σουλτάνο, στην ουσία κυβερνάται από τον Έλληνα αρχιεπίσκοπο και τον κλήρο του”.

Αυτό δημιούργησε ποικίλες αντιδράσεις. Από τη μια μεριά έντονο ανταγωνισμό στην κορυφή της εξουσίας ανάμεσα σε εκκλησία και οθωμανική πολιτική εξουσία. Στον πάτο της ιεραρχίας υπήρξαν διάφορες αντιδράσεις. Από τη μια παρατηρείται ένα πλησίασμα των χριστιανών και των μουσουλμάνων -ταξικά με την εξαθλίωση των μουσουλμάνων, πολιτιστικά και θρησκευτικά. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο σ’ αυτόν τον τομέα είναι η κοινότητα των Λινοβαμβάκων. Είναι γνωστή η τάση των χριστιανών και των μουσουλμάνων της τότε εποχής (πράγμα που συνεχίστηκε ωστόσο σε μικρότερο βαθμό μέχρι τα μέσα του 20στού αιώνα) να κάνουν κοινά προσκυνήματα στους ιστορικούς ναούς ο ένας του άλλου. Η παρεμβολή αυτής της χριστιανομωαμεθανικής κοινότητας (που φυσικά για τους Ελληνοχριστιανούς ιστορικούς ήταν απλώς χριστιανοί που υποχρεώθηκαν να αλλάξουν θρησκεία επιφανειακά) είναι χαρακτηριστικό της τάσης για συμβίωση και πολιτική αλληλεπίδραση στα πλαίσια της αυτονομίας κάθε κοινότητας.

Σ' αυτά τα πλαίσια, η αυξανόμενη διαφθορά της εκκλησίας και της οθωμανικής ιεραρχίας άρχισαν από τα μέσα του 18ου αιώνα να δημιουργούν τις βάσεις για κοινές εξεγέρσεις πάνω σε ταξικά αιτήματα (1765, 1804, 1833).

Μουσουλμάνοι και ορθόδοξοι έτρωγαν τα ίδια φαγητά, φορούσαν τα ίδια ρούχα, έχτιζαν σπίτια και εκκλησίες και τζαμιά σε στενά συσχετισμένη αρχιτεκτονική. Η αποδοχή από το Ισλάμ της πολυγαμίας και η απαγόρευση στην κατανάλωση οινοπνευματωδών έκαναν πολύ λίγα για να διαχωρίσουν τις δύο κοινότητες. Παρά το ότι οι δύο κοινότητες ήταν χωριστές στη θρησκευτική λατρεία, στα κανάλια πολιτικής αντιπροσώπευσης και στον οικογενειακό νόμο, η διαίρεση (και οι αντιφάσεις) ανάμεσα στις αστικές ελίτ και τους αγρότες ήταν κοινωνικά πιο σημαντική και η πηγή βίαιων εξεγέρσεων. Μουσουλμάνοι και ορθόδοξοι αγρότες εξεγέρθηκαν μαζί σε διάφορες περιπτώσεις. Οι επίσκοποι και οι κυβερνήτες συνεργάστηκαν στη διοίκηση του νησιού παρά τις εσωτερικές τους συγκρούσεις για την εξουσία. "Case study: Cyprus".

Σ' αυτά τα πλαίσια, η εκτέλεση του αρχιεπισκόπου και άλλων επισκοπών το 1821 ήταν περισσότερο έκφραση των εσωτερικών διαμαχών της ελίτ της εξουσίας (μιας και ο Κυπριανός είχε εναντιωθεί και καταδικάσει οποιαδήποτε κίνηση στο νησί), παρά των εθνικών διαμαχών κλπ. Ωστόσο, αυτή η εικόνα της συνύπαρξης και της ταξικής αντιπαράθεσης, αν και είναι χαρακτηριστική του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου, δεν είναι και μοναδική όπως θέλουν να την παρουσιάζουν οι νεο-Κύπριοι ιστορικοί, απολογητές(17). Η εσωτερική δομή των δύο κοινοτήτων, με βασική δομή κοινωνικής συναίνεσης την κοινοτική πατριαρχία (που στηρίζεται και θεμελιώνει τις σχέσεις εξουσίας τόσο στις διαπροσωπικές σχέσεις όσο και στο κοινωνικό σύνολο), την περίπλοκη πολιτική δόμηση της εξουσίας (η θεωρητική εξουσία της μουσουλμανικής διοίκησης και η πρακτική εξουσία της εκκλησίας) και η σταδιακή αλλαγή των οικονομικών σχέσεων ανάμεσα στις δυο κοινότητες (με την εξαθλίωση των μουσουλμάνων και της σταδιακής ανόδου των Ορθοδόξων) άφηναν πάντα ανοιχτή την πιθανότητα νέων κοινοτικών ανταγωνισμών.

Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της δυνατότητας είναι η εξέγερση του 1804, για την οποία ο Κ. Κύρρης παρατηρεί:

"Παρόλο που η εξέγερση είχε σ' ένα μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα ταξικής σύγκρουσης ανάμεσα στις εκμεταλλεζόμενες μάζες και των δύο κοινοτήτων ενάντια στις εκμεταλλεζόμενες τάξεις και των δύο, σχετικά μεγάλος αριθμός των Τούρκων που σκοτώθηκαν από τα τούρκικα στρατεύματα που υπηρετούσαν τα συμφέροντα των τελευταίων (αρχουσών τάξεων) δημιούργησε αγανάκτηση ενάντια στις ελληνικές αρχές, οι οποίες είχαν ουσιαστικά το πάνω χέρι στο διακανονισμό της υπόθεσης και είχαν πληρώσει τους μισθούς των στρατευμάτων. Έτσι, η σύγκρουση απέκτησε σε λίγο εθνικό χαρακτήρα (Κ. Kyrris: Symbiotic elements in the history of two communities in Cyprus p. 262 CK

Οι κοινοτικές διαμάχες είναι φυσικά το χαρτί που προσπαθούν να παίξουν και οι δύο άρχουσες τάξεις για το σταμάτημα των κοινών εξεγέρσεων. Είναι σ' αυτά τα πλαίσια που αρχίζει η άνοδος του ελληνικού εθνικισμού για τη λειτουργία του οποίου θα μιλήσουμε πιο κάτω.

Είναι ωστόσο γεγονός, ότι οι κοινοτικές διαμάχες και η πραγματική μαζική απήχηση του εθνικισμού σαν προοπτική απελευθέρωσης έρχονται πολύ αργότερα. Οι ρίζες της διαμάχης, ωστόσο - οι εξουσιαστικές σχέσεις μέσα και ανάμεσα στις δύο κοινότητες -, υπήρχαν από πριν.

Ο ερχομός των Άγγλων, η θεσμοποίηση της οικονομικής και πολιτικής ανόδου της ορθόδοξης κοινότητας, η ανάπτυξη του Μεγαλοϊδεαλισμού στην Ελλάδα και η εισαγωγή του στην κυπριακή κοινωνία μέσω των σχολείων και η αναδόμηση διάφορων δομών εξουσίας, οδηγούν σταδιακά στην εθνικιστική 30ετία (1930-60).

4. διαδικασίες αναδόμησης της εξουσίας και εθνικισμός

Ο εθνικισμός είναι ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο. Από τη μία εκφράζει μια προσπάθεια απελευθέρωσης, της οποίας το ελληνικό κράτος είναι η κατάληξη και η ασφάλεια. Ταυτόχρονα στο ιδεολογικό στερέωμα ο εθνικισμός συμβαδίζει και πολύ συχνά εκφράζει διαδικασίες κοινωνικής αναδόμησης. Θα προσπαθήσουμε πιο κάτω να δούμε την αλληλεπίδραση και το βαθμό έκφρασης μέσω του εθνικισμού τριών διαδικασιών:

i) Την άνοδο των αστών και την προσπάθεια αποφυγής των ταξικών διακοινοτικών συγκρούσεων από τις άρχουσες τάξεις.

ii) Τη διαδικασία αναδόμησης της πατριαρχίας από ιδιωτικό-οικογενειακό φαινόμενο σε κοινοτικό και την καθοριστική σχέση της πατριαρχικής ιδεολογίας στην εθνικιστική ιδεολογία.

iii) Τη διαδικασία συγκεντροποίησης της εξουσίας, ορθολογικοποίησης της διοίκησης, ανάπτυξης της γραφειοκρατίας και την ισοπεδωτική πολιτιστική επίδραση του μητροπολιτικού εθνικισμού και την άνοδο της νέας ιδεολογικής ηγεμονίας με βασικούς ερμηνευτές (παραχαράκτες) τους διανοούμενους του κράτους.

i. ταξική αναδόμηση και ο εξορκισμός της κοινωνικής σύγκρουσης

Η εμφάνιση της έντονης ταξικής διαμάχης στο β' μισό του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα (που θα συνεχιστεί σε μικρότερη κλίμακα σ' όλο τον 19ο αιώνα και μέχρι το πρώτο μισό του 20ου) εκφράζει ως ένα βαθμό μια διαδικασία αυτονόμησης των πιο καταπιεσμένων ταξικά στρωμάτων από την ιδεολογική ηγεμονία των κοινοτικών ιεραρχιών. Ιδιαίτερα, οι εξεγέρσεις του 1833 είναι χαρακτηριστικές μίας έντασης και ποιότητας των εξεγέρσεων.

Σ' αντίθεση με την εξέγερση του Χαλήλ τον 18ο αιώνα κατά την οποία οι εξεγερμένοι έψαχναν για ηγεσία ανάμεσα στην άρχουσα τάξη, το 1833 είχε έντονα λαϊκό χαρακτήρα με προεκτάσεις κοινωνικής ανατροπής. Οι εξεγέρσεις ξεσπούν μετά από μαζικές διακοινοτικές κινητοποιήσεις για την οικονομική κατάσταση και ακόμα και οι ηγέτες(18) της βγαίνουν από τον καλύτερο κλήρο των δύο κοινοτήτων (ιμάμης, καλόγηρος Ιωαννίκιος) και δηλωμένους αντίπαλους της ελίτ. Ενώ όμως η αυθόρμητη ταξική εξέγερση(19) αποτελεί επέκταση και πλάτεμα των ταξικών διακοινοτικών εξεγέρσεων, οι νέες ηγεσίες που προβάλλουν (ιδιαίτερα οι χριστιανοί Θησέας - και σε μικρότερο βαθμό ο Ιωαννίκιος που συνεργάστηκε και με τον ιμάμη στην Πάφο) έχουν κάποια συνεργασία με τα προξενεία των μεγάλων δυνάμεων και σ' αυτά τα πλαίσια εμφανίζεται και η πιθανότητα της Ένωσης σαν "απελευθέρωσης"(20) (είχε ήδη συγκροτηθεί το νεοελληνικό κράτος). Αυτή η προβολή της προσάρτησης σε άλλα κράτη σαν προοπτική απελευθέρωσης είναι μια περίπτωση, που αν και όχι καθοριστική το 1833 εντούτοις ανεβαίνει σταδιακά τον 17ο αιώνα και ιδιαίτερα τον 20ο, καθώς ο ίδιος ο πληθυσμός "διδάσκεται" ότι αυτή είναι η μόνη λύση απελευθέρωσης, η μέσα από την εξάπλωση του εθνικισμού.

Η ιστορική αποσιώπηση και η τωρινή διαστρέβλωση των γεγονότων (από νέο-Κύπριους και ελληνοχριστιανούς ιστορικούς) είναι ως ένα σημείο ενδεικτική της ιστορίας του ψέματος που προσπαθεί να δικαιολογήσει την τωρινή δόμηση της εξουσίας μέσα από μια μυθολογία του παρελθόντος.

Σ' αυτά τα πλαίσια, της τότε εποχής, υπήρχε μια ανάγκη διάσπασης της ενότητας στη βάση και στη ανασυγκρότηση φαντασιακών διαχωρισμών και ενοτήτων για να εξορκιστεί η ογκούμενη κοινωνική σύγκρουση. Η μουσουλμανική διοίκηση προσπαθεί να αναζωπυρώσει τον κοινοτικό ανταγωνισμό και συγκρούσεις σε περιόδους κρίσεις (1341, 1853, 1862, 1871 κλπ.), εντούτοις η επιτυχία αυτής της

μεθόδου είναι ελάχιστη και εξακολουθούν να παρατηρούνται κοινές τοπικές εξεγέρσεις.

Η ορθόδοξη ιεραρχία ακολουθεί ένα διαφορετικό δρόμο. Μια προσπάθεια ανασυγκρότησης της ιδεολογίας της ηγεμονίας για τη μετατόπιση των αντιφάσεων σε θρησκευτι-κόκοινοτικό επίπεδο. Σ' αυτό έχει δύο συμμάχους. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος με τις επεκτατικές του διαθέσεις και την αστική τάξη, που δημιουργημένη στις πόλεις, γνωρίζει μια σταδιακή άνοδο τον 19ο αιώνα. Βέβαια, οι αστοί και η εκκλησία (μαζί με τους τσιφλικάδες) έχουν ως ένα σημείο ανταγωνιστικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Ωστόσο, η επιθυμία των αστών να απαλλαγούν από το σάπιο οθωμανικό φεουδαρχισμό (και αργότερα από την αποικιοκρατία) και ο φόβος τους απέναντι στις λαϊκές εξεγέρσεις, τους σπρώχνουν σε μία όχι και τόσο άνετη συμμαχία με την εκκλησία και τους τσιφλικάδες ενάντια στη μουσουλμανική ελίτ και τον κίνδυνο της αυξανόμενης κοινωνικής σύγκρουσης. Η βασική συνεισφορά του Ελληνικού κράτους και των αστών βρίσκεται στη σταδιακή οικοδόμηση της νέας ιδεολογίας του εθνικισμού. Ιδιαίτερα, μετά τον ερχομό των Άγγλων και την κάποια απομάκρυνση της διοίκησης από την θρησκευτική ιεραρχία και την ανάπτυξη των σχολείων οι αστοί αρχίζουν να παίζουν ένα όλο και πιο κεντρικό ρόλο στη ελληνοκυπριακή κοινότητα. Οι ανταγωνισμοί με τις άλλες ελίτ φυσικά συνεχίζονται μέχρι το 1930 οπότε η ανάπτυξη της γραφειοκρατίας από τους Άγγλους δημιουργεί τη βάση για μια νέα σχέση.

Η σχολική εκπαίδευση (προωθημένη έντονα από τους αστούς και από ένα σημείο και πέρα από την εκκλησία) έπαιξε έναν καθοριστικό ρόλο στη συγκρότηση της φαντασιακής ενότητας του ελληνικού έθνους και την απώθηση της προοπτικής της κοινωνικής σύγκρουσης. Τα κοινοτικά σχολεία (που γνώρισαν μια τρομακτική άνοδο στην Αγγλική διοίκηση) παίρνοντας τη διδακτική ύλη και τους δασκάλους από τη μητρόπολη του ελληνο-κεντρικού διανοουμενισμού και σωβινισμού, ενθάρρυναν το διακοινοτικό ανταγωνισμό και τη δημιουργία εθνικών στερεότυπων (βλ. μελέτες του Geest και Murvin)(21). Η εκπαίδευση ήταν ίσως το στοιχείο-κλειδί για τη δημιουργία της εθνικής διαίρεσης. Στην ουσία ο κυπριακός πληθυσμός έπρεπε να διδαχθεί νέες ταυτότητες σαν Έλληνες και Τούρκοι, νέες μορφές γλώσσας και αλλαγμένα έθιμα(22). Πέρα από τη διάσπαση της ταξικής ενότητας στις δύο κοινότητες, η σχολική εκπαίδευση θεσμοποίησε σε ένα νέο επίπεδο τόσο τις ταξικές όσο και ιδεολογικές αντιφάσεις. Ο δάσκαλος και ο παπάς, οι αστοί και οι τσιφλικάδες απέκτησαν ένα νέο επίπεδο ιεραρχικής δικαίωσης. Στο βαθμό που η ελληνοκυπριακή κοινότητα έβαλε σα στόχο την Ένωση και τον εθνικισμό σαν το ιδεολογικό υπόβαθρο, οι άρχουσες τάξεις έμπαιναν αμέσως στην φαντασιακά δομημένη κοινότητα που απέκλειε τον Τουρκοκύπριο γείτονα και έβλεπε μια "εθνική" σχέση με τον κάθε ορθόδοξο ελληνόφωνο τοκογλύφο. Αυτό στα πλαίσια ενός νέου διαχωρισμού: αυτοί που είχαν την εξουσία, κατείχαν τώρα και τη "γνώση". Η κυπριακή γλώσσα εξορίστηκε σα "βάρβαρη" μπροστά στο πολιτισμό των κατασκευασμάτων της μητρόπολης (Αθήνας), δημοτική και καθαρεύουσα.

Το διαχωρισμένο θέαμα δομείται ιεραρχικά. Η αλλοτρίωση του απλού ανθρώπου μπροστά σ' αυτόν τον ιεραρχικό διαχωρισμό (που ήταν δικαιωμένος στην απελευθερωτική προοπτική της Ένωσης) είχε αρχίσει ήδη τη διαδικασία παθητικοποίησης που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κυπριακή ζωή. Η τελευταία μαζική ταξική σύγκρουση εκδηλώνεται το 1948, καθώς η σταλινική γραφειοκρατία του ΑΚΕΛ παραδέρνει ανάμεσα στις εσωτερικές της διαμάχες και τη θεαματική πόλωση που προκαλεί η ακροδεξιά η εκκλησία και αποικιοκράτες. Η ήττα της ταξικής αντιπαράθεσης είχε ανάλογα αποτελέσματα με τη σταδιακή ήττα της ταξικής συμμαχίας το 19ο αιώνα.

Ένας νέος διαχωρισμός διαπερνά τη κυπριακή κοινωνία, αυτήν τη φορά ανάμεσα στην αριστερά και δεξιά. Η αποδοχή από τη σταλινική γραφειοκρατία του ΑΚΕΛ της ιδεολογικής ηγεμονίας του εθνικισμού επικυρώνει το διαχωρισμό. Είκοσι χρόνια τώρα το ΑΚΕΛ ψάχνει για την είσοδο του στο κρατικό στερέωμα εξουσίας - το θέμα ήταν ότι το κόμμα έχασε τα πιστοποιητικά "πατριωτισμού" που επιτρέπουν την είσοδο στην κοινωνική εξουσία του κράτους. Εκτός από μερικές σποραδικές

απεργίες, η ταξική σύγκρουση στην Κύπρο έχει καταπιεστεί και καταπιέζεται στο όνομα της “εθνικής ενότητας” και του εθνικισμού (ελληνικού ή νεο-ελλήνο-κυπριακού). Αυτό που φαίνεται περισσότερο στην πολιτική σκηνή είναι οι συγκρούσεις των διάφορων ομάδων της ελίτ και των αστών δεμένους με διαφορετικά οικονομικά συμφέροντα (ευρωπαϊκά ή αμερικάνικα κεφάλαια, το ρώσικο κρατικό σοσιαλισμό κλπ.).

Υπάρχει, ωστόσο, και μια άλλη διάσταση της ταξικής δόμησης της κυπριακής κοινωνίας, που παραβλέπεται συχνά, η αυξανόμενη οικονομική εξάρτηση των Τουρκοκυπρίων από το ελληνοκυπριακό κεφάλαιο. Φυσικά, οι ελληνοχριστιανοί θα διαμαρτυρηθούν λέγοντάς μας “ε και τι στο καλό φταίμε εμείς για την ανικανότητά τους”. Βέβαια, το κωμικοτραγικό στην όλη υπόθεση είναι ν’ ακούς και μαρξιστές να σου λένε τα ίδια (για τους απολογητές του καπιταλισμού είναι λίγο αυτονόητο αφού λένε τα ίδια και για τους εργάτες αλλά για τους μαρξιστές...).

Το κύριο μέρος αυτής της εξέλιξης είναι φυσικά η προοπτική της ανόδου ενός ταξικού-εθνικού κινήματος των Τουρκοκυπρίων ακόμα και αν ο αντιαποικιακός αγώνας είχε ανεξαρτησιακούς λόγους, όπως ονειρεύονται οι νεο-Ελλήνο-Κύπριοι.

ii. εθνικισμός και πατριαρχία - από την κοινοτική στην κοινωνική πατριαρχία

Σε μια πρώτη αντίκριση, το ιδεολογικό-φαντασιακό πλαίσιο του εθνικισμού, είναι αρκετά φορτισμένο με πατριαρχικές εικόνες. Ο εθνικισμός είναι η θεωρία της “φυλετικής καθαρότητας” και της εθνικής αξιοπρέπειας, που περνά από την κατοχή της γυναίκας-αντικείμενο.

Η “μητέρα-πατρίδα” στα χέρια του “βάρβαρου κατακτητή”, οι υιοί της που θα την απελευθερώσουν και φυσικά θα την έχουν δικιά τους. Ακόμα και η πρακτική των εθνικιστικών κινήματων είναι αρκετά έκδηλη. Πέρα από τον αντικατοχικό αγώνα υπάρχει συνήθως και μια παράλληλη προσπάθεια εξάγνισης και “καθαρίσματος” της φυλής - τα συνηθισμένα θύματα αυτής της ιστορίας (πέρα από τους πολιτικούς αντιπάλους) είναι τα αποβράσματα του “λούμπεν” και ιδιαίτερα οι πόρνες (που φυσικά δεν είναι και τόσο τυχαίο)(23).

Πιο πέρα, στο επίπεδο των εικόνων και μοντέλων που προβάλλει η εθνικιστική φαντασίωση, ο καθορισμός του όλου οικοδομήματος από τις πατριαρχικές αξίες και εξιδανικεύσεις είναι εμφανής. Το πρότυπο του ήρωα είναι ο πειθαρχημένος σκληρός άντρας ή ο ηγέτης που φαίνεται να απέχει από κάθε επαφή με τις γυναίκες, πέρα από του να δίνει διαταγές ή να τις εξυμνεί στο κρύψιμο, στη γέννα και στη συμπαράσταση στους άνδρες-ήρωες.

Η ΕΟΚΑ(24) ήταν φυσικά το απόγειο αυτού του μοντέλου. Μια μικρή ελίτ ανδρών-ηρώων(25) με την καθοδήγηση “στρατηλατών” και “εθναρχών” αναλαμβάνει να “απελευθερώσει” το νησί.

Η πατριαρχία φυσικά προϋπάρχει του εθνικισμού. Αλλά έτσι όπως τουλάχιστο τη ξέρουμε στον ευρωπαϊκό χώρο, η πατριαρχία έχει αλλάξει σημαντικά τους τελευταίους αιώνες. Ενώ πριν ήταν θεμελιωμένη στην προσωπική εξουσία του άνδρα-πατέρα-πατριάρχη στο οικογενειακό πλαίσιο (θα ονομάσουμε αυτήν τη σχέση κοινοτική πατριαρχία), τώρα έχει απλωθεί και διαχυθεί, στη “μοντέρνα κοινωνία” με το μπόλιασμα των μοντέρνων, μαζικών θεσμών και δεσμών εξουσίας (λ.χ. κράτος-πατριάρχης, πορνογραφία) με τα χαρακτηρι-στικά της (κοινωνική πατριαρχία)(26).

Η διαφοροποίηση αυτή, μεταξύ κοινοτικής και κοινωνικής πατριαρχίας, δεν είναι κάτι το στατικό ή διαχωριστικό του στυλ καπιταλισμός-φεουδαρχία(27). Αν και έχει ορισμένα κοινά με τον παραπάνω διαχωρισμό (που βασίζεται στις ταξικές σχέσεις), εντούτοις είναι πολύ πιο πολύπλοκος. Η πατριαρχία σε οποιαδήποτε κοινωνία (είτε σύγχρονη είτε πιο παλιά) αποτελεί το βασικό μοχλό κοινωνικής συναίνεσης και ίσως την αρχέτυπη σχέση εξουσίας. Και η οικογένεια είναι απ’ τους

βασικούς θεσμούς αυτής της δομής εξουσίας (δομής που απλώνεται από την κουλτούρα, ως την οικονομία και την πολιτική). Μ' αυτήν την έννοια τόσο η οικογένεια όσο και η κοινωνική διάχυση της πατριαρχίας είναι ιστορικά φαινόμενα. Ωστόσο, στη μοντέρνα κοινωνία, με την αστικοποίηση, το μάζεμα χιλιάδων ανθρώπων στις πόλεις, την εξάπλωση των μέσων μαζικής επικοινωνίας, το σπάσιμο των δεσμών αίματος, της "επεκταμένης οικογένειας" κλπ. οδηγούν σε κρίση την παραδοσιακή πατριαρχία, την οικογένεια, την παραδοσιακή ηθική κλπ(28).

Ο εθνικισμός εμφανίζεται στον ευρωπαϊκό χώρο (και αργότερα στον παγκόσμιο) περίπου την ίδια εποχή που η κοινοτική πατριαρχία μοιάζει να αποσυντίθεται κάτω από πολλαπλές πιέσεις (η ίδια η πατριαρχία φαίνεται να μπαίνει σε κρίση σε μερικές περιπτώσεις)(29). Σ' αυτήν την κρίση της πατριαρχίας, που αποτελεί ταυτόχρονα και κρίση των ιδεολογικών φαντασιώσεων της κοινωνίας, ο εθνικισμός δεν εμφανίζεται σαν ένα άσχετο παράλληλο φαινόμενο. Αποτελεί ουσιαστικά την ιδεολογία που βοηθά στην αναδόμηση και σταθεροποίηση της πατριαρχίας σε νέα επίπεδα. Σε οποιαδήποτε μορφή του, είτε σαν πολεμοχαρή αντρισμός είτε σαν πολιτιστική στροφή στις ρίζες της πατριαρχικής κουλτούρας, ο εθνικισμός ξαναθεμελιώνει την κοινωνική συναίνεση πάνω σε φαντασιώσεις, άμεσα ταυτισμένη με την πατριαρχική δομή.

Η σχέση μεταξύ εθνικισμού και πατριαρχικών δομών φάνηκε αρκετά καθαρά όταν ο εθνικισμός έφτασε στο απόγειό του με το φασισμό και το ναζισμό. Αλλά οι αναλύσεις πάνω σ' αυτά τα φαινόμενα έμειναν, ως ένα σημείο, στις ακρότητες του εθνικισμού και τη σχέση αυτών των ακροτήτων με τον ολοκληρωτισμό. Ιδιαίτερα μετά την εμφάνιση των αντιαποικιακών κινημάτων το '50 και το '60, η ανάλυση της σχέσης του εθνικισμού με την πατριαρχία προσπεράστηκε και ξανανέβηκε στο προσκήνιο η θέση του Λένιν για καλούς και κακούς εθνικισμούς (ο εθνικισμός των καταπιεσμένων είναι "καλός", ενώ των καταπιεστών "κακός").

Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του '60 και κατά αυτήν του '70 οι ειδυλλιακές εικόνες άρχισαν να σβήνουν, καθώς οι υποτιθέμενοι "καλοί εθνικισμοί" συνέχισαν με καταπληκτική ομοιότητα να παράγουν εκτρώματα. Άρχισε τότε (ιδιαίτερα με την παρέμβαση του φεμινιστικού κινήματος) ένα πιο κριτικό αντίκρουσμα αυτών των κινημάτων και του νέου "εθνικό-απελευθερωτικού" εθνικισμού. Πριν αρχίσουμε μια πιο λεπτομερειακή ανάλυση του ελληνοκυπριακού εθνικισμού, πρέπει να αναφέρουμε και μία αντίφαση στα λεγόμενα "εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα".

Αναφέρθηκαν στην αρχή αυτού του κομματιού οι ιδεολογικές διαφορές-φαντασιώσεις του εθνικισμού σαν προέκταση πατριαρχικών αξιών και εικόνων. Αυτή η τάση του εθνικισμού συναντά ένα άμεσο πρόβλημα στις ανάγκες που δημιουργούνται από την αντί-αποικιακή "απελευθερωτική" αιχμή των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Σε τελική ανάλυση, ο εθνικισμός σαν "εθνικό" (με την έννοια ότι απευθύνεται έστω και θεωρητικά σ' όλο τον πληθυσμό) κίνημα πρέπει να προσφέρει κάτι στις γυναίκες, για να κερδίσει όχι μόνο την ανοχή τους, αλλά στην ανάγκη τη συμμετοχή τους (σαν βοηθοί των ανδρών φυσικά). Η ένταση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο τάσεις εκφράζεται σ' ένα άλλο επίπεδο σαν αντίφαση ανάμεσα σε εκσυγχρονιστικές - μοντερνιστικές τάσεις (που προωθούν μια αναδόμηση της εξουσίας σε νέα πεδία) και πιο συντηρητικές-παραδοσιακές. Αυτή η αντίφαση είναι μια μεταβολή που ποικίλλει από κίνημα σε κίνημα κι αν και οι εκσυγχρονιστικές τάσεις επικρατούν στις περισσότερες περιπτώσεις, υπάρχουν ωστόσο διάφορες φάσεις και στάδια εξέλιξης.

Το ενδιαφέρον στοιχείο στην κυπριακή περίπτωση είναι ότι αυτή η αντίφαση εξακολουθεί να επιβιώνει και να δημιουργεί διάφορα κωμικοτραγικά (λ.χ. η "μεσαιωνική" ηθικολογία και η θέση της γυναίκας σαν πολίτη β' κατηγορίας σε μια φαινομενικά αναδομημένη κοινωνική πατριαρχία). Είναι σ' αυτά τα πλαίσια, που είναι χαρακτηριστική η επίδραση των πιο παραδοσιακών πατριαρχικών αντιλήψεων.

Η ένταση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο τάσεις, όμως, δεν πήρε μέχρι σήμερα ιδιαίτερα έντονο

χαρακτήρα και αυτό γιατί το σχετικά περιορισμένο πεδίο έκφρασης για πίεση των γυναικών μέσα στον ελληνοχριστιανικό εθνικισμό και οι ιδιόμορφες ιστορικές συνθήκες (που οδήγησαν μέχρι τώρα σε μια συμμαχία “εκμοντερνιστών-παραδοσιακών”) οδήγησαν σε μια γρήγορη αφομοίωση των γυναικείων προσπαθειών και στη συγκρότηση μιας κοινωνικής πατριαρχίας με παραδοσιακό ιδεολογικό υπόβαθρο (μια κάποια τάση και πίεση για φιλελευθεροποίηση τελευταία σε προσωπικό επίπεδο δεν είναι άσχετη με την κρίση των εθνικιστικών φαντασιώσεων μετά την ήττα του '74), θα προσπαθήσουμε πιο κάτω να αναλύσουμε την αναδόμηση της πατριαρχίας που προωθεί ο εθνικισμός με βάση 3 χαρακτηριστικά αυτής της σχέσης εξουσίας:

α) Την ανάγκη για ύπαρξη ενός πατριάρχη.

β) Την ανάγκη για “φυλετική καθαρότητα” βασισμένη στη σεξουαλική καταστολή και την αντικειμενοποίηση ενός Άλλου της γυναίκας στην αρχέτυπη σχέση.

γ) Τη θεμελίωση της αθανασίας σε βασικής αξίας της πατριαρχικής κουλτούρας.

α) Η ανάγκη ύπαρξης ενός πατριάρχη-κάποιου με εξουσία που αποφασίζει, διατάζει, τιμωρεί, υποβάλλει κλπ. είναι αυτονόητη για τη δομή εξουσίας που ονομάζουμε πατριαρχία. Στην κοινοτική πατριαρχία το ρόλο τον έχει ο άνδρας-πατέρας και η εξουσία του, περνώντας από το διαπροσωπικό επίπεδο, καθιερώνεται στο κοινοτικό με βάση την εξουσία του στην οικογένεια. Με την κρίση της κοινοτικής πατριαρχίας, το άτομο άντρας-πατέρας δεν είναι πια αρκετός. Στη μοντέρνα κοινωνία αναλαμβάνει σιγά σιγά το κράτος τη διεκπεραίωση πολλών από των καθηκόντων του παλιού ατόμου-άνδρα (αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι οι άνδρες παύουν να είναι το κυρίαρχο φύλο, το κράτος όμως παίρνει αρκετές από τις παραδοσιακές εξουσίες τους).

Ο εθνικισμός προωθεί αυτήν τη διαδικασία με δύο τρόπους. Από τη μια προσπαθεί να ξαναστήσει την οικογένεια σε σταθερό μόριο εξουσιαστικής αναπαραγωγής και “φυλετικής κοινότητας” και από την άλλη προωθεί ένα υπέρ-ατομικό θεσμό, που αναλαμβάνει να ξαναθεμελιώσει την κοινωνική συναίνεση.

Σ’ αυτά τα πλαίσια εντείνονται με την άνοδο του εθνικισμού (το 19ο και 20ο αιώνα) τα “ηθικοπλαστικά” κηρύγματα(30) της εκκλησίας, των αστών διανοουμένων και των ποιηταράδων, που ήθελαν να παραστήσουν τους ηθικούς μπάτσους. Στα μέσα του 19ου αιώνα φτιάχνεται το πρώτο σχολείο-αναμορφωτήριο για τα “αλητάκια” που γύριζαν στους δρόμους, ενώ στις αρχές του 20ου αιώνα αρχίζει η “φιλανθρωπική δράση” των αστών για την “ηθική διαπαιδαγώγηση” των φτωχών. (Είναι ειρωνικό ότι αυτή η “φιλανθρωπία”, που εμφανίζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και είναι βασικός μοχλός χειραγώγησης και ξαναστεριώματος της οικογένειας, γίνεται μέσω των αστών γυναικών, που ψάχνουν ίσως για μια διέξοδο από τη δική τους μιζέρια, βλ. στο “POLICING OF THE FAMILIES”). Έτσι, την ίδια εποχή με την ανάγκη εξορκισμού της κοινωνικής σύγκρουσης, μπαίνει η ανάγκη να ενισχυθεί η οικογένεια, να ξαναποκτήσει κύρος η εκκλησία και να φτιαχτούν κοινωνικοί θεσμοί που να περιορίζουν την εκτροπή από τα ήθη.

Ο εθνικισμός εμφανίζεται σ’ αυτά τα πλαίσια όχι απλώς σαν ενίσχυση, αλλά σαν ιδεολογική κατεύθυνση, τα επιχειρήματα διαμορφώνονται: “Πρέπει να φτιάξουμε Έλληνες χριστιανούς ορθόδοξους - μια καθαρή φυλετική ράτσα - και να ξεμπερδεύουμε από την άγνοια, τη διαφθορά, την απομάκρυνση από την εκκλησία, από αυτούς/ές που συζούν ή παντρεύονται Τούρκους ή Τουρκάλες, από τα αλητάκια του δρόμου κλπ.”. Οι εθνικιστές ρίχνουν μεγάλο βάρος στην εκπαίδευση και στα σχολεία. Αρχίζει να φτιάχνεται εμβρυακά το σύγχρονο κράτος. Η εκκλησία και οι Άγγλοι φτιάχνουν σιγά σιγά τους θεσμούς ενός οικοδομήματος που ξαναδιαπαιδαγωγεί τους Κυπρίους. Ενός κράτους από το οποίο θα μάθουν να εξαρτώνται, να περιμένουν διαταγές, να το αγαπάνε. (Ο σύγχρονος κρατισμός των Κυπρίων έχει βαθείς ρίζες.) Τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας άρχισαν να

φαίνονται ξεκάθαρα από το '50 και μετά.

Το '55 κορυφώνονται οι προετοιμασίες για την αρχή του “δυναμικού αγώνα”, ενός αγώνα που φιλοδοξεί να απελευθερώσει την Κύπρο (και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αρκετοί Κύπριοι άνθρωποι το πίστεψαν σοβαρά το ζήτημα της απελευθέρωσης και έδωσαν τη ζωή τους γι' αυτό).

Παραθέτω πιο κάτω μερικά αποσπάσματα, που μιλάνε μόνα τους, από ένα ιστορικό πια έγγραφο του ΕΜΑΚ (όνομα της “επαναστατικής οργάνωσης” πριν μετονομαστεί σε ΕΟΚΑ).

“Τι στάση πρέπει να τηρήσει ο λαός; Δεν πρέπει ο λαός να παρασυρθεί από το πατριωτισμό του και τον ενθουσιασμό του που θα του προκαλούν ο αγώνας και οι επιτυχίες του ΕΜΑΚ και να ξεσηκωθεί σε ανοικτό επαναστατικό αγώνα ενάντια στον κατακτητή... Μόνο οι οργανωμένοι αγωνιστές του ΕΜΑΚ θα δρουν και πάντοτε κατά διαταγή του ΕΜΑΚ. Ο λαός πρέπει μόνο να παρακολουθείμε ζωντανό ενδιαφέρον τους αγώνες του ΕΜΑΚ και να βοηθά εν ανάγκη με κάθε τρόπο, να έχει πλήρη εμπιστοσύνη, να πιστεύει απόλυτα στη σύντομο απελευθέρωση...”

Αυτό για τις ρίζες του σύγχρονου κρατισμού και της παθητικοποίησης. Αλλά έχει και άλλα ενδιαφέροντα το έγγραφο, πέρα από τις γενικότητες για το λαό καλεί ειδικά τους “Τούρκους και τους κομμουνιστές” να μη λάβουν μέρος στον αγώνα. Και για όσους απορούν τι ρόλο τέλος πάντων θα παίζει ο λαός πέρα από το “να παρακολουθεί”, “να μη λαμβάνει μέρος” και να “πιστεύει απόλυτα” έχει και κάτι γι αυτούς:

“Όσοι ανοργάνωτοι θέλουν να συνεργαστούν εις τον αγώνα, ας γεμίζουν τους δρόμους και τους τοίχους με την λέξιν ΕΜΑΚ. Είναι και τούτο σοβαρά συμβολή”.

Σ' αυτά τα πλαίσια η ΕΟΚΑ αποτελεί σημείο μεταφοράς. Είναι το ιδεολογικό απόγειο της εθνικιστικής φαντασίωσης στηριγμένο στις ρίζες της πατριαρχικής κουλτούρας και ταυτόχρονα το προοίμιο ενός κράτους που πρέπει να “αγαπάς”, να “υπακούς” και να “έχεις απόλυτη εμπιστοσύνη”, όπως στην ΕΟΚΑ (και δεν είναι τυχαίο, από μια άλλη άποψη, ότι το κυπριακό κράτος που φτιάχτηκε το '60 ήταν τσιφλίκι των αγωνιστών της ΕΟΚΑ και της δεξιάς). Ο συλλογικός πατέρας είχε φτιαχτεί και οι Κύπριοι έτοιμοι να το δεχτούν. Η αντικατάσταση του Γρίβα από το Μακάριο στο πατριαρχικό στερέωμα ήταν αρκετά φυσιολογική. Ο πρώτος μάλλον ποτέ δεν κατάλαβε τις εκσυγχρονιστικές προοπτικές του εθνικισμού. Ο Μακάριος το κατάλαβε και έπαιξε την αντίφαση εκσυγχρονισμού - παραδοσιακής ιδεολογικής φόρτισης για να φτιάξει το κράτος πατριάρχη και ταυτόχρονα να το εκπροσωπήσει προσωπικά.

Κατάφερε ως ένα σημείο να προσφέρει στους Κύπριους και τα δύο: έναν πατέρα προσωπικό και ένα οργανωμένο γραφειοκρατικό σύμπλεγμα - το κράτος.

Είναι γεγονός, ότι η Κύπρος έμεινε ορφανή με το θάνατο του Μακάριου, έχασε τον προσωπικό της πατριάρχη. Αλλά έμεινε το κράτος του, που παρά τις προσπάθειες του Κυπριανού δε φαίνεται να χρειάζεται πια τόσο τον προσωπικό πατριάρχη. Ίσως τελικά, ο θάνατος του Μακάριου να απελευθερώσει τις δυναμικές της αντίφασης.

β) Η ιδεολογία της φυλετικής καθαρότητας, η αντίληψη δηλαδή ότι δεν υπάρχει μια αγνή ράτσα-έθνος (το ελληνικό στην προκειμένη περίπτωση) που κινδυνεύει από εκφυλισμό, διαφθορά, μόλυνση, είναι βασικό χαρακτηριστικό του εθνικισμού, όχι μόνο του ακροδεξιού αλλά και του αριστερού (ο τελευταίος βέβαια είναι πιο εκλεπτυσμένος). Όπως έχουν παρατηρήσει διάφοροι μελετητές του ναζιστικού φαινομένου, αυτή η τάση για “καθαρότητα” έχει βαθιές ρίζες, που φτάνουν στην καταπιεσμένη σεξουαλικότητα στα πλαίσια της πατριαρχικής οικογένειας. Ταυτόχρονα, η ιδεολογία της φυλετικής καθαρότητας στηρίζεται σε μια αρχέτυπη σχέση στα πλαίσια της πατριαρχίας.

Στην τάση για αντικειμενοποίηση ενός Άλλου σαν κάτι εχθρικό και υπονομευτικό που πρέπει να υποταχτεί. Η γυναίκα, όπως παρατηρεί η Σιμόν Ντε Μποβουάρ, είναι η χαρακτηριστική περίπτωση του Άλλου στην πατριαρχική κουλτούρα. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, από τη δικιά μας ελληνοχριστιανική κουλτούρα, το λέει αρκετά καθαρά: “Η γυναίκα είναι αναγκαίον κακό, φυσικός πειρασμός, κίνδυνος του σπιτιού, θανάσιμος γοητεία”.

Αυτή η αντικειμενοποίηση της γυναίκας σαν Άλλου στο διαπροσωπικό επίπεδο αποκτά με την κοινωνικοποίηση-αναδόμηση της πατριαρχίας, μακρό-κοινωνικά αντίστοιχα θεμελιωμένα στην εσωτερικευμένη αρχέτυπη σχέση με την γυναίκα. Ενώ στην κοινοτική πατριαρχία φυλάττεται η “καθαρότητα” της οικογένειας του χωριού κλπ., στην κοινωνική πατριαρχία εμφανίζεται η “φυλετική καθαρότητα” σα συλλογική έννοια στα πλαίσια του έθνους. Η ράτσα-το έθνος γίνεται κατά κάποιον τρόπο ένα κλειστό κύκλωμα, μια φαντασιακή μεγάλη οικογένεια. Πρέπει να φυλαχτεί η αγνότητα, η καθαρότητα της από την μόλυνση.

Αυτή η θεωρία της φυλετικής καθαρότητας που προωθεί ο εθνικισμός στα πλαίσια της αναδόμησης της πατριαρχίας, δεν προωθεί μόνο ένα νέο συντηρητισμό αλλά έχει και άμεσα πολιτικές επιπτώσεις θεμελιωμένες στην ψυχολογική υποβολή.

Η πίεση στους Λινοβάμβακους να προσαρμοστούν με το ελληνοχριστιανικό έθνος (αναφέρεται πιο κάτω) είναι χαρακτηριστική περίπτωση. Με την εμφάνιση των κομμουνιστών η μόλυνση απειλείται απ’ αλλού:

“Να μη προσλαμβάνονται υπό ατόμων και σωματείων κομμουνισταί, τεχνίται και εργάται. Να καταγγέλονται υπό των γονέων οι κομμουνισταί δάσκαλοι... ..να αποτρέπονται οι εκ των χωρίων ερχόμενοι εις τας πόλεις προς εκμάθησιν της τέχνης νεαροί, από του να έρχονται εις επικοινωνία με άτομα προσβεβλημένα από το μικρόβιο του κομμουνισμού.” Ανακοίνωση συνέλευσης στην αρχιεπισκοπή το 1930.

Αυτή η ανάγκη εφεύρεσης απειλητικών “Άλλων” συνεχίζεται και πιο έντονα όσο και ο εθνικιστικός πυρετός ανεβαίνει. Το 1958 οι “αγωνιστές” της ΕΟΚΑ αρχίζουν τις δολοφονίες φτωχών εργατών, γιατί ήταν αριστεροί. Το πρώτο θύμα ο Μένοικος από το Λευκόνοικο, δέθηκε σ’ ένα δένδρο και αφού πέρασαν οι εθνικόφρονες και τον έφτυσαν, κατόπιν τον σκότωσαν με λιθοβολισμό. Και το μίσος για το “αντικειμενοποιημένο Άλλο” στρέφεται σιγά σιγά και προς την Άλλη κοινότητα. Αυτή η προβολή απειλητικών “άλλων” ευνόησε τον εθνικισμό να σπάσει αποφασιστικά τη συμβίωση των δύο κοινοτήτων. Ο Τουρκοκύπριος μπορεί να ήταν ο φίλος, ο γείτονας ή ο συγχωριανός του Ελληνοκύπριου λ.χ., αλλά το γεγονός ότι ήταν Τούρκος δημιουργούσε τις προϋποθέσεις ανοχής για την τύχη του στα χέρια των εθνικιστών (η ίδια λογική λειτουργούσε φυσικά και ανάποδα για τους Τουρκοκύπριους απέναντι στους Ελληνοκύπριους).

Είναι στα πλαίσια της προέκτασης της πατριαρχικής αντικειμενοποίησης σε μακρό-κοινωνικά επίπεδα, που μπορεί να ερμηνευθεί το γεγονός ότι ενώ ακόμα και στις αρχές του ‘60 οι φανατικοί εθνικιστές ήταν πολύ μικρή μειονότητα, κατόρθωσαν ωστόσο να φτιάξουν μια πραγματικότητα διακοινοτικών συγκρούσεων.

Ακόμα και σήμερα, πολλοί απορούν πώς έφτασαν ως εδώ τα πράγματα. Η ανοχή του μέσου Κυπρίου σε πράγματα που διαφωνούσε ήταν καθοριστική για να φτάσουμε στο ‘74. Πολλοί Κύπριοι (Έλληνες και Τούρκοι, αριστεροί και δεξιοί), παρόλο που διαφωνούσαν με τις σοβινιστικές ακρότητες τις ανέχθηκαν, γιατί η διαφωνία θα τους στοίχιζε τη “ρετσινιά” του ανθέλληνα ή του αντιτούρκου (αναλόγως της κοινότητας).

Μπαίνοντας στη φαντασιακή ενότητα του έθνους, ανέχτηκαν το μίσος απέναντι στο

“αντικειμενοποιημένο Άλλο”, τους “βάρβαρους” της Άλλης κοινότητας.

Πλάι στην ανοχή, η ανάγκη για “αντικειμενοποιημένους άλλους” εχθρούς, έτοιμους να κατασπαράξουν την κοινωνία των Κυπρίων, πήρε νέες διαστάσεις μετά το ‘74 και την άνθιση της νεοκυπριακής συνείδησης. Για μια εποχή στράφηκε ενάντια στους τέως Εοκαβητατζήδες και ανακάλυπτε κάθε λίγο και λιγάκι συνωμοσίες. Σιγά σιγά όμως, ξεπέρασε και αυτό και άρχιζαν να βρίσκονται νέοι στόχοι: η “διαφθορά”, τα ναρκωτικά, είναι σουξέ τελευταία και από καιρού εις καιρόν οι “αναρχικοί”. (Η ταμπέλα χωρεί οτιδήποτε δε χωρεί στο μυαλό του Κύπριου νοικοκυραίου). Έχουμε εδώ μία επέκταση της αρχέτυπης σχέσης. Η γυναίκα-αντικείμενο είναι η θεμελίωση της εξουσίας του άντρα και της συλλογικότητας του έθνους. Είναι ένας Άλλος, που αν δοθεί ή παρθεί (θεληματικά ή αθέλητα) από άλλους, υπονομεύει την πατριαρχική εξουσία.

Και για να “υπερασπισθεί” τον εαυτόν της η πατριαρχική φαντασίωση δημιουργεί μια σειρά από αντικειμενοποιημένους Άλλους που “μπορεί” να την υπονομεύσουν παίρνοντας τη γυναίκα-αντικείμενο.

Σ’ αυτά τα πλαίσια, ο βιασμός γίνεται το σύμβολο της αντρικής-εθνικής επικράτησης, όσο και της ήττας-ατίμωσης. Αν και δεν έχει εξακριβωθεί ακόμα η πραγματική έκταση του φαινομένου των βιασμών κατά τις διακοινοτικές συγκρούσεις και την εισβολή (και οι δύο πλευρές κατηγορούν η μία την άλλη για εκτεταμένους βιασμούς), εντούτοις είναι ένα θέμα που πλανιέται συνεχώς (φανερά ή με υπονοούμενα) στις συζητήσεις για τον “εθνικό αγώνα”. Σχόλια του στυλ “θα σου γαμήσουν τη μάνα ή την αδερφή” σαν το ακραίο επιχείρημα εκφοβισμού, άμα πεις δεν σε ενδιαφέρει το εθνικό, ή οι ανοιχτοί παροξυσμοί μερικών εθνικιστών, που μπλέκουν την “εθνική στρατιωτική νίκη” με το βιασμό Τουρκάλων (και Ελληνίδων φυσικά απ’ την άλλη πλευρά της πράσινης γραμμής). Η αίσθηση της ήττας των Ελληνοκυπρίων μετά το ‘74 εκφράζεται στα πλαίσια αυτής της πληγής. Αν προσέξει κανείς τα πόστερ και τη φιλολογία γύρω από την “τραγωδία”, τα κλασσικά θέματα είναι η βιασμένη γυναίκα, η γυναίκα που έμεινε μόνη της (έχασε τον άντρα της), η γυναίκα-Κύπρος βιασμένη από τον Αττίλα. Παίρνοντας σα σύνολο αυτά τα φαινόμενα, παρατηρούμε μία σταδιακή αναδόμηση της πατριαρχίας. Η γυναίκα γίνεται ιδιοκτησία του έθνους, η γυναίκα ταυτόσημη με το σώμα της πατρίδας -αυτό που οι άντρες αγωνίζονται να κρατήσουν δικό τους και “καθαρό”, η ξένη που θέλουν να αποκτήσουν και να βιάσουν.

γ) Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό της πατριαρχικής κουλτούρας είναι η τάση για αθανασία(31). Η τάση αυτή εκφράζεται με διάφορους τρόπους, για τους σκοπούς αυτού του κειμένου είναι χρήσιμο ν’ αναφέρει κανείς την Ιστορία, την οικειοποίηση του κορμιού της γυναίκας και (ιδιαίτερα) των παιδιών. Η ανδρική αθανασία στη κοινοτική πατριαρχία θεμελιώνεται στην οικειοποίηση του κορμιού της γυναίκας (σαν αναπαραγωγικής μηχανής, αρνούμενος ταυτόχρονα τη σεξουαλική ηδονή) και των παιδιών, και στη δημιουργία μιας οικογενειακής ιστορίας που πάει από πατριάρχη σε πατριάρχη. Το γυναικείο σώμα σ’ αυτά τα πλαίσια είναι η αποικία, όπου ο πατριάρχης φτιάχνει την αθανασία του και θεμελιώνει την κεντρική του εξουσία.

Με τη σταδιακή “κοινωνικοποίηση” της πατριαρχίας μέσω του εθνικισμού, δημιουργείται μια νέα κατάσταση. Η τάση των ανδρών-ατόμων για αθανασία, μετατρέπεται, με την κοινωνική αναδόμηση της πατριαρχίας, σε τάση για αθανασία της συλλογικότητας του αντρικού φύλου - των πατριαρχών, των ηρώων κλπ. - στα πλαίσια της φανταστικής ενότητας του έθνους. Η Ιστορία μνημονεύει τους “αθάνατους” άνδρες-ήρωες, που όχι μόνο διατήρησαν το γυναικείο σώμα που τους ανήκει δικό τους, αλλά και που διατήρησαν το σώμα της πατρίδας δικό τους. Ο εθνικισμός ονειρεύεται πολέμους “αθανασίας”, στους οποίους οι γυναίκες είναι διπλά χαμένες. Χάνουν τα παιδιά τους για την πατριαρχική φαντασίωση, ενώ ταυτόχρονα όλοι ξέρουν ότι το γυναικείο σώμα είναι το πιο πολύτιμο λάφυρο (έστω και αν είναι απωθημένο στη μοντέρνα γλώσσα του εθνικισμού) του νικητή-βιαστή. Με τον εθνικισμό και την κοινωνική πατριαρχία οι γυναίκες μεταβάλλονται, σε στιγμές πυρετού της

εθνικιστικής φαντασίωσης, σε κοινή ιδιοκτησία του έθνους των ανδρών που απαιτεί την παραγωγή και την ανατροφή εθνικών ηρώων, που να βλέπουν στους παλιούς πατριάρχες για έμπνευση και να μην είναι “γυναικούλες”. Ταυτόχρονα, το γυναικείο σώμα και η φανταστική του προέκταση στην έννοια της πατρίδας είναι η επιβεβαίωση της εξουσίας και του μηχανισμού αθανασίας για τη συλλογικότητα του αντρικού φύλου. Στο τέλος του αγώνα της ΕΟΚΑ λ.χ., εκδόθηκε μία λίστα με τα ονόματα των “ηρώων”: υπάρχουν 66 νεκροί άνδρες, 9 απαγχονισθέντες (άνδρες φυσικά) και μία υποσημείωση για 9 τυχαίως φονευθέντες από τους Άγγλους και 64 από τους Τούρκους. Δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανένας που υπάγονται οι, έτσι κι αλλιώς ελάχιστες, γυναίκες, που σκοτώθηκαν για την ΕΟΚΑ - “τυχαίως φονευθέντες”. Οι “άνδρες” είναι οι “ήρωες”, που γράφουν την Ιστορία. Η δημιουργία της πατριαρχικής ιστορίας των ανδρών-ηρώων της ΕΟΚΑ είναι μία φάση σε μια μακριά διαδικασία αναδόμησης που ξεκινά από παλιά στα σχολεία.

Είναι το σχολείο, που σβήνει την οικογενειακή πατριαρχική ιστορία του παππού και του προπάππου (της “γενιάς”) και διαπαιδαγωγεί τα “παιδιά” του έθνους στις συλλογικότητες των πατεράδων του έθνους. Τα παιδιά και ιδίως οι γιοί γίνονται ιμάντες μεταβίβασης της αθανασίας σε βασικής αξίας της πατριαρχικής κουλτούρας. Στην κοινωνική πατριαρχία η ανατροφή των παιδιών περνά από την οικογένεια και την κοινότητα σε συγκεντροποιημένους θεσμούς (σχολεία - κράτος - γραφειοκρατία), που σημαίνουν το προανάκρουσμα της ανόδου του κράτους σαν άμεσου φορέα και διακανονιστή των πατριαρχικών σχέσεων.

Όπως τονίζει ο Aries (Centuries of Childhood), η αναγνώριση της παιδικότητας σε μια πρώτη φάση έχει τα χαρακτηριστικά της αντίληψης, ότι το παιδί είναι λίγο πολύ μια αγνή άδεια ύπαρξη, που αρκεί να γεμιστεί με το κατάλληλο υλικό και θα αναδείξει μια νομοταγή τάξη πολιτών. Αυτή η τακτική, παρά τις εξελίξεις της, αποτελεί μια άμεση αντικειμενοποίηση του παιδιού (αποτέλεσμα και των δύο πατριαρχικών τάσεων - αντικειμενοποίησης/εξουσιαστικής και οικειοποίησης της γέννας των γυναικών). Το σχολείο θα αναπληρώσει σε μεγάλο βαθμό την οικογένεια στην ιδεολογική διαμόρφωση. Νέες πατριαρχικές σχέσεις, νέα μοντέλα ακρωτηριασμού θα περάσουν σιγά σιγά κάτω από την πίεση τόσο των εξουσιασμένων όσο και των δομικών αλλαγών για εκμοντερνισμό. Η αθανασία σαν κίνημα της συλλογικότητας (του έθνους) βρίσκει στο κράτος τον εκφραστή της νέας κοινωνικής ανάγκης. Το παιδί-αντικείμενο είναι το πεδίο μάχης που διαλέγει ο εθνικισμός (και αυτοί που το προωθούν) για να συντρίψει την κοινωνική σύγκρουση και να ανασυγκροτήσει την ιδεολογική ηγεμονία της εξουσίας. Τα παιδιά είναι του έθνους - η ζωντανή έκφραση και η μελλοντική ελπίδα της αθανασίας του - και πρέπει να μορφωθούν στη νέα ιδεολογία σαν άδεια κουτιά που περιμένουν γέμισμα. Η άνοδος της εκπαίδευσης στην περίοδο της αγγλοκρατίας εκφράζει και μία ανάλογη τάση από τη μεριά των αποικιοκρατών, δηλαδή να διαμορφώσουν ένα νομοταγή πληθυσμό. Είναι σ' αυτά τα πλαίσια που εκφράζεται και η διαμάχη 'Αγγλων-εκκλησίας πάνω στην εκπαίδευση. Η διαμάχη αυτή, που εκφράστηκε γύρω από το σύνθημα “όποιος ελέγχει την εκπαίδευση, ελέγχει και την σκέψη των ανθρώπων”, ήταν μια ιδεολογική σύγκρουση, στην οποία οι Άγγλοι χάσανε την ιδεολογική ηγεμονία της κυπριακής κοινωνίας (παρά τη διοικητική τους νίκη το 1930). Το σχολείο θα προάγει την ιδεολογική ηγεμονία του εθνικισμού, προάγοντας νέους μηχανισμούς αθανασίας - Ιστορία, status quo κλπ.- και εξουσίας στα πλαίσια μιας αναδομημένης πατριαρχίας.

iii. συγκεντροποίηση και πολιτιστική ισοπέδωση

Η άνοδος του εθνικισμού σαν ιδεολογία συνοδεύεται ιστορικά και από την παράλληλη άνοδο της έννοιας και της δομής του μοντέρνου έθνους-κράτους. Αυτό το χαρακτηριστικό του εθνικισμού και των κινήματων που τον υιοθετούσαν, δημιούργησε αρκετά νωρίς μια έντονη δυσπιστία ανάμεσα στον ελευθεριακό χώρο απέναντι σε τέτοια κινήματα. Τα αγκαλιάσματα του Μπακούνιν με το Γαριβάλδη και η υποστήριξη του της αυτοδιάθεσης των σλαβικών λαών δεν είχε συνέχεια στην ελευθεριακή σκέψη(32). Γιατί, στο βαθμό που διάφορα εθνικιστικά κινήματα είχαν μία απελευθερωτική αιχμή

αυτοδιάθεσης κλπ., η υποστήριξή τους ήταν αυτονόητη. Ταυτόχρονα όμως, η ιδεολογική λειτουργία του εθνικισμού και ιδιαίτερα η προέκτασή του στο έθνος-κράτος, όχι μόνο δημιουργούσε σκεπτικισμό, αλλά με τη θεσμοποίηση της νέας κρατικής εξουσίας αρνείτο ουσιαστικά την ίδια την απελευθερωτική του αιχμή, το αίτημα για αυτοδιάθεση. Αυτή η πορεία του εθνικισμού δεν είναι τυχαία. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η απελευθερωτική αιχμή ήταν υπονομευμένη από πριν, μέσα από τις εξουσιαστικές σχέσεις που αποτελούσαν την ιδεολογική βάση του εθνικισμού. Η παράλληλη πορεία του εθνικισμού και του έθνους-κράτους αξίζει όμως να ιδωθεί πιο στενά, γιατί φανερώνει μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της ιδεολογίας -και ιδιαίτερα τον κεντρικό της ρόλο στη διαδικασία συγκεντροποίησης της κοινωνικής εξουσίας στο κράτος, τη γραφειοκρατία και τους διανοούμενους. Υπάρχει μία διπλή πτυχή σ' αυτήν τη διαδικασία: η πολιτιστική ισοπέδωση και η συγκεντροποίηση εξουσιαστικών δομών. Η ισοπέδωση που λειτουργεί στο πολιτιστικό επίπεδο έχει την τάση να αρνείται τις ιδιαιτερότητες διάφορων κοινωνικών ομάδων και κοινοτήτων. Υπάρχει μία διαδικασία δημιουργίας μιας "εθνικής κουλτούρας" (που συνήθως λειτουργεί σαν η νέα ιδεολογική ηγεμονία) που στην πορεία της συντρίβει τις αυτόνομες περιφερειακές ή τοπικές κουλτούρες διάφορων κοινοτήτων, παρουσιάζοντας τες σαν εκφυλισμό ή "απολιτισμό". Σ' αυτά τα πλαίσια, εκφράζει την άνοδο των μητροπολιτικών (συνήθως της πρωτεύουσας ή των μεγάλων αστικών κέντρων) διανοούμενων, που καθορίζουν συχνά εγκεφαλικά, την "εθνική κουλτούρα", διαλέγοντας ό,τι τους βολεύει από τη λαϊκή κουλτούρα και απορρίπτοντας το υπόλοιπο. Αυτή η άνοδος των διανοουμένων εκφράζει σε ένα άλλο επίπεδο την αρχή της μοντέρνας ομοιογενοποίησης του πληθυσμού και του καθορισμού της κουλτούρας ή της υποκουλτούρας του μέσα από ιεραρχικά κανάλια. Η παθητικοποίηση και ο καταναλωτισμός έχουν μία άμεση σχέση μ' αυτές τις εξελίξεις. Μπροστά σε μία κουλτούρα που μαγειρεύεται μέσα σε εταιρίες και κυκλώματα, η θέση του παθητικού θεατή και του καταναλωτή είναι θέση, που φυλάττεται για τον απλό άνθρωπο στα πλαίσια αυτής της παραγωγής.

Γυρνώντας στον ελληνοχριστιανικό εθνικισμό, είναι ανάγκη να κοιτάξουμε την εμπειρία του ελληνικού κράτους για να καταλάβουμε την επίδραση στον κυπριακό χώρο. Γιατί τελικά, αν υπήρχε ένας τομέας όπου τα τελευταία 100-150 χρόνια είχαμε μία λίγο πολύ κοινή εμπειρία με ανθρώπους που κατοικούν στα γεωγραφικά σύνορα του ελληνικού κράτους, αυτή είναι η εμπειρία της πολιτιστικής ισοπέδωσης. Και αυτό σε μεγάλο βαθμό, γιατί την έχουμε υποστεί από το ίδιο κέντρο εξουσίας, την Αθήνα και την εθνικιστική της διανόηση. Το ελληνικό κράτος και η διανόηση που συγκρότησε την ιδεολογία του, φαίνεται να έπασχε πάντα από ένα διπλό πρόβλημα. Μια παθιασμένη ανάγκη να αποδείξει, ότι το σύγχρονο ελληνικό κράτος ήταν απόγονος του αρχαίου "ελληνικού" πολιτισμού και ταυτόχρονα μία έντονη αντιπάθεια στην ανατολική επίδραση, που χαρακτήριζε τις λαϊκές κουλτούρες. Αυτά τα δύο συνέθεταν ως ένα σημείο ένα πρόβλημα ταυτότητας. Από τη μία, το ελληνικό κράτος ήθελε να "ανήκει" στην Ευρώπη (και η αρχαιότητα ήταν η ιδεολογική του απόδειξη για τη θέση του). Ταυτόχρονα όμως, οι άνθρωποι που τους κόλλησαν την ετικέτα 'Έλληνες', πολύ λίγο είχαν να κάνουν με τους αρχαίους. Μετά από τόσους αιώνες είχαν φτιάξει δικές τους αυτόνομες κουλτούρες, που εκφράζαν δικές τους ανάγκες και πόθους - και ταυτόχρονα ήταν έντονα επηρεασμένες από την επαφή με τον ανατολικό πολιτισμό. Η αντίθεση στο ανατολικό στοιχείο και η ισοπέδωση των περιφερειακών αυτόνομων κουλτούρων είναι τα 2 στοιχεία που χαρακτηρίζουν έντονα τη διαδικασία οικοδόμησης και συγκεντροποίησης της κοινωνικής εξουσίας στον ελλαδίτικο χώρο(33).

Με την εξάπλωση-επέκταση του ελληνικού κράτους, διάφορες κοινότητες (Τούρκοι, Μακεδόνες κλπ.) "εξαφανίστηκαν", ενώ άλλες, κάτω από την πίεση του κράτους των Αθηνών, "προσαρμόστηκαν". Ακόμα και οι ορθόδοξες χριστιανικές κοινότητες (που φαίνεται ότι αποτέλεσαν τη βάση του νέου κράτους) αναγκάστηκαν σταδιακά να εγκαταλείψουν την αυτόνομη περιφερειακά τους ανάπτυξη και να μετατραπούν σε εξαρτήματα του μητροπολιτικού κέντρου των Αθηνών.

Αν φαίνεται να επιτυγχάνεται κάτι θετικό με τη μεγαλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στις κοινότητες, αυτό χάνεται τελείως, καθώς η “νέα εθνική κουλτούρα” παύει σιγά σιγά να δημιουργείται από την κοινότητα. Η κυπριακή εμπειρία είχε αρκετές αντιστοιχίες με τις άλλες περιφερειακές-αυτόνομες κουλτούρες του ελληνικού χώρου. Όχι γιατί στην Κύπρο υπήρχε μία κυπριακή κουλτούρα -όπως λένε μερικοί Νεοκύπριοι. Αντίθετα, ο κυπριακός πληθυσμός αποτελείτο από διάφορες κοινότητες, όπως ανέφερα και πιο πάνω. Η βασική επίδραση αυτής της ισοπέδωσης ήταν να καταστρέφει την πιθανότητα αυτόνομης ανάπτυξης κάθε κοινότητας μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπιδράσεων. Και αυτή η προοπτική φαίνεται να υπήρχε στον 19ο αιώνα.

Αυτό δε φαίνεται μόνο στις κοινές εξεγέρσεις, αλλά και στην πιθανότητα ξεπεράσματος του θρησκευτικού φανατισμού στα πλαίσια της λαϊκής θρησκείας. Και αυτό είναι έκδηλο τόσο στους διακοινοτικούς γάμους (που σύμφωνα με ορισμένους παρατηρητές ήταν συνηθισμένο φαινόμενο κάποτε) όσο και στην τάση για κοινά προσκυνήματα σε τζαμιά και εκκλησίες.

Βέβαια, το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα αυτών των αλληλεπιδράσεων είναι η κοινότητα των Λινοβαμβάκων. Και η μοίρα αυτής της κοινότητας είναι χαρακτηριστική της συντριβής της προοπτικής της αυτόνομης κοινοτικής ανάπτυξης στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης. Με την άνοδο του ελληνοχριστιανικού εθνικισμού, η εκκλησία αποφάσισε να σταματήσει τα μυστήρια στους Λινοβάμβακους, ελπίζοντας να τους υποχρεώσει να διαλέξουν την Ορθοδοξία. Παρ’ όλες τις πιέσεις όμως, τελικά η κοινότητα προσχώρησε σταδιακά στη μουσουλμανική κοινότητα. Ο διαχωρισμός δούλεψε τέλεια (έστω και αντίθετα από τις ελπίδες της εκκλησίας), καταστρέφοντας ένα χώρο αλληλεπίδρασης. Η πόλωση μέσα από θεαματικούς διαχωρισμούς υπήρξε ένα κύριο στοιχείο της πολιτιστικής ισοπέδωσης. (Η ίδια πόλωση ξαναεμφανίστηκε μετά τον εμφύλιο στην Ελλάδα, αυτή τη φορά ανάμεσα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα). Ταυτόχρονα, η ισοπέδωση, με το να μεταφέρει σταδιακά το κέντρο δημιουργίας κουλτούρας στην Αθήνα, άρχισε σταδιακά να προωθεί το πολιτιστικό μαρασμό αυτού του τόπου - ο πολιτισμός ερχόταν από την Αθήνα - και να θέτει τις βάσεις του μοντέρνου καταναλωτισμού. Η διάσταση στην περίοδο 1878-1930 μεταξύ διανοουμενίστικης και λαϊκής ποίησης (διανοούμενοι - ποιηταράδες) είναι έκφραση ενός χάσματος που μεγαλώνει, αλλά όχι με αμοιβαίο δυνάμωμα. (Και βέβαια δεν είναι τυχαίο ότι η μεγάλη πλειοψηφία των εθνικιστικών ποιημάτων προέρχονται από τούς διανοούμενους). Η λαϊκή ποίηση θα γίνεται όλο και πιο υπόγεια και απωθημένη (τώρα φαίνεται οι ειδικοί αποφάσισαν ότι πέθανε για καλά γι’ αυτό άρχισαν να της φτιάχνουν “μουσειά”).

Το δυνάμωμα της διανοουμενίστικης “κουλτούρας” θα σφραγίσει το θάνατο της “λαϊκής” και θα προωθήσει το διαχωρισμό τέχνης/καθημερινού ανθρώπου. Παράλληλα με τη διαδικασία πολιτιστικής ισοπέδωσης και ιδεολογικής συγκεντροποίησης, παρατηρείται μία παράλληλη συγκεντροποίηση στις δομές. Η άνοδος της εθνικιστικής συνείδησης ανάμεσα στους αστούς, τους διανοούμενους και τους εκκλησιαστικούς ιεράρχες στην αρχή παίρνει δίπλα σ’ όλα τα άλλα και τη μορφή μιας προσπάθειας ορθολογικοποίησης και συγκεντροποίησης της εκκλησιαστικής δομής. (Η εκκλησία λειτουργούσε σαν ένας πολιτικός οργανισμός για την ελίτ της ορθόδοξης κοινότητας κατά την τουρκοκρατία). Οι διαμάχες που ξεσπούσαν λόγω του ρόλου αυτού, αλλά και η σταδιακή αυτονομοποίηση των φτωχών στρωμάτων μαζί με τη διαφθορά που χαρακτήριζαν πάντα την κυπριακή εκκλησία είχαν ουσιαστικά διαμορφώσει διάφορα κέντρα εξουσίας μέσα στην ιεραρχία και ταυτόχρονα μία τάση των ενοριών για περισσότερη αυτονομία. Η συγκεντροποίηση τόσο της διοικητικής δομής όσο και της ιδεολογικής επίδρασης της εκκλησίας ήταν αναγκαία για την προώθηση τόσο των κοινοτικών διαχωρισμών όσο και για την ανασυγκρότηση της ιδεολογικής ηγεμονίας. Ωστόσο, οι προσπάθειες δεν φαίνεται να είχαν σημαντικά αποτελέσματα μέχρι τον ερχομό των Άγγλων. Η βρετανική αποικιοκρατία βάλθηκε από την αρχή να οικοδομήσει μία πιο ορθολογικοποιημένη συγκεντροποιημένη πολιτική δομή(34). Μέσα στα πλαίσια που φτιάχνουν σταδιακά οι Άγγλοι, οι εσωτερικές διαδικασίες στην εκκλησία εντείνονται. Από τη μία, η εκκλησία φαίνεται προς στιγμήν να κινδυνεύει να χάσει την ηγεσία της

κοινότητας, καθώς οι Άγγλοι φτιάχνουν πολιτικές δομές αντιπροσώπευσης. Ταυτόχρονα, οι πιέσεις στην εκκλησιαστική δομή να αναλάβει έναν κύριο ρόλο στη συγκρότηση μιας ιδεολογικής ηγεμονίας με άξονα τον εθνικισμό εντείνονται. Αυτό φυσικά οξύνει και δίνει νέες διαστάσεις στις εσωτερικές κρίσεις ανάμεσα στα διάφορα κέντρα εξουσίας (μητροπόλεις - αρχιεπισκοπή).

Αυτές οι συγκρούσεις εκφράστηκαν σε ένα πρώτο ανοιχτό επίπεδο στην προσπάθεια κατάλυσης του διοικητικού ελέγχου των σχολείων από τις τοπικές αρχές και της σχετικής αυτονομίας των εκκλησιαστικών ενοριών (αυτό φυσικά ήταν και ένα χτύπημα της τάσης διάφορων απλών ιερέων να ταυτίζονται με την κοινότητα σε διάφορες αντιδικίες με την εξουσία της ελίτ).

Η εκκλησιαστική κρίση του 1900-10, πέρα από την ταξική της αιχμή (αστοί, συντηρητική πτέρυγα της εκκλησίας, τσιφλικάδες), ήταν και σε ένα άλλο επίπεδο μία σύγκρουση, μέσα από την οποία άρχισε να ορθολογικοποιείται και να συγκεντροποιείται η εκκλησιαστική δομή.

Οι Άγγλοι προωθούν αυτήν τη διαδικασία, καθώς φτιάχνουν τις βάσεις για μια συγκεντρωτική κοινωνία μέσα από την σταδιακή οικοδόμηση της υποδομής ενός κυπριακού κράτους. Οι διενέξεις της ελίτ φυσικά εντείνονται σ' αυτά τα πλαίσια, γιατί πλάι στους παλιούς τους ανταγωνισμούς, μία κεντρική αντίφαση αρχίζει να δημιουργείται και να αποκτά όλο και πιο εκρηκτικές διαστάσεις: Η αγγλική διοίκηση, με το "μοντερνισμό" που προωθεί - την ανάπτυξη πολιτικών δομών, συγκεντροποιημένου σχολικού συστήματος, τη θεσμοποίηση των διακοινοτικών διαχωρισμών μέσα από τις διοικητικές δομές κλπ. -, αποτελεί τον αποφασιστικό παράγοντα στην σταδιακή ανοικοδόμηση της ιδεολογικής ηγεμονίας της ελίτ και ταυτόχρονα ανοίγει το δρόμο για την κοινωνική και οικονομική άνοδο των αστών. Απ' αυτήν την άποψη, η αγγλική διοίκηση όχι μόνο βοηθά τις ελίτ στον εξορκισμό της κοινωνικής σύγκρουσης, αλλά ανοίγει και το δρόμο για μια ανώδυνη ανοικοδόμηση των εξουσιαστικών δομών (και σε τελική ανάλυση ο στρατός της αποικιοκρατίας ήταν μία πιο σίγουρη εγγύηση ασφάλειας από αυτόν της οθωμανικής). Από την άλλη όμως, η ιδεολογική ηγεμονία, χτισμένη πάνω στο ελληνοχριστιανικό αλαλούμ και τον εθνικισμό της Ένωσης, ήταν εξ αντικειμένου αντίθετη στην αγγλοκρατία.

Σε τελική ανάλυση, η ιδεολογική ηγεμονία, η αναδόμηση της εξουσίας και ο εξορκισμός της κοινωνικής σύγκρουσης θεσμοποιήθηκαν και αναπτύχθηκαν έντονα μέσα στα πλαίσια του εκμοντερνισμού των αποικιοκρατών, ταυτόχρονα όμως η θεαματικοποίηση της πραγματικότητας μέσα στην εθνικιστική φαντασίωση είχε ανάγκη την αντίθεση (έστω και ήπια) με τους Άγγλους και την επιμονή στην Ένωση για να διατηρήσει την συνοχή της. Το διαχωρισμένο θέαμα και η φανταστική του ενότητα στην εικόνα έξω από τη ζωή άρχισε να θέτει τις βάσεις για τον πολιτικό παραλογισμό που θα ακολουθήσει η σύγχρονη ιστορία μας (από την ΕΟΚΑ ως το '74).

Η παραπάνω αντίφαση είχε και ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα. Δημιουργεί την ευκαιρία στην εκκλησία και στη συντηρητική πτέρυγα της ελίτ να διατηρηθεί στο προσκήνιο και μάλιστα σιγά σιγά να προβάλλει και σαν ηγετικός μηχανισμός στην κυπριακή κοινωνία. Βέβαια, οι συγκρούσεις ανάμεσα σε διάφορες ομάδες της ελίτ συνεχίζονται κάτω από την επιφάνεια. Το σημαντικό ωστόσο αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι ο εκμοντερνισμός των Άγγλων μένει κάπου στη μέση, ιδιαίτερα σ' ότι αφορά την κοινωνική ζωή (όπως θα δούμε πιο κάτω, η νέο-ελλήνο-κυπριακή συνείδηση είναι ακριβώς η προσπάθεια να ολοκληρωθεί αυτός ο εκμοντερνισμός). Η ιστορία της Κύπρου μετά το 1930 είναι ιδιαίτερα φορτισμένη από αυτές τις αντιφάσεις, καθώς το θέαμα αποκτά μια αυτόνομη δυναμική. Η Παλμεροκρατία (1930-40) είναι το αποφασιστικό βήμα των Άγγλων, να σπρώξουν τη διαδικασία του εκμοντερνισμού στην πραγμάτωσή της -τη γέννηση της γραφειοκρατίας.

Η γραφειοκρατία εμφανίζεται σα χώρος συνάντησης των αλληλοσυγκρουόμενων ελίτ και ταυτόχρονα, σαν η εμφάνιση μιας νέας ομάδας της ελίτ που θέτει τις βάσεις του κυπριακού κράτους. Όσο αυτή η γραφειοκρατία δυναμώνει και νοιώθει τις δυναμικές της (που η λογική τους προοπτική

ήταν το κυπριακό κράτος), η αντίφαση μεταξύ ιδεολογίας (Ένωσης) και πραγματικότητας (η γραφειοκρατία σαν η βάση του μελλοντικού κυπριακού κράτους) συντηρείται μόνο στην αυτοδύναμη προοπτική του θεάματος. Για μερικά στρώματα της γραφειοκρατίας αυτό θα συνεχιστεί ως το '74. Η άνοδος του ΑΚΕΛ το '41-'46 αποτελεί την πρώτη (και τελευταία μέχρι τώρα) λαϊκή αντίδραση στην αναπτυσσόμενη εξουσία της γραφειοκρατίας. Είναι χαρακτηριστικό, ότι το '43 το ΑΚΕΛ κατεβαίνει για πρώτη φορά στις δημοτικές με κύριο σύνθημα "κάτω οι διορισμένοι", ενώ και η μετέπειτα προπαγάνδα του (λ.χ. για τη Συνταγματική το '47) κεντράρεται στην υποκρισία της δεξιάς να επανδρώνει τον κρατικό μηχανισμό και ταυτόχρονα να παρουσιάζεται σαν αδιάλλακτη με τους Άγγλους. Τα πρώτα χρόνια του, το ΑΚΕΛ μοιάζει μια συνέχεια των λαϊκών κινημάτων του 19ου αιώνα, καθώς προσπαθεί να ξεπεράσει τους διαχωρισμούς και να εκφράσει ένα αντί-αποικιακό-ταξικό-κοινωνικό λόγο, (η άνοδος του τότε ήταν εκπληκτική, 4 χρόνια μετά τη δημιουργία του κέρδισε τους 4 μεγαλύτερους από τους 6 δήμους του νησιού και διάφορους τουρκοκυπριακούς δήμους). Ο εκφυλισμός ωστόσο έρχεται πολύ γρήγορα. Η ανάπτυξη της εσωτερικής γραφειοκρατίας (ως ένα σημείο αναπόφευκτο αποτέλεσμα του μαρξισμού-λενινισμού της ηγετικής ομάδας που επικράτησε), καθώς και η προσπάθεια να προσεταιριστεί τον παράλληλο γραφειοκρατικό μηχανισμό της εκκλησίας (με την εκλογή του Λεοντίου), το οδηγούν γρήγορα στα ιδεολογικά πλαίσια της ηγεμονίας και του θεάματος. Ο εθνικισμός είναι το σχοινί με το οποίο το ΑΚΕΛ δένει σιγά σιγά τον εαυτό του για να συρθεί μετά στα πόδια των αντιπάλων, ζητώντας πιστοποιητικά πατριωτισμού. Η στάση του ΑΚΕΛ από το '47 ως το '60 αποτελεί μια από εκείνες τις μοναδικές στιγμές πολιτικής σχιζοφρένειας (τουλάχιστον για τον κόσμο που ακολουθεί το ΑΚΕΛ) και πολιτικάντικης υποκρισίας (για τους ηγέτες), που χαρακτηρίζουν την κυπριακή πολιτική σκηνή. Ενώ στην Ελλάδα χιλιάδες περνάνε από τη Μακρόνησο ύποπτοι σαν αριστεροί, και ενώ χιλιάδες σφάζονται, βασανίζονται κλπ., το ΑΚΕΛ σέρνεται μέσα στο θέαμα και τις αντιφάσεις του. Από τη μία βρίζει την κυβέρνηση των Αθηνών σαν μοναρχοφασιστική, πωλημένη και τα ρέστα και από την άλλη πασχίζει να συναγωνιστεί την ακροδεξιά στον εθνικισμό-φανατισμό με το σύνθημα: "Ένωση και μόνο Ένωση με οποιαδήποτε Ελληνική κυβέρνηση". (Αξίζει να σημειωθεί ότι 5-6 μήνες πριν τις "λαϊκές κινητοποιήσεις" για αυτή τη γραμμή, το κόμμα είχε κάνει ανάλογα πανηγύρια με σύνθημα "Αυτοκυβέρνηση - Ένωση".) Η γραφειοκρατία σαν κοινωνική δύναμη (μέσα και έξω από το ΑΚΕΛ), όχι μόνο κερδίζει το παιχνίδι εντάσσοντας και τους αντιπάλους της, αλλά και κάνει την πρώτη εντυπωσιακή είσοδο στην πολιτική, αναπαράγοντας φανταστικούς διαχωρισμούς, και ουσιαστικά καταλύοντας την πολιτική. Οι βάσεις του κυπριακού κράτους ήταν έτοιμες. Αν είναι κάτι σημαντικό στη δεκαπενταετία '45-'60, είναι η σταδιακή άνοδος της εκκλησίας και ο προσεταιρισμός της κρατικής γραφειοκρατίας από αυτήν. Η εκλογή και η αδιαμφισβήτητη εξουσία του Μακάριου είναι η σύνδεση των 2 μηχανισμών συγκεντροποίησης (εκκλησίας-κράτους) και η προσωρινή τους συμμαχία κάτω από το πατριαρχικό βλέμμα του Μακάριου.

4. η νεοκυπριακή συνείδηση και ο εκμοντερνισμός

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία προσπάθεια, που (τουλάχιστον επιφανειακά) φαίνεται να έρχεται σε σύγκρουση με τον ελληνοχριστιανισμό (όχι απλώς τον όρο αλλά και την ιδεολογία), αυτό που η ακροδεξιά, η εκκλησία και, ανάμεσα στους ακροαριστερούς, οι μαρξιστο-ενωτικοί αποκαλούν με τόσο πάθος "νεοκυπριακή συνείδηση". Πέρα από τις φαντασιώσεις που τους προβάλλουν οι παραπάνω, οι "Νεοκύπριοι" (θεωρητικοί ή μη) προ-σανατολίζονται ουσιαστικά στην αντίληψη, ότι πρέπει να ξεπεράσουμε και ιδεολογικά το σύμπλεγμα του ελληνισμού σαν εξάρτησης από το εθνικό κέντρο και να αρχίσουμε να ταυτιζόμαστε με το κυπριακό κράτος. Έτσι, αρχίζει ένα μπαστάρδεμα της Ιστορίας (πάντως για την ώρα δεν έχει φτάσει στον παροξυσμό που έφτασε ο ελληνοχριστιανισμός), για να αποδειχτεί ότι είμαστε και δεν είμαστε Έλληνες, ότι ο αγώνας για την Ένωση ήταν καλός και δεν ήταν, κλπ.

Τελικά, φυσικά δεν είναι δύσκολο να διακρίνεις την προέκταση αυτής της συλλογικής: κάπου θα βγει σιγά σιγά και ένα κυπριακό έθνος, του οποίου το κυπριακό κράτος θα αποτελεί τον κύριο άξονα(35). Ωστόσο, αν και το κέντρο βάρους είναι διαφορετικό (το κυπριακό αντί το ελληνικό κράτος), οι ρίζες αυτού του φαινομένου πάνε πολύ πίσω και βγαίνουν άμεσα από την ελληνοχριστιανική φαντασίωση και την αναδόμηση της εξουσίας που προώθησε ο Ελληνο-Ενωτικός εθνικισμός. Όπως είδαμε και πιο πάνω, οι διαδικασίες και δομές εξουσίας και ιδεολογίας που προώθησε ο ελληνοχριστιανικός εθνικισμός, έφτιαξαν ουσιαστικά τις βάσεις του σύγχρονου κυπριακού κράτους. Και αν η “ενδοκυπριακή” προβληματική έχει κάτι σίγουρο απ’ όπου ξεκινά η προβληματική της, είναι αυτό το κράτος. Ο νεοκυπριασμός είναι ένας εθνικισμός που παίρνει την ιδεολογική του ηγεμονία και τις πρακτικές του από τον ελληνοχριστιανικό. Ισοπέδωση μέσα στην εθνική ενότητα, εξορκισμός της κοινωνικής σύγκρουσης, ανάγκη για ένα Άλλο που να προβάλλει το σκιάχτρο του κινδύνου, αναπαραγωγή της εξουσίας μέσα στην οικογένεια και θεσμοποίηση της αντικειμενοποίησης του Άλλου, άνοδος του κράτους σαν διακανονιστή της κοινωνικής πατριαρχίας κλπ. Το διαχωρισμένο θέαμα, η προβατοποίηση των ανθρώπων, εκμοντερνισμός με το γάντι. Είναι γι’ αυτό που στα προηγούμενα κομμάτια και από εδώ και πέρα θα χρησιμοποιώ τον όρο νέο-(ελλήνο)-κυπριακή συνείδηση - ακριβώς σαν άποψη ότι αυτή είναι μια νέα όψη του παλιού παραμυθιού - του ελληνοχριστιανικού εθνικισμού και της λειτουργίας του αυτό το χώρο. Σ’ αυτά τα πλαίσια, η σχέση των όσων αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κομμάτι είναι νομίζω έκδηλη και περιττό να επαναληφθεί. Πέρα από την ιδεολογική συνέχεια ωστόσο, η νέο-(ελλήνο)-κυπριακή συνείδηση αποτελεί και μια σημαντική εξέλιξη-στροφή ίσως στην κυπριακή ιστορία των τελευταίων 50 χρόνων. Σε μια πρώτη φάση έρχεται να σφραγίσει μία περίοδο και να πει φανερά αυτό που για χρόνια μας μασούσε ο ελληνοχριστιανισμός, ότι τελικά η προέκταση του εθνικισμού είναι αυτό το κράτος με το οποίο πρέπει τελικά να συμβιβαστεί η κοινωνική φαντασίωση. Σ’ ένα άλλο, όχι και τόσο προφανές, επίπεδο, η νεο-ελληνοκυπριακή συνείδηση αποτελεί ίσως το προμήνυμα 2 σημαντικών διαδικασιών, της συμπλήρωσης του εκμοντερνισμού (και ταυτόχρονα το ξεκαθάρισμα παλιών λογαριασμών ανάμεσα στις ελίτ) και της δημιουργίας μιας ιδεολογικής ηγεμονίας (και την ανασυγκρότηση του διαχωρισμένου θεάματος), έτσι ώστε να μπει ένα τέλος στις αντιδράσεις της. Ο εκμοντερνισμός, που η ολοκλήρωσή του μπλοκαρίστηκε από τον εθνικισμό (του οποίου είχε φτιάξει το πλαίσιο ανάπτυξης), φαίνεται να αποτελεί πάλι το κεντρικό θέμα. Με το θάνατο του Μακάριου, οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στο κράτος (με τη γραφειοκρατία και τους πολιτικούς του) και την εκκλησία άρχισαν να εκφράζονται παροδικά (για την ώρα), αλλά αρκετά έντονα. Ο ανταγωνισμός αποτελεί, ως ένα σημείο, ξεκαθάρισμα ανάμεσα σε δύο κέντρα ιδεολογικής, πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Ταυτόχρονα, όμως, εκφράζει (και θα εκφράσει πιο έντονα στο μέλλον) μία σύγκρουση εκμοντερνιστών και συντηρητικών.

Το κράτος, ως ένα σημείο και οι μηχανισμοί εξουσίας που το στερεώνουν, φαίνεται αποφασισμένο (όπως φάνηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και την εργατική νομοθεσία) να ορθολογικοποιήσει την κοινωνία πλήρως και να αναλάβει τον κεντρικό ρόλο της κοινωνικής εξουσίας. Πιεσμένοι, τόσο από τις ανάγκες της οικονομικής εξάρτησης (είτε με τη μορφή του τουρισμού είτε του “υπεράκτιου σταθμού επιχειρήσεων”) για μια σύγχρονη εκμοντέρνα κοινωνία, αλλά και από τις εσωτερικές ανάγκες μιας κοινωνίας που ασφυκτιά, οι προαγωγοί του εκμοντερνισμού ελπίζουν σε μία ανώδυνη αναδόμηση των εξουσιαστικών δομών (όπως τα κατάφεραν οι όμοιοι τους τον καιρό του Ελληνο-Ενωτικού εθνικισμού). Η σύγκρουση εκφράζεται ανάμεσα σε 2 τάσεις, τους εκμοντερνιστές και τους συντηρητικούς. Οι όροι είναι ως ένα σημείο παραπλανητικοί, γιατί εκτός από την εκκλησία και ένα κομμάτι του ΔΗΣΥ, οι άλλοι είναι και από τα δύο - η θέση τους καθορίζεται περισσότερο από το ποιος κατέχει την κρατική εξουσία παρά από την “ιδεολογία” τους. Σε κάποιο βαθμό, μπορεί να πει κανείς, ότι ο πιο συνεπής εκμοντερνιστής είναι η ίδια η κρατική δομή που χρειάζεται αυτή τη διαδικασία και που ως ένα σημείο την καθορίζει σ’ αυτούς που την κυβερνάνε. Σε ένα άλλο επίπεδο, η νεοκυπριακή συνείδηση αποτελεί μία ιδεολογική προσπάθεια να κλείσουν οι εσωτερικές αντιδράσεις της ιδεολογικής ηγεμονίας που οδήγησαν στους παραλογισμούς των τελευταίων 30 χρόνων. Έχουμε ήδη

αναφέρει τον πολιτικό μαζοχισμό των ακελικών με το Ένωση και μόνο Ένωση. Λίγα χρόνια αργότερα, ο αγώνας της ΕΟΚΑ βγάζει στη φόρα τις αντιφάσεις με έναν πιο εκρηκτικό τρόπο και οδηγεί στο κράτος-μπάλωμα της Ζυρίχης. Ωστόσο, ο καθοριστικός χρόνος των εξελίξεων ήταν το '58, όταν το διαχωρισμένο θέαμα είχε την πρώτη του βίαιη επαφή με την πραγματικότητα.

Αρχίζουν οι διακοινοτικές ταραχές με ομαδικές σφαγές, ενώ ο Γρίβας και οι όμοιοι του στην τουρκοκυπριακή κοινότητα σπρώχνουν τη λογική του διαχωρισμού και της αντικειμενοποίησης του Άλλου στο άκρο με μια σειρά από δολοφονίες αριστερών. Το κράτος της Ζυρίχης κάτω από την πατριαρχική εξουσία του Μακάριου είναι μια προσπάθεια ανασυγκρότησης του θεάματος μετά τη συντριπτική του επαφή με την πραγματικότητα. Και είναι εντυπωσιακό αυτό που βγαίνει από τη Ζυρίχη, όχι μόνο για την αστεία πίστη (;) των κατασκευαστών του ότι θα κρατούσε, αλλά και γιατί είναι ίσως ένα παγκόσμιο φαινόμενο, όπου μετά από έναν “εθνικό-απελευθερωτικό” αγώνα, ένας λαός παίρνει ένα σύνταγμα χειρότερο από ό,τι πρότειναν πριν οι αποικιοκράτες. Είναι καιρός αυτό το παραμύθι του αγώνα της ΕΟΚΑ να μπει εκεί όπου ανήκει, στην αυτόνομη δυναμική της ιδεολογίας που έχασε κάθε επαφή με την πραγματικότητα. Το '63 είναι μία επανάληψη του '58, οι ρίζες του ελληνοκυπριασμού αρχίζουν από τότε, στην προσπάθεια του Μακάριου να αποδεσμευτεί από την ιδεολογική προέκταση (Ένωση) και να δεχθεί το πρακτικό αποτέλεσμα της ιδεολογίας του εθνικισμού (το κυπριακό κράτος). Έτσι, εμφανίζεται η θεωρία του εφικτού. Η παρεμβολή του κόσμου (του “λαού”) σ’ αυτές τις καταστάσεις πλανιόταν ανάμεσα στην υποταγή και υποστήριξη των εκμοντερνιστικών προσπαθειών του Μακάριου και την αντιπαράθεση με φαντάσματα του παρελθόντος. Η εμφάνιση της ΕΟΚΑ Β’ απλώς έσπρωξε τις αντιφάσεις στα άκρα και πάλι, αλλά αυτή τη φορά ανάμεσα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Η πορεία στο πραξικόπημα και την εισβολή ήταν από ένα σημείο και πέρα τόσο αναμενόμενη όσο και ο παραλογισμός της όλης υπόθεσης. Η σύγκρουση του θεάματος με την πραγματικότητα και η έκρηξη των αντιφάσεων της ιδεολογίας το '74 ήταν καταστροφική. Η εμφάνιση της νέο-(ελλήνο)-κυπριακής συνείδησης σ’ αυτά τα πλαίσια ήταν μια προέκταση του “εφικτού”, αλλά μια προέκταση αποφασισμένη να ανασυγκροτήσει την ιδεολογική ηγεμονία με συνοχή στη βάση ενός εθνικισμού, που βλέπει περισσότερο καθαρά που είναι, που πάει και τι φτιάχνει. Τώρα, αν θα τα καταφέρει ή όχι είναι ένα δικό τους πρόβλημα. Εμείς τι κάνουμε;

σημειώσεις

1. Το 1976-77 όταν ο Μακάριος και το ΑΚΕΛ αρχίζουν να δέχονται τη διζωνική. Η ΕΔΕΚ, παρά το ότι θεωρητικά φώναζε ενάντια σ’ αυτήν την πορεία, πρακτικά συμπορεύτηκε μιας και κατέβηκε σε κοινό ψηφοδέλτιο με το ΑΚΕΛ και το μόνο που έκανε απέναντι στις συμφωνίες Μακαρίου-Ντενκτάς (που δέσμευαν το ελληνοκυπριακό κράτος με τη διζωνική) ήταν να “διατυπώσει επιφυλάξεις”.
2. Η επίσημη γραμμή τής “Σοσιαλιστικής Έκφρασης” ήταν η ανάγκη μιας αριστερής κυβέρνησης (ΑΚΕΛ - ΕΔΕΚ).
3. Υπήρχε η αντίληψη ότι αυτό το στρώμα (ενωτικοί), που αντιτάχθηκε στο κυπριακό κράτος (στη βάση του ότι η ύπαρξη του απέκλειε την Ένωση), ήταν επαναστατικό - κάπου κάπου μερικοί έβγαζαν αυτά τα στρώματα σαν ασυνειδητοποιήτους αντικρατιστές!! (βλέπε Πενταδάκτυλος Νο4 “Το κράτος στην Κυπριακή κοινωνία”).
4. Πρόκειται για την ομάδα που έβγαλε το περιοδικό “Μαύρες Πινελιές” και για την οποία γράφτηκε και στην οποία συζητήθηκε αρχικά αυτό το κείμενο.

5. Για περισσότερη ανάλυση αυτού του θέματος και της λειτουργίας του στα πλαίσια της πατριαρχικής οικογένειας βλέπε το κομμάτι για την πατριαρχική αναδόμηση.
6. Θα ήταν καλά οι μαρξιστο-ενωτικοί να ρίχνανε και καμιά ματιά στο σοσιαλιστικό σιωνισμό. Ίσως δούνε μερικούς συσχετισμούς με τη δική τους περίπτωση και τις επιπτώσεις τέτοιων “παντρεμάτων” -που ο σοσιαλισμός θυσιάζεται στην ανάγκη για το “εθνικό συμφέρον”, ή πως χρησιμοποιήθηκαν πολλοί άνθρωποι με τέτοιες αντιλήψεις για να γίνει σήμερα αυτό που είναι, το κράτος του Ισραήλ.
7. Ο ΔΗΣΥ και το ΑΚΕΛ πήραν περίπου τόσα στις εκλογές του ‘81.
8. Το τελευταίο που άκουσα στα διάφορα κωμικοτραγικά του “κλαψουρίσματος”, είναι ότι η κυβέρνηση διατηρεί 1-2 καταυλισμούς με παράγκες (και πληρώνει τους πρόσφυγες να μένουν εκεί) για τους επίσημους επισκέπτες.
9. Η κυπριακή οικονομία έχει “σταθεί στα πόδια της” μετά το ‘74, σε μεγάλο βαθμό λόγω της ξένης βοήθειας. Σ’ αυτά τα πλαίσια, πρέπει να αναφέρουμε και την τεράστια οικονομική βοήθεια της Ελλάδας, η οποία ήταν από τις ψηλότερες. Η συνέχιση αυτής της βοήθειας είναι αστεία και ως ένα σημείο σκανδαλώδης. Το βιοτικό επίπεδο στην Κύπρο είναι πιο ψηλό απ’ την Ελλάδα -αυτά τα λεφτά, που στερούνται οι άνθρωποι στην Ελλάδα σε περίοδο οικονομικής κρίσης, δίνονται σε μεγάλο βαθμό για να συντηρούν τις εθνικιστικές αυταπάτες.
10. Παρά τους ελιγμούς του Μακαρίου και τις θεωρίες περί εφικτού, η ιδεολογική φόρτιση ήταν τόση που κανένας δεν τολμούσε να τα βάλει ανοιχτά με το “εθνικό κέντρο”. Ο Μακάριος ήταν μια χαρακτηριστική περίπτωση, ανέχθηκε για χρόνια συνωμοσίες στον στρατό και προπαγάνδα εναντίον του στα σχολεία, με την ελπίδα να αποφύγει σύγκρουση με το “εθνικό κέντρο” (ακόμα και όταν αυτό ήταν η Χούντα). Όταν αποφάσισε ότι δεν πήγαινε περισσότερο ήταν ήδη αργά.
11. Η μαρξιστικοενωτική αντίληψη, που χρονολογείται απ’ τη δεκαετία του ‘60 και την πρώτη εμφάνιση του ελληνικού μαοϊσμού, έχει βρει στο πρόσωπο του ιστορικού Νίκου Ψυρρούκη τον πνευματικό της πατέρα. Η έμφαση στην ανάλυση, που ακολουθεί στον Ψυρρούκη και στη ΡΗΞΗ (αντί στους Κύπριους μαρξιστο-ενωτικούς), γίνεται, γιατί αυτοί φαίνεται να έχουν καθορίσει σε μεγάλο βαθμό την ιδεολογία των Κύπριων συντρόφων. Επίσης, πρέπει να τονιστεί, ότι οι μαρξιστο-ενωτικοί δεν έχουν κατ’ ανάγκη μια ενιαία αντίληψη για όλα τα θέματα ή και ενιαία ιδεολογία. Χρησιμοποιώ τον όρο μαρξιστο-ενωτικοί σαν ένα όρο γενικά αποδεκτό απ’ αυτούς (βλέπε και ΡΗΞΗ αρ.14). Όσο για την ανάλυση, βασίζομαι στο θεωρητικό τους και σε απόψεις που εκφράζονται χωρίς να συναντούν αντίλογο ανάμεσά τους (λ.χ. διπλή Ένωση).
12. Ρ. Ολύμπιος, Τετράδια αρ.1. “Η επίδραση του Κυπριακού στη σκέψη των αγωνιστών της αριστεράς.”
13. Εδώ, ο Ψυρρούκης τραβά αρκετά τα πράγματα και περιφρονεί εντελώς την ιστορική πραγματικότητα. Γιατί οι αναφερόμενες αρνήσεις της Ελλάδας έγιναν σε περιόδους ιδιαίτερων ιστορικών συγκυριών και σε καμία περίπτωση δε διαγραφόταν η Ένωση. Απλώς, οι πολιτικάντηδες της Αθήνας ανέβαλαν το θέμα για καλύτερη ευκαιρία. Ας μην ξεχνάμε, ότι ήταν ο “κομμουνιστοφάγος” Παπάγος που άρχισε να κινεί κάπως τα διπλωματικά δίκτυα για την Ένωση. Και στην Κύπρο, ο αγώνας της Ένωσης το ‘50 είχε καθαρά σαν ηγεσία τις άρχουσες τάξεις. Είναι παρατραβηγμένο να ερμηνεύονται οι διπλωματικές συγκυρίες και οι πολιτικές αντιθέσεις σαν κοινωνικές ή ιστορικές αντιφάσεις.
14. Π. Πρόδρομου “Η αντίδραση μας στα επεκτατικά σχέδια της Τουρκίας”, Άποψη αρ. 8-9 σελ. 4.

15. Πρέπει να σημειωθεί σ' αυτά τα πλαίσια, ότι η θεωρία της "εθνικής ολοκλήρωσης" και της εθνογένεσης πάει περίπατο σε σχέση με τη Βόρειο Ήπειρο. Αλλά αυτό είναι θέμα του "δεξιού εθνικισμού". Και ύστερα η Αλβανία είναι "σοσιαλιστική" και για χρόνια ήταν μαοϊκή.

16. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (όπως και άλλων) είναι συζητήσιμο αν οι ορθόδοξοι (οι πρόγονοι των Ελληνοκυπρίων) ήταν η πλειοψηφία. Ο κ. Γρειακός σημειώνει, ότι σ' έναν πληθυσμό γύρω στις 180 χιλιάδες, υπήρχαν 70-80 χιλιάδες Αρμένιες και Μαρωνίτες - πάλι σ' αυτούς πρέπει να προστεθούν οι Λατίνοι και Σύριοι. Επίσης κατά τον 17ο αιώνα, σε επίσημη απογραφή οι μωαμεθανοί ήταν η πλειοψηφία. Αν και αυτή η πλειοψηφία περιλάμβανε και τους Λινοβάμβακους που ήταν ανεξάρτητη κοινότητα, εν τούτοις τονίζει το θέμα ότι οι ορθόδοξοι, ακόμα και αν ήταν η μεγαλύτερη θρησκευτική κοινότητα, δεν ήταν η πλειοψηφία.

17. Οι Νεοκύπριοι αρέσκονται σε μια ειδυλλιακή εικόνα συμβίωσης μέχρι που ήρθαν οι κακοί εθνικιστές και παρέσυραν τον "αμόρφωτο κόσμο" κλπ.

18. Αυτοί οι "ηγέτες" εμφανίστηκαν μετά τις λαϊκές κινητοποιήσεις για να "ηγηθούν" του στρατιωτικού αγώνα. Και δεν είναι τυχαίο που οι Νεοκύπριοι και Ελληνοχριστιανοί ιστορικοί, προσπαθώντας ο καθένας να δικαιολογήσει το κράτος του, μαλώνουν γύρω απ' τις διαθέσεις των 3 ηγετών αντί τις λαϊκές τάσεις που ήταν κατά γενική ομολογία κοινές (χριστιανών-μουσουλμάνων) και με φανερές προεκτάσεις τελικής σύγκρουσης (και οι ελίτ φυσικά απάντησαν ενωμένα. Ο αρχιεπίσκοπος Πανάρετος ευλογούσε και δικαιολογούσε τις σφαγές χριστιανών και μουσουλμάνων στην Πάφο μετά την καταστολή του κινήματος). Έτσι κι αλλιώς, όποιος θέλει να δικαιολογήσει τους μοντέρνους θεσμούς εξουσίας δε θα ψάξει παρά για τους εμβρυακούς μηχανισμούς εξουσίας (ηγεσίες) που δημιουργούνταν στα κινήματα.

19. Οι εξεγέρσεις, πέρα από την ταξική αιχμή, είχαν και μια προοπτική περισσότερου πλησιάζματος των δύο κοινοτήτων μετά από μια πολιτική ισότητα ανεξαρτήτως θρησκεύματος. Ο Hill λ.χ. παρατηρεί ότι ο Γκιαούρ Ιμάμης πήρε ίσως το όνομά του γιατί υποσχέθηκε ισότητα χριστιανών-μωαμεθανών.

20. Οι ισχυρισμοί των Ελληνοχριστιανών ότι τα κινήματα είχαν ενωτικό χαρακτήρα είναι παρατραβηγμένα για να πούμε το λιγότερο. Η εξέγερση του πιο "ενωτικού" ηγέτη (Νικόλαου Θησέα) διαλύθηκε πολύ γρήγορα και είναι σχεδόν απίθανο οι εξεγερμένοι (ανάμεσα στους οποίους και πολλοί Τούρκοι) να είχαν ιδέα για τις ιδέες του αυτοανακηρυχθέντα "στρατιωτικού ηγέτη". Το ίδιο ισχύει και για τον Ιωαννίκιο, ο οποίος μάλιστα συνεργάστηκε και με τον Γκιαούρ Ιμάμ, και του οποίου (του Ιωαννίκιου) οι τελευταίοι σύντροφοι ήταν 40 Αλβανοί. Όσο για τον άλλο "αυτοανακηρυχθέντα" ηγέτη, τον Γκιαούρ Ιμάμ, οι διαθέσεις του δεν είναι ακόμα ξεκάθαρες. Οι Νεοκύπριοι τον θέλουν τον πιο γνήσιο λαϊκό ηγέτη, ενώ ο Λ. Πίγγγουρας σε μια μελέτη-αντιπερισπασμό στους Νεοκύπριους προτείνει ότι είχε σχέσεις με την Αίγυπτο και ότι ήταν ένας "Κύπριος Αλή Πασάς". Αν και από μια ιστορική άποψη όλα αυτά είναι ενδιαφέροντα, ελπίζουμε στο μέλλον οι ιστορικοί μας να λύσουν το πρόβλημα με τους "καλούς" και τους "κακούς" ηγέτες (τους δικούς τους και τους άλλους) και να ασχοληθούν και λίγο με το ταξικό κίνημα (έτσι κι αλλιώς πολλοί απ' αυτούς διατείνονται ότι είναι και μαρξιστές).

21. Μελέτες δύο Αμερικανών ψυχολόγων ανάμεσα στην κυπριακή νεολαία το '60. Ανάμεσα σ' άλλα, βρήκανε έναν πιο έντονο εθνικισμό ανάμεσα στους νέους του γυμνασίου, παρά τους μεγαλύτερους ή στους μαθητές ιδιωτικών σχολών. Επίσης, σε μια θεματική ανάλυση των σχολικών βιβλίων ο εθνικισμός-αντί-τουρκισμός ήταν απ' τις κυριότερα προβαλλόμενες αξίες.

22. Cyprus: A case study

23. Για να μην εννοηθεί ότι αυτή είναι πρακτική μόνο των δεξιών εθνικιστικών κινημάτων, όποιος ενδιαφέρεται ας κοιτάξει το βιβλίο του Στίνα “ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΟΠΛΑ” για να δει τις πρακτικές ενός αριστερού εθνικολαϊκού κινήματος απέναντι σε ιδεολογικούς αντιπάλους, περιθωριακούς, πόρνες κλπ.
24. Η αναφορά στην ΕΟΚΑ και η κριτική που γίνεται σ’ αυτή την οργάνωση, δεν γίνεται στο επίπεδο του Α ή Β αγωνιστή. Είναι μια κριτική για το ιδεολογικό κλίμα που γέννησε και ανέχτηκε την ΕΟΚΑ - και σ’ ένα ατομικό επίπεδο στους εμπνευστές και οργανωτές της -, το Μακάριο και πιο πολύ το Γρίβα. Πέρα απ’ αυτό, δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι πέρα από τους συμφεροντολόγους που γύρευαν θέση στο κυπριακό κράτος (Γεωρκάτζης) ή τους ιδεολογικούς φασίστες (Γρίβας), υπήρχαν και άνθρωποι που πίστεψαν και πάλεψαν για την ελευθερία και τον αντιαποικιακό αγώνα. Αν σκέφτονταν περισσότεροι, όπως το απόσπασμα του Μάτση παρακάτω, ίσως να ήταν διαφορετικά τα πράγματα: “Να γιατί δεν νοιάζομαι αν τη γη αυτή τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες. Εκείνο που έχει άξια είναι να τη ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους επάνω της ελεύθεροι...”
25. Ο χαρακτηρισμός “ελίτ ανδρών ηρώων” για την ΕΟΚΑ δεν σημαίνει ότι η ΕΟΚΑ δεν είχε γυναίκες οπαδούς ή ακόμα και μέλη. Ο Γρίβας το ‘56 διέταξε τη δημιουργία γυναικείων ομάδων - που παρά την εκπαίδευσή τους, έμειναν φυσικά πάντα σαν εφεδρείες. Αξίζει επίσης να διαβαστεί το βιβλίο της Ελένης Σεραφείμ Λοΐζου (της μόνης γυναίκας στην οποία επιτράπηκε να βγει “εν ανάγκη καταζητούμενη” (δηλαδή αντάρτισσα) και απ’ τις λίγες (υπήρχαν και άλλες;) γυναίκες τομεάρχες της ΕΟΚΑ. Ο τρόπος που μιλά για τον “αρχηγό”, φράσεις του στίλ “άνοιξε η γη να με καταπιεί” όταν τη συγχάρηκε ο “Αρχηγός” μπροστά στους άντρες τομεάρχες, το γεγονός ότι για να πείσει τους άντρες να αναλάβουν μια αποστολή, τους απειλούσε ότι αν δεν το έκαναν, θα “έστελνε κορίτσια” κλπ. λένε πολλά για τη νοοτροπία στην ΕΟΚΑ, ιδιαίτερα όταν λέγονται από μια γυναίκα που ανέβηκε κά-πως. Είναι σ’ αυτά τα πλαίσια που γίνεται η κριτική της ελίτ ανδρών-ηρώων. Σα νοοτροπία, ιδεολογία και δομή εξουσίας της οργάνωσης - τα οποία ήταν ξεκάθαρα αντρικά θέματα -, οι γυναίκες, όπως και ο λαός, ήταν στην καλύτερη οι ρεζέρβες.
26. Τόσο η κοινοτική όσο και η κοινωνική πατριαρχία έχουν τις δικές τους διαφοροποιήσεις.
27. Για όσους αρέσκονται στους κοινωνιολογικούς ορισμούς, ο κλασσικός διαχωρισμός μεταξύ *Gemeinschaft* και *Gesellschaft* (παρ’ όλα τα μειονεκτήματά του) είναι πιο κοντά στο διαχωρισμό της πατριαρχίας που προτείνεται εδώ.
28. Για μια πρώτη αντίκρουση του θέματος της αλλαγής των ηθών, κρίση της οικογένειας κλπ. στην περίοδο αλλαγής, βλέπε την κλασική μελέτη του Edward Shorter “History of the modern Family”. Ο Shorter παρατηρεί ότι η πρώτη σεξουαλική επανάσταση που έγινε αυτή την περίοδο, έγινε από τα κατώτερα λαϊκά στρώματα (τους προλετάριους).
29. Μπαίνει σε κρίση με την έννοια ότι η πίεση και ο αγώνας των γυναικών ξεπερνά το διαπροσωπικό επίπεδο, τίθεται στο πολιτικό πρόβλημα. Δεν είναι τυχαίο σ’ αυτά τα πλαίσια, ότι ο μοντέρνος φεμινισμός εμφανίζεται απ’ τη Γαλλική Επανάσταση και μετά και συμβαδίζει με άλλα κοινωνικά κινήματα (λ.χ. εργατικό). Όπως τονίζεται και στη μελέτη “Fire in the minds of Men”, ανάμεσα στα δύο μεγάλα επαναστατικά ρεύματα του 19ου αιώνα (σοσιαλιστικό - εθνικιστικό) οι γυναίκες-επαναστάτριες είχαν περισσότερα πεδία έκφρασης και προτίμηση στο πρώτο.
30. Δεν είναι ξεκάθαρο αν η εντατικοποίηση της “ηθικοπλαστικής” εκστρατείας συνέπεσε με ένταση της κρίσης της κοινοτικής πατριαρχίας και τις διαστάσεις αυτής της κρίσης. Η έλλειψη πολλών στοιχείων και μιας κοινωνικής-ιστορικής ανάλυσης δημιουργεί προβλήματα εντοπισμού των ιστορικών φάσεων της αναδόμησης. Ίσως το πιο σοβαρό έλλειμμα είναι η σχεδόν ανυπαρξία μελετών και ανάλυσης της θέσης της Κύπριας γυναίκας σε διάφορες ιστορικές φάσεις. Τα λίγα στοιχεία που

υπάρχουν, όπως λ.χ. ο μεγάλος αριθμός διαλογίων στους κώδικες της αρχιεπισκοπής (βλ. Κύρρης), η ύπαρξη “παιδιών του δρόμου” κλπ., δείχνουν ένα μοντέλο με αρκετές ομοιότητες με τα ευρωπαϊκά που έχουν αναλυθεί σε βάθος. Σίγουρα πάντως χρειάζονται πάρα πολλά σ’ αυτόν τον τομέα. - Μία απ’ τις ελάχιστες μελέτες για τη γυναίκα το 18ο και 19ο αιώνα που παρουσιάστηκε στο “λαϊκό Πανεπιστήμιο” είναι ένα μάζεμα αποσπασμάτων (κυρίως ξένων παρατηρητών) χωρίς ένα θεωρητικό-αναλυτικό πλαίσιο.

31. Αυτή η τάση παρατηρήθηκε από διάφορους μελετητές. Η Al Habri λ.χ. την αποδίδει στην προσπάθεια του άνδρα να αναπληρώσει το γεγονός ότι δεν μπορεί να δίνει ζωή όπως η γυναίκα στη γέννα. Όταν αυτή η προσπάθεια μπει στα πλαίσια μιας σχέσης εξουσίας (όπως η πατριαρχία), τότε μεταβάλλεται σε διαιώνιση και αθανασία στη βάση της κυριαρχίας.

32. Τα ελευθεριακά αναρχικά κινήματα αναπτύχθηκαν τον 20ό αιώνα σε έντονο ανταγωνισμό με εθνικιστικά. Αρκεί να αναφέρουμε δύο κλασικά αναρχικά κινήματα, τη Μαχνοβίτικη στην Ουκρανία το 1918-21 και την επανάσταση στην Καταλονία (και σ’ άλλες Ισπανικές περιοχές φυσικά) το 1936. Και στις δύο περιπτώσεις, τόσο το κίνημα του Μάχνο όσο και η CNT, είχαν να αντιμετωπίσουν τους εθνικιστές, οι οποίοι και τελικά έπαιξαν ρόλο στην ήττα της επανάστασης. Είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι και στις δύο περιοχές υπήρχε “εθνικό” πρόβλημα (αυτονομοποίησης απ’ το Ρωσικό ή Ισπανικό κράτος). Οι αναρχικοί και οι εθνικιστές έδιναν εντελώς διαφορετικές λύσεις στο πρόβλημα (οι πρώτοι αποκέντρω-σημοσπονδία περιοχών, οι δεύτεροι δημιουργία έθνους-κράτους). Χωρίς να απαντήσουν στο εθνικό, στο επίπεδο που τιθόταν, οι αναρχικοί διαμόρφωσαν έναν αυτόνομο “λόγο και χώρο”, στο βαθμό που η αντιεξουσία τους μπορούσε να αντιπαραβληθεί απέναντι στο κράτος και τους εθνικιστές και άνοιξαν δρόμους για νέες λύσεις.

33. Βλέπε τη δίωξη του Ρεμπέτικου όταν ήταν ζωντανό τραγούδι ή τα “σύγχρονα περιί “Τουρκογύφτικου”, “γύφτικου” κλπ.

34. Καλλιεργείται συχνά η εντύπωση, ότι οι Άγγλοι έκαναν τα πάντα για να αφελληνίσουν τους Ελληνοκυπρίους. Αυτό είναι ένα τραβηγμένο παραμύθι βγαλμένο απ’ την εθνικιστική περίοδο. Χωρίς να νοιάζονται ιδιαίτερα για τους Κύπριους, οι Άγγλοι ωστόσο αύξησαν την εξουσία των Ελλήνων και για διάφορους λόγους ενθάρρυναν το ελληνοχριστιανικό κίνημα στις αρχές του (βλέπε δηλώσεις του Τσόρτσιλ το ‘12, γραφτά του κυβερνήτη Σλοπς κλπ.). Στην πρώτη περίοδο (ως το ‘14 που έγινε η προσάρτηση και μερικοί ως το ‘30) αρκετοί Άγγλοι μέσα από έναν ευρωκεντρικό ρατσισμό (ενάντια στους ανατολίτες Τούρκους) ή για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας (μια και μέχρι το ‘14 η Αγγλία ήταν απλά τοποτηρητής στην Κύπρο που ανήκε στην οθωμανική αυτοκρατορία) τονίζουν αρκετά καθαρά την ελληνικότητα της Κύπρου.

35. Παρόλο που οι Ελληνοχριστιανοί ζουν μ’ αυτόν τον εφιάλτη, οι Νεοκύπριοι δεν το ‘χουν προτείνει ακόμα. Τα δύο αιτήματά τους, που ξεσήκωσαν την ιερή οργή των Ελλήνων μας (και των μαρξιστο-ενωτικών φυσικά), ήταν η πρόταση να καθιερωθεί επίσημα μόνο η κυπριακή σημαία σαν σημαία του κράτους (να φύγει δηλαδή η ελληνική) και να γίνει κυπριακός εθνικός ύμνος. Καημούς που έχει αυτός ο κόσμος.

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Ασαφής Αρχαιοθήτηση](#), [Μπροσούρες](#), [Δεκαετία 1980-1989](#), [1984](#), [Αθήνα](#), [Κυπριακό Πρόβλημα](#), [Εθνικισμός](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:brochures:mavrespinelies:kipros_ethniko_ethnikismos&rev=1594743422

Last update: 2020/07/14 16:17